

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

<p>MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP. SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS: b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czimzendők.</p>	<p>ELŐFIZETÉSI ÁR: Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr. HIRDETÉSI DIJ: Egy négyszög centimetryni tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.</p>	<p>KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA. KIADÓHIVATAL: „Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.</p>
---	---	---

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: A codificatio előkészületei. (Bodor Antaltól.) — A „vadházasság“ kérdéséhez. (Révay Páltól.) — Még egyszer a régi Psalmus. (Kálmán Farkastól.) — T á r c z a: Jézus irgalma. (Angolból: Hegedüs István.) Örtüzek. (Szalay Károlytól.) — Hollandia egyházai. (Vásárhelyi Boldizsártól.) — Még egyszer a confirmatio kérdéséhez. (Nemes Árpádtól.) — Köszönet és elismerés. — Különfélék. — Szerkesztő postája.

A codificatio előkészületei.

II.

A püspöki vizsgálat alatti egyházak az egyházmegyei egyházközségekkel egyenjogulag vesznek részt az egyházmegyei özvegy-árvai gyámin-tézet ügyeiben, valamint a papi özvegy-árvák javadalmaiban, tehát e tekintetben az egyházak között nincs különbség (kivéve a szászvárosi két papi állomást.) Nemkülönben spiritualékban s az egyházi hivatalnokok fegyelmi s közkereseti ügyeiben épen úgy az egyházmegyei hatóság alá tartoznak, mint más egyházak. És elintézték békeséges egyetértéssel ezen ügyeket, legtöbbször az esperes elnöklete alatt, s tudomásom szerint nem emelkedtek panaszok, hogy a püspöki vizsgálat alatt álló papok érdekei kevesebb oltalomba részesültek volna, mint más egyházak papjaié.

Az egyházmegye közgyűlésén való képvisel-et tekintetében sokat hasonlítanak a püspöki egyházak és azoknak rendes és az egyházmegyebe békebelezett papjai által élvezett jogok, az egyházmegye más egyházai és papjai jogaihoz, a mennyiben egyik, mint a másik pap egyaránt tagja a közgyűlésnek s egyik, mint a másik egyház részt vesz a világi képviselők választásában. De nagy különbség van reciprocitás tekintetében! mert míg egyfelől a p. v. egyházak közgyűlési ügyei másodfokulag nem tartozván az egyházmegye hatásköréhez, az egyházmegyei egy-

házközségek képviselőinek nincs semmi joguk belésszólani a p. v. egyházak ügyeibe, ennek dacára a p. v. egyházak képviselői ép oly döntő tagjai minden ügyben az egyházmegyei közgyűlésnek, mintha egyházközségük is egyházmegyei közigazgatás alá tartoznának, vagy épen saját egyházuk ügyét tárgyalnák. Azt hiszem, hogy protestáns autonomia így kieszelve e földön több nincsen.

Egyházi életünkben — mely a democraticus gondolkozásnak s jogegyenlőségnek mindég szóvivője s éltető eleme volt — a p. v. egyházak ezen különlegessége törvényileg elősmert kiváltsága, mindig idegenszerű hatást gyakorolt az egyházmegyei egyházközségekre és papságra nézve, s ezen indokból vélem kimagyarázhatónak azt, hogy bár a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak, — központi fekvésöknél culturalis, társadalmi emelkedettségüknel s a papi fizetésnek aránylag magas voltánál fogva sok jeles egyént számláltak és számlálnak papjaik sorában, mindamellert nagyon kevés választatott meg közülök az esperesi székre; és hogy már régi időtől fogva tényleg háttérbe vannak szoritva az esperesek s egyházmegyei tisztviselők választásánál a p. v. egyházak papjai, igazolja az, hogy a püspöki vizsgálat alatti egyházak papjai közül jelenleg egyetlen egy pap foglal el kitüntetőbb állást az egyházmegyei tisztikarban ez is csak pár év óta, midőn egyházmegyei jegyzővé választatott a m.-vásárhelyi egyházközség papja.

Épen ennek a bizalmatlanságnak a kiküszöbölése végett szükséges a p. v. egyházak előjogainak eltörlése s az egyházmegyebe bekebelezése. Ez által az egyházmegyék oly egyházzal jönnének szoros egyenjogu kapcsolatba, mely mind népességének tekintélyes számánál mind azok nagyobb intelligentiájánál, szellemi és anyagi tulsúlyánál fogva jótékony hatást gyakorolna

az egyházmegyei életre. Ezen rendesen ipari és kreskedelmi szempontból is a vidék központját képező városok, az egyházmegyei gyűléseknek alkalmas székhelyeiül szolgálhatnak s a vallás-erkölcsi élet pezsgőbb lüktetésére megbecsülhetlen befolyással lenne a város értelmiségének az egyházmegyei közéletbe bevonása s meleg érdekeltségének és résztvételének felkeltése s ébrentartása.

A p. v. egyházaknak az egyházmegyékbe való bekebelezése nem új ötlet, hanem sokszor és sokak által hangoztatott szükség. Már az 1869. évi Sz.-Kereszturon tartott zsinat óhajtását fejezte ki annak keresztülvitele iránt, de mert az e tekintetben véleményük nyilvánítására felhívott p. v. egyházak az 1870-ben tartott zsinatra, részint ezen óhajtással ellentétesen nyilatkoztak, részint, mert egyáltalában nem nyilatkoztak, az érdemleges határozathozatal elhalasztott. E kérdés 1873. évi egyházkerületi közgyűlésen ujjal felvetett, mikor a szervezeti törvény módosítására vonatkozó javaslatokra véleményadásra kinevezett hetes bizottság javaslatára elvileg helyeseltetett az egyházmegyék kikerekítése s azokba a püspöki vizsgálat alatti egyházak bekebelezése s erre vonatkozólag ujjal véleményadásra szólítottak fel az érdekelt egyházak. De mert a nyilatkozatokból következtetve, a kérdés még akkor sem látszott megérettnek — a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak szemüvegén nézve — a kérdés ismét elodáztatott. Legujabban a marosi egyházmegye közgyűlése fejezte ki óhajtását a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek bekebelezése iránt s erre vonatkozó jegyzőkönyvi kivonatát a társegyházmegyékkel s collegiumokkal is közölve pártolás végett; számos egyházmegye csatlakozott ezen óhajtáshoz.

Egyházi törvényeink munkálatban levő codificatiójával kapcsolatosan eljött már annak tovább nem halasztható ideje, hogy e tekintetben döntő határozat hozassék: s mivel épen a p. v. egyházak újabb szervezése s az egyházmegyékhez, valamint a püspöki jogkörhöz és az igazgató tanácshoz való viszonya a már kész tervjavaslatba nem körvonaloztatott. s annak megállapítása még ezután oldandó meg: időszerűnek tartottam csekély véleményem nyilvánítását s azon indokaim felfejtését, miért tartom szükségesnek annak kimondását, hogy a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak a többi egyházakkal ugyanazon jogokkal és kötelezettségekkel az egyházmegyékbe bekebeleztetnek.

BODOR ANTAL.

A „vad-házasság“ kérdéséhez.

IV.

Menjünk még közelebb a bajok forrásához.

A vadházasságok kérdése el nem dönthető, bizonyos lélektani dolgok és létező positiv kényszerhelyzetek tüzetes megvizsgálása nélkül.

A törvényes házasság alapjának tekintjük: a szeretetet, melyről oly igazán és szépen mondja Pál apostol: „nem gondol gonoszt, nem cselekszik álnokul, nem örül a hamisságnak, örül pedig az igazságnak, mindeneket eltűr, mindeneket elfedez, mindeneket hiszen és reményl, hosszútűrő és a szivből soha el nem fogy.“ Ezen szeretet nevében, az egyház áldásával megszentelt házasság: törvényes házasság.

Hát ezen, az apostol által leirt szeretetnek *lehetősége* a vadházasságok között teljesen ki van-e zárva?

Én kereken tagadom, mert példákat látok rá.

Lehető félreértések kikerülése miatt kijelentem, hogy nem pusztán a vágnak animalis kielégítéséből keletkezett vadházasságról beszélek csak, mihez ama szeretetnek nincs köze; de igenis beszélek azokról a vadházasságokról s ezek életviszonyáról, kik huzamosb ideig élnek együtt, oly példásan békés, józan, mértékletes családi életet, mely oda sorakozik a legboldogabb törvényes házasságban élő felek élete mellé, a hűségben, türelemben, önfeláldozó szeretetben, gyermekeik ápolásában és nevelésében, állami és egyházi kötelességeik pontos teljesítésében oly mértékig, hogy sok törvényes házasságot megszégyenitene és azok előtt jó példakép állanak.

Mily magasan áll egy ily boldog vadházasság ama nem példátlan törvényes házasság fölött, melyben férj és feleség — anyagi vagy egyéb érdekek miatt meg nem válhatva egymástól — kölcsönösen kiegyeznek. És mégis, a mi modern civilizált társadalmunk nem e házibarátot tartó nőt marja, nem ezt a szeretőtartó törvényes férjet üldözi, hanem a fennebbi példában oly példás életet élő vadházasságokat!

Ime a nagy lélektani igazság, positiv tényekben megvilágítva!

Van ezeken felül kényszerhelyzet is, mely az egyes hitfelekezetek törvényeiből származik s e kényszerhelyzet a vadházasságok forrásává lesz.

Közelebről olvastam valamelyik napi lapból: „a római szentszék a napokban teljesen feloldta egy előkelő bécsi hölgy házasságát; a mi — ugymond a lap s köztudomásu dolog is — annál feltűnőbb, mert vajmi ritka eset, hogy róm. cath. házasságot teljesen feloldjanak; az előkelő hölgy házasságának felbontását a bécsi bibornok-érsek ajánlotta Rómában.“

A szegény baranyai parasztnak, ha nincs ily magas pártfogója, mint a boldog bécsi előkelő hölgynek, be kell hogy érje az ágy és asztaltól való elkülönzéssel, de boldogabb és szerencsésebb házasságra nincs felszabadítva,

mint a bécsi hölgy; pedig talán nála is ugyanazon okok szolgálhattak volna a házasság felbontását teljesen kimondó ítéletnek, mint a bécsi előkelő hölgyénél.

Mit tegyen hát? Gyűlölt házasságától még akkor sem válhat meg, ha hitét elváltoztatja — legalább színel, akár meggyőződésből is — mert nincs közmegegyezés az ilyen megváltásra, sőt a boszu erősen dolgozik, útját állja a szerencsésebb házasságköthetésnek s így — mert boldog családi élet után sovárgó szív s a már fölkelte vágyak és indulatok miatt — kényszerülve van sok ember a vad házasság karjai közé menekülni. És százszorta boldogabb talán ebben a kötelékben, mint volt a másikban, melyben csak boldogtalan volt! Tessék most ezt a feltalált boldogságot egy kis szelid inquisitívval megtámadni, a baranyai dinamittal szétrombolni! Mi haszon hárul belőle — ha sikerülne is! — akár az állam, akár az egyházra?

RÉVAY PÁL.

Még egyszer a régi Psalmus.

Ajánlva t. Jakab Elek urnak s a „Keresztény Magvető“ tek. szerkesztőségének.

Csak a napokban érkezőm kezemhez a „Ker. Magvető“ 1884. é. f. 4. füzeté; bocsánatot kell kérem az érdeklődő t. olvasótól, ha ily későn válaszolhatok a 258. lapon írottakra, melyek a kolozsvári „Prot. Közlöny“ 1882. é. f. 29. 30. számaiban általam előadott régi Psalmusra vonatkoznak. — Erre nézve most csak rövideden ennyit:

A „Ker. Magvető“ t. szerkesztősége átvevén a budapesti „Prot. egyh. és isk. lap“-ban *Érdekes irodalomtörténeti újdonság cz. alatt* közlöttéket, ezen megjegyzéssel kíséri:

„Erre nézve a mi megjegyzésünk: hogy az az aláírás, akárhányszor nyitottunk bele énekes könyvrünkbe, sohasem azt a gondolatot keltette fel bennünk, hogy „Jó ur Isten“-t János Zsigmond írta volna, hanem hogy ez neki különös kedves éneke volt. Azonban annak a lehetősége egyáltalán nincs kizárva, hogy ne fordíthatta volna. Az érdemleges feleletet e kérdésben, úgy hisszük, meg fogja adni s a dolog történetét fel fogja fejtetni kitűnő történelemtudósunk, Jakab Elek, kinek a czikk ajánlva van.“

Erre nézve én a következőket mondom:

1. Hogy nem azzal a tudattal nyitottak bele énekes könyvükbe a „Ker. Magvető“ t. szerkesztői, mintha azon éneket János Zsigmond írta volna, az meglehet: de én — dacára e kijelentésnek — mind e mai napig abban a tudatban élek, hogy az unitárius atyafiaknál János Zsigmond szerzősége közhit volt! E tudatunkban megerősít a köv. esemény. Midőn a *Régi Psalmus* megjelent, én Budapesten az egyetemi könyvtárban dolgoztam s a lapot ott találtam az igazgató ur asztalán, azonnal közlém a tudós másod-őrrel, (ki erdélyi születésű és unitárius vallású!) ki is a czikk figyelmes átolvasása után — meggyőződve az általam mondottak igazságáról — e szavakkal hozá vissza a lapot: *Uhm! ki hitte volna, hogy a „Jó ur isten“ nem János Zsigmondé? biz Luther Mártoné az — felelém én! De meg 300 évig folyást az ő (t. i. J. Zs.) neve alatt jelenik meg!*

2. Kedves éneke volt? (vagy legalább lehetett.) — Én azt mondom, *nem is volt, nem is lehetett, mert János Zsigmond nem volt már az élk földén, mikor ez ének magyarra fordított.* Lássuk:

János Zsigmond meghalt 1571. márcz. 7-én.

Mikor én ez énekről (Prot. Közl. 29. 30. sz.) irtam, a fordítót nem ismertem, csak véltem, hogy a XVI. század ékes verselője *Szegedi Gergely* az! Azóta rájöttem, hogy ki a *Luther* hymnusainak magyarra fordítója? Senki más, mint *Skariza Máté*. Ő pedig 1572. év végén jött haza németországi (általában külföldi) utjáról s kezdte meg irodalmi s reformatori működését, 1569-ben indulván ki, *mikor még németül sem tudott*, mert három évi utazása alatt tanult meg „sok nyelveket s jó tudományokat!“ János Zsigmond pedig már az ő megjövetele, illetőleg irodalmi működése előtt másfél évvel meghalt! A mint hogy a „Jó ur Isten“ (rectim: Ó ur Isten!) *legelőször* az 1579-iki ref. énekeskönyvben jelenik meg, Luthernek Skariza által fordított himnusaival együtt. — Igy tehát nem áll az sem, a mit *Jakab Elek* és *Bartalus István* mondtak, (s még utánuk mások is), hogy a magyar reformatio kezdetben Luther énekeit használta volna; a mint ezeket mind bővebben kifejezem, most készülő „*Adalékok a XVI. és XVII. század irodalomtörténetéhez*“ nagyobb szabású művemben, mint majd t. olvasó megláthatja, — ha az Ur akarandja!

3. Ezek elmondása után elesik már a „Magvető“ t. szerkesztőségének azon vélekedése is, hogy János Zsigmond fordító lehetett legyen. — De ha nem esnék is el, bizonyítandó volna elébb: tudott-e annyira németül? sat. a mint „akkor“ megjegyzém!

4. Az általam mélyen tisztelt és igazán szeretett *Jakab Elek* ur (ki engem áldott kedélyességével „*kedves veszekedő-társam*“-nak hív) megadta már feleletét s a „Prot. Közlöny“ 1884. é. f. 36. számát méltóztassák a „Magvető“ t. szerkesztőségének még egyszer figyelemmel átolvasni. — Én — a mennyire positiv adatokkal rendelkezem, — úgy hiszem, t. Jakab Elek ur nem fog az ő kedves veszekedő-társának e kérdésben többé érdemleges feleletet adni!

A „Magvető“ t. szerkesztőségének pedig már most az a kötelessége: kutassa ki, *hogyan csuszott Luther XII. Zsoltára, melyet Skariza Máté fordított magyarra, János Zsigmond nere alá, az ő halála után?* Én, ha Kolozsváron laknám, megtenném!

Most csak száraz tényeket mondtam el, miket említett „*Adalékok*“ című művemben történeti okmányokkal fogok igazolni, megvilágosításul annak, hogy mennyi számos halvélemény uralkodik még a magyar irodalom (különösen az ének-irodalom) történetében, mi onét származott, hogy egyik tudós a másik után mondta el a dolgokat, s nem iparkodtak a *személyes tapasztalat* fundamentumára fektetni ítéletüket!

Gyűd, 1885. márcz 28.

KÁLMÁN FARKAS.

TÁRCSA.

Jézus irgalma.

— Henry Milman. —

Fejünk ha görnyed bú alatt,
Bús könyeink ha omlanak

Ha sirunk gyászravatalon:
Jézusnak atyja, irgalom!

Ő sajtó testünk hordozá;
Halandó bűnkat búsulá;
Ő onta ember-könyeket:
Ne félj; Jézus kegyébe vett.

Halálharang ha bűgva zúg,
Elváló lelked vesz búcsut;
Ha végzeted már sirba von:
Jézusnak atyja, irgalom!

Feje halálra is hajolt;
Éltének vére is omolt;
Ravatalra terítettett:
Ne félj; Jézus kegyébe vett.

Ha szűd kinozza gyötrelmem;
Ha bűntudat sujt szüntelen;
Ha lelked reszket, fél nagyon:
Jézusnak atyja, irgalom!

Ő szellem harcát harcolá;
Szellem győzelmét aratá;
Most többé bűja nem lehet:
Ne félj, Jézus kegyébe vett.

Angolból: HEGEDUS ISTVÁN.

ŐRTÜZEK.

XIV.

Hogy például a teremtés történetének kérdésére nézve a bibliai elbeszélés teljesen alaptalan, túlélt álláspont, azt ma már egyetlen józanészű theológus sem tagadja, ha azt elismeri is, hogy ama könyvek írójának elég finom érzéke volt az egyes teremtett állatok egymás után való elhelyezésénél. Sőt azt is elmondhatjuk márma, miszerint az u. n. Darwinismus s keresztyénség között csak a természetes kiválasztásnál szereplő factorkok természetére nézve van eltérő nézet, a mely factorkok a fajok organikus rendjének fejlődésénél ténylegműködtek és működnek, s a ma még fennforgó kérdés tulajdonképen csak az, hogy pusztán mechanikai tényezők, törvények-e azok, s nem egyszermind egy bizonyos meghatározott célra törekvők is. Az egyház ma már szintén elismeri, hogy lassanként fejlődött a világ — noha ezt nem tudja is összeegyeztetni az Isten tökéletességének s mindenhatóságának hitével, — de mig a természettudományok legnagyobb részben magában az anyagban rejlő s még érzéki észrevétel elé nem jutott, ugyszólva öntudatlan erők összszehatásának tulajdonitják a föld és a többi végtelen világok csak is ránk nézve czélszerű be rendezését s lételét: eddig az egyház a vallásos felfogás szerint a végtelen világok s ezeken minden élet létrejövésének s fejlődésének magva, örök forrása a mindenható Isten, ki egyetlen „legyen“ szavával teremteni képes a semmiből.

Ime, a kérdés egyik erős ellentmondásban levő oldala, melyre nézve két táborra van oszolva legalább a

műveltek nagy tömege. S mig az egyiket e nagy talány soha meg nem fejthetésének tudata, ugyszólván kibékíti s e lemondás s szelid megbékülés gondolatára vezeti: addig a másik rész erősen ragaszkodik egy olyan eszméhez, a melynek jogosultságát nem képes ugyan teljesen igazolni az értelem előtt, de áldó hatását önmagán tapasztalva, azt fenntartani s mind eszményibbé tenni az emberiség, a tudományok legnagyobb köteletségének ismeri. Szóval elmondhatjuk, hogy a mióta csak emberek élnek s öntudatosan gondolkozni képesek, az ős időktől fogva napjainkig, a legnagyobb gondolkozók megkisértették megfejteni azon nagy talányt, hogy honnan vették első eredetüket a létező dolgok, miben rejlik alap-oka a nagy természet folyvást alakulásban levő életének; elmondhatjuk, miszerint egyedül s kizárólag az ezen kérdésből kifejtett isteneszme az, mely ezredekre szóló fejlődése alatt oly számos vallásos s bölcsészeti rendszereket életre szólított, a nélkül, hogy lényegében teljesen tisztázottnak, reánk, mint értelmi tökély után törekvő emberekre nézve észszerűen megoldottnak s föltétlenül elfogadhatónak mondhatnók. Pedig ugy hiszszük, hogy mindaddig, mig ez eszmére nézve lelkünk titkos vágyai s kutató elménk, tudományos észleletek, tapasztalatokon fölépített, nagyobbrészt kétségtelennek mondható eredményei, nézetei öszszhangba nem hozatnak: nem lehet várni a vallási zürzavarok megszűnését sem.

SZALAY KÁROLY,
papjelölt.

Még egyszer a confirmatio kérdéséhez.

Mező-Bodon, 1885. márcz. 17.

A „Protestáns Közlöny“ mult évi 45. és 49., valamint a jelen évi 1. és 3 ik számai hoznak czikkert arról: hogyan lehetne a confirmandusoknál a confirmatio-nak maradandóbb hatása. Minthogy e beces lapok mult évi 49-ik számában magam valék, ki az említett tárgyra nézve szintén bátorokodtam véleményemnek kifejezést adni, a szerkesztő ur szives engedelmevel ismételve alkalmat veszek magamnak az elmondottaknak mintegy kiegészítéséül egyet-mást elmondani. Teszem pedig ezt azért, mert a confirmatio kérdésében történt felszólalások mindenike bizonyos tekintetben elüt az én álláspontomtól. Én a confirmatió-nál a növendékek életidejében a 12 évet szeretném minimum gyanánt megállapitva látni, mig a többi, e tárgyban tett felszólalások egy régebbi törvény felújításával a 14 évet óhajtanák egyházkerületi közgyűlésünkkel annak idejében hasonló gyanánt elfogadtatni.

A hangoztatott vélemények között, a dolog lényegét illetőleg, ennyi az eltérés. A többi mellékes, nem egyéb a czél biztosabb megközelítésére vezető utnál. Két rövid év csupán! kevés az elmúlt és jövendő századok hosszú történetében; de emberi és társadalmi életünkben eseményekben gazdag lehet. Kevés, vallásos életünk jövő felvirágzásának megítélésénél az irányadó mérleg alig lehet; de a vallás-erkölcsi élet megújulásának egy célra vezetőbb irányba terelésénél mindenestre fontos szereppel bírhat.

Távol legyen tőlem, mintha én azon magasztos katékhétikai elvek előtt, melyeket egykori kedves tanáromtól annyi élvezettel hallgattam, tisztelettel kalapot ne emelnék és mintha én azoknak künn a nép között igen sokszor áldásos következményeit ne látnám, léptenyomon ne tapasztalnám; de a felvetett kérdéseknél sajátálattal bár, de annyit ki kell jelentenem: miszerint az én tapasztalataim, ha nem is ellenkeznek homlokegyenest, de az ide vonatkozó katékhétikai elvektől bizonyos tekintetekben eltérnek. Nem tagadom, sőt hiszem azt, hogy helyen-helyen a vallásos élet felfrissülésére, ha 14 év előtt nem confirmálunk, tiszta hasznot, vagyis jót teszünk, különösen a hol virágzó állapotban van az ismétlődő iskola; de általánosságban a confirmatio kezdésének kérdésében a 12 év minimumot nem adhatom fel. Saját tapasztalatomon kívül zsinati törvényeink 110 §-a ismertettem szől.

Lássuk, kinek van igaza.

Olvastam és hallottam már többektől, hogy a vallás-erkölsi élet felpozsúdlására legbiztosabb ut az iskolák gyökeres regenerálása. Megvallom, egyike vagyok azoknak, kik a legnagyobb előszeretettel csüngnek ez állításon s első tekintetre, úgy tetszik nekem, hogy valóban ez a legbiztosabb és a legcélravezetőbb irány; de ha a jelen kóros állapotok között saját tapasztalataimat kérdezem meg, ezek ellenkezőt bizonyítanak. Igen sok, sőt mondhatnám a legtöbb helyen a nép, a hallgatók zöme régen tulment azon a ponton, a honnan az iskolák gyökeres átalakítása mellett a vallás-erkölsi élet megújítását még várni lehetne. Kell a vallásosságnak egy bizonyos foka ahhoz, bármily esekély legyen is az, hogy rendkívüli eszközök mozgásba hozása által legyen, a mi megelevenedjék, új életre keljen. A jó és rossznak forrása az emberi szív s ezenkívül maga a család, melynek tagja az illető.

Ezekből önként következik, hogy a vallásosság avagy vallástalanságnak is első gyümölcset a család körében kóstolja meg a kis gyermek. Ha a családapák és anyák vallásos, becsületes emberek, ritka eset az, — legalább a köznépnél — hogy a sarjadékok elfajult gazemberek legyenek. Annyit legalább helyesen hiszek állíthatni: hogy a növendékeknek az alapvonás, — bár az idő, korszellem s maga a társadalom másképp alakíthatják át — mindig rávall a család közös jellemére.

Közelebb jöve tárgyunkhoz: vallásos szülőknek ritkán lesznek vallástalan gyermekei. Ellenben, ha a vallás helyét a szülők szívében a mindent megölő közöny, a vallás igazságaival homlokegyenest ellenkező gonosz érzelmek egész hosszú sora foglalja el; tehát akkor az ismétlődő iskola növendékeivel a vallásos élet mezején bármi szép előhaladást; de az a gyermekek szívében maradó nyomokat vajmi ritkán hagy. Az, a mit épít az iskola, lerontja a család, hol marad akkor az eredmény? És fájdalom, a legtöbb esetben így vagyunk. Számos a példa rá, hogy egyik, másik családnak gyermekei a legszebb eredménnyel végzik iskolájukat, élénk, eleven érzetet tanúsítanak a vallás igazságai iránt, míg a rendszeres iskoláztatás ideje tart, bizonyos benső buzgósággal járnak a templomot; de mert a családban nincs, a ki vallásos érzülettel tovább fejlessze az iskolában hallott vallás-erkölsi igazságokat, vagyis azokat emlékezetbe koronként felujtja, elég egy pár év, hogy mindent elfelejtessenek s romlottságban hasonlók maradjanak szülőikhez. Ellenben az is áll, hogy a legrosszabb, vásottabb iskolásgyermekek, ha a család — melynek tagjai — a vallás-erkölsi elveknek ápolója, a korral, melyre jönnek, s lesznek erkölcsös, becsületes emberek.

Sokan azt mondhatnák ama fenti igazságokra, igaz, úgy van, de a pap az oka mindennek. Hiszen ott van az ismétlődő iskola 3-om éve, ott van a vasárnapi iskoláztatás; ha a tiszteletes uram az ismétlődő iskolában, a törvény által megszabott heti 2 órán s ezenkívül a vasárnapi iskoláztatás alkalmával benső buzgalommal kötelességét teljesíti, ezek által megóvhatja az ifjak szívét a vallás, az egyháznak.

Oh, ha ez elég lenne, oh, ha ennyivel célt érnénk, ha ezek árán vallásos, becsületes jó népet nyernénk: nem kétlem, lelkész-társaim mindenike nagy örömmel végeznék a rája bizottakat! Mi azonban, kik a nép között élünk s teljesítjük a reánk bizottakat, számtalanszor tapasztaljuk, hogy előbb szép reményekre jogosító növendékek vallás-erkölsi tekintetben később a rossz szülők befolyása, megmételvező példaadása következtében miként fajulnak el s lesznek a vallás és Krisztus anya-szentegyházának ellenségei.

Ha a mondottak után azt kívánom én: kezdjük a reformot alapjában, vigyük be a vallást mindenekelőtt a családba, hogy aztán, a mit vet az iskola a fogékony gyermek-keblekbe a vallásos élet magvaiból, azt a család ne tépje ki első csiráiban vallásellenes szokásaival; ez, azt hiszem, nem helytelen s nem is olyan valami, a mit egy kis vallásos buzgósággal megvalósítani ne lehetne. Felsoroljam-e itt azt a számtalan sok alkalmat, a hányszor hivatkozzunk módunkban áll érintkezni? Miért? Hisz a kik lelkiekkel foglalkozunk, mindnyájan tudjuk, napról-napra tapasztaljuk, hogyan jó meg az alkalom egyik másik hallgatónkkal a találkozásra. És ha megjön az alkalom, vajjon nem lehetne-e azt a vallás-erkölsi élet felvirágoztatása tekintetéből előnyösen felhasználni? Egy pár komoly, de szeretetteljes szó, avagy néhány hasonló szellemben tett megjegyzés az illetők magukviselése, vagy romlott családi életére nézve ne bírna-e semmi javító hatással, ne rejtene-e magában semmi erkölsi értéket? Alig hiszem. Avagy elfelejtettük volna-e Krisztusnak a magvetőről mondott szép példázatát, (Máté XIII. r. 3. köv. vers.) s gyakorlati alkalmazásánál megtagadnánk attól minden erkölsi becsét? És siketek maradjunk-e a lánglelkű prófétának ama szavai előtt: „Prófétává teszlek téged a pogányokon és országokon, hogy gyomlálj, ronts, vezess, törj, építs és plántálj.” (Jeremias I. r. 10. v.) És ha e szellemben akarjuk lelkészi működésünket gyümölcsözővé tenni, akkor miért nem nézünk szemébe minden bajnak. Korunk erkölsi romlottságát, bűneit nemcsak kárhóztatni, szidni, hanem mindenekelőtt meggyógyítani kell. Ha a megfenésedett testből a megfenésedett részt ki nem vágjuk egészen, haszontalan munkát végeztünk. Ebből kifolyólag a növendékek szívét hiába törekszünk megmésíteni, ha ott vannak a szülők, kikben a vallás-erkölsi élet igazságai iránt semmi fogékonyosság nincs. stb. Gyógyítsuk mind a kettőt! Az igazság és szeretet fegyverei előtt meg fognak hajolni a szülők előbb-utóbb. Előbb félni s alattomban gyűlölni fognak, mert ők hasonló fegyverekkel nem képesek; de azért személyes érintkezéseiknél papjukkal szemben tiszteletet tanúsítanak. Később az ellenszenv helyét olyan se hideg, se meleg állapot váltja fel; míg végtére meggyőzötve, a közönyös állapot helyét bizalmas szeretet tölti be. Ez az én meggyőződése. És ez természetes is. Ha a nap oly végtelen távolságról sugaraival képes felmelegíteni a földnek legparányibb atómját is; hát a mi vallásos életünk kovászai, a krisztusi igazság és szeretet, ne lennének képesek átjárni, mintegy a jóra megérlelni az emberi szíveket?

A növendékek szívének megnyerésénél mindeneset-

re a konfirmációval igen sokat tehetünk. A 14 év minimumot igen magasnak tartom általánosságban véve. Megmondom miért.

Egyfelől, mert a növendékek figyelme a 14 évnél már igen megoszlik s az a vallásos áhitat és buzgóság, a mit mindenesetre meg kellene hogy teremtsen a konfirmatio, nem lesz elég erős, nem fog maradandó hatással birni; talán azért is, mert a vallásos oktatásban egy más körülmények miatt egyöntetűség nem hozható létre. Másfelől azért, mert ismétlő iskoláink legalább is $\frac{4}{5}$ részben sokkal gyarlóbb lábón állanak, hogysen azoktól biztos eredményt lehetne várni. Erős akarattal, nagy küzdelemmel lehetne a népoktatási törvényeknek az ismétlő iskolákra vonatkozó §-ába életet lehelni. 1868-tól fogva a népoktatási törvények és gyakori ministeri rendeletekben helyet foglalnak az ismétlő iskolákra vonatkozó §§-ok; kérdem azonban: felekezeti iskoláinknál kellő szabadossággal éltebe vannak-e léptetve? Bizony, fájdalom, a legtöbb helyen ez csak papirosan áll ma is s állani fog még sok ideig a helyi körülmények és nehézségek miatt s talán más okból is. És végül, mert 14 éves korukban már a gyermekek a legtöbb esetben a szülőknek — a mint mondani szokták — kezei és lábai; vagy a mi szintén gyakori, ez időkorban sokan szégyenségükért, árvaságukért, hogy fel ne kopják álluk, mások szolgálatába állanak. Nos, igaz, a törvény intézkedik, hogy a gazda tanköteles cselédjét iskolába járassa, de vajjon kivihető-e? Feleljenek erre azok, kik koruknál fogva több gyakorlattal bírnak nálamnál. Megköszönöm az utbaigazítást.

A rendes iskoláztatás 6-tól 12 évig terjed. Ha én 6 éven keresztül heti 2 órán a vallást lelkiismeretes buzgósággal tanítom, remélhetőleg olyan eredményt érek el növendékeimnél, ugy az értelem, mint az érzelem terén, hogy ha ez egyöntetű ismeretet a konfirmatioi oktatás 6-8 hete alatt naponkénti tanítással mintegy jobban emlékeztetők és szívökbe véstem, meggyőződéseim szerint bátran feladhatom növendékeimnek az urvacsorát. Megvan vetve az alap, van mire építeni ugy az ismétlő iskolában, — ha van ilyen a községben, — mint a vasárnapi iskoláztatás alkalmával. És ez által más előnyt is remélek elérni.

Megvan a nép között az a ferde hit, hogy a gyermekkor a konfirmációval véget ért s azon túl az ifju kor kezdődik s sokan csakis azért tartják szükségesnek a konfirmatiót, hogy ezáltal belépjenek az ifjak sorába. Van a konfirmálandók szívében bizonyos foku lelkesedés, mely a nagyobbakkal szemben bizonyos rátartóságot árul el, mintha mondanák: „ma-holnap mi is legények és leányok leszünk“, stb. A vallásos lelkesedésnek ez és ehhez hasonló sallangjait, ha én növendékeimet az iskola három éve alatt évenként 6-szor az ur asztalához vezetem, azt hiszem, el fogja veszíteni mindenik. Maradna a tiszta vallásos buzgóság, a mely a három év után önként vezetné a hiveket az ur asztalához. Nyerjük meg a gyermekek szívét a vallás-, az egyháznak; jó indulatra, jó érzelmre van nekünk szükségünk hiveinknél mindennek felett, s ha megvetettük az alapot, gondunk legyen arra, hogy annak helyes irányát meg ne rontsa senki.

Egyébiránt győzőz a mi jobb és helyesebb. Csak előre!

NEMES ÁRPÁD,
ref. lelkész.

Hollandia egyházai.

Utrecht, [1885. mart. 25.

Mélyen tisztelt szerkesztő ur!

A minap az idevaló isteni tiszteletről irtam volt, most — becses engedelmeivel — ismertetni fogom az idevaló egyházakat. Azonban mielőtt azokról beszélnék: egy pár szót az államnak az egyházakhoz való viszonyáról.

Jóllehet Hollandiában már 1795 óta, midőn a református egyház megszűnt állam-egyház lenni s a különbözőféle vallások egyenjogosultsága elismertetett, gyakorlatban volt a vallásszabadság s a különböző egyházak az állam oltalma alatt állottak: mégis tényleg, törvény által csak 1853-ban lett az állam viszonya, fennhatósága az egyházakkal szemben szorosabban meghatározva, törvény által megállapítva. Azóta az állam mindenik egyházával szemben ugyanazon álláspontot foglalja el: mindeniknek szabadságot ad ügyei intézésére, az önkormányzatot, a felekezetek féltett kincsét, védi s a vélemény szabad nyilvánítását nem gátolja. Az ide vonatkozó törvénycikkek így hangzanak: „Hitnézetének bevallására teljes szabadságot élvez mindenki, mindazáltal azon záradékkal, hogy a polgári társadalom és tagjai, a büntető-törvény áthágásakor, védve maradnak“. (164. cz.) továbbá: „Mindenik egyház az államban ugyanazon oltalomban részesül“, (165 cz.) és végre: „A különböző vallást vallók ugyanazon polgári jogokat élvezik s a hivatalok és méltóságok adományozásánál egyenlő igényök van“. (166 cz.)

Mint hogy az állam a reformatio alatt és az arra következő zavaros és küzdelemteljes időkben tekintélyes egyházi vagyont secularizált: most, mintegy kötelezőnek tartja magára nézve az egyházakat tetemes összeggel segíyezni. Erre vonatkozik a következő törv.-cikk: „A járandóságok, nyugdíjak és mindenféle más jövedelmek, a melyek eddig a különböző egyházak vagy azok papjai által huzattak, megmaradnak ugyanazoknak továbbra is. Azon papoknak, a kik eddig semmi járandóságot, vagy keveset huztak, járandóság határozottathatik, vagy a meglevő felemeltethetik“. (168 cz.) Ezért kapnak évenként: a németalföldi reformátusok 1.536,000 frt, (1 holl. frt = 0,84 o. m. kr.) a lutheranusok 59,000 frt., a mennoniták: 19,000 frt, a remonstránsok: 23,000 frt, a katolikusok: 582,000 frt és a zsidók: 35,000 frt évi segélyt az államtól.

És most vessünk egy tekintetet az egyházakra, lásuk először is a *protestánsokat*:

1. „A németalföldi református egyház“ (De Nederlandsche Hervormde Kerk). Az 1648-ban kötött westpháli béke után Hollandiában a református egyház, minthogy törvényesnek csak az ismertetett el, államegyházzá lett s annak is maradt 1795-ig, mikor a francia befolyásra az állam-egyház megszűnt s a vallásfelekezetek egyenjogúknak ismertettek el. Akkor a reform. egyháznak nem volt összefüggő, egységes szervezete s a kísérletek egyet teremteni sikertelenül maradtak, a zavaros idők miatt, egészen 1816-ig. Ekkor I. Vilmos király bocsátott ki egy, az egyház kormányzatára vonatkozó rendeletet, a melyben, a régi hagyományokon is tulmenve, az egyház belügyeinek vezetését az állam alá tartozónak nyilvánította. E rendeletet az egyház nagyobbbrésze, hogy végre van egy szervezet, örömmel fogadta s ellenmondásra csak az amszterdami osztálynál talált. Ezen osztály tiltakozása, melynek lényege az önkormányzati jogra való hivatkozás volt, az alapja az 1852-ben keletkezett és még ma is érvényes: „Rendeletek és végzések a németalföldi re-

formátus egyház számára" (Reglementen en Besluiten voor de Ned. Herv. Kerk) című egyházzervezeti törvénygyűteménynek. Ennek allapján: „a németalföldi református egyház alatt értik azon egyházat, a mely a Holland-ki-rályság területén fekvő összes reform. gyülekezetek — mégpedig úgy a wallon, vagy francia, presbiteri angol és skót, mint a hollandus egyházközségeket — magában foglalja.

A wallon vagy francia gyülekezeteket a hitüldözés elől Hollandiába menekülő francziák alapították. Az ilyen egyházközségek száma a beolvadás következtében folytonosan apad s innen van az, hogy a míg 1784-ben a francia papok száma több volt 60-nál, már 1815-ben csak 37 gyülekezet volt 47 lelkészszel s 1877-ben csak 17 község 26 pásztorral s 10,258 lélekkel.

A presbiteri angol gyülekezetek azon helyeken állottak elő, a hol a kereskedelmi érdekek miatt Hollandiában megtelepedett angolok, vagy a hosszas háborúk miatt Hollandiában időző angol őrségek arra okot adtak. Azonban az ilyen egyházközségek, a háborúk megszűnésével csaknem elenyészésnek, úgy, hogy ma már csak kettő van, u. m. az amsterdami és az egyesített mid-delburg-blissingeni mintegy 420 lélekkel.

Az egyetlen, máig fennálló skót gyülekezet Rotterdamban 1643-ban alapítottatott.

A hollandus egyházközségek száma 1877-ben 1326 volt, mintegy 1581 papi állomással és 1.956,852 lélekkel,

Az egyház kormányzása a következő:

Mindenik gyülekezetnek az élén „*egyháztanács*“ (Kerkraad) áll, a mely az egyházközség ügyeit vezeti. Megkülönböztetendő „*közönséges*“ (algemeene) és „*különös*“ (bijzondere) egyháztanács. A közönségest, a mely mindenik gyülekezetben megvan, alkotják a pap vagy papok, presbiterek és diakonusok. A különösnek, a mely csak az olyan egyházközségben van meg, a hol három vagy több pap van, tagjai a papok és a presbiterek, míg a diakonusok egy külön collegiumot képeznek. 1867 óta a presbitereket és a diakonusokat egy képviselő-testület, a melyet az egyházközség szavazó tagjai, a 23 évet betöltött confirmált, kereset és gyámság alatt nem álló férfi tagok, az egyházközség vagyonosabb és tekintélyesebb polgárai közül állítanak össze, válassza, ugyszintén az gondoskodik a megüresült papi állomás betöltéséről is. „Az egyháztanács képviseli és kormányozza a gyülekezetet, még pedig úgy a közönséges, mint a különös egyháztanács, minthogy az ügyek, a melyek elintézendők, úgy az egyikhez, mint a másikhoz hozzátartoznak.“ A papoknak kötelessége: „Az evangélium nyilvános hirdetése, a keresztség és urvacsora kiszolgáltatása, a nyilvános istentisztelet vezetése, a vallásoktatás, a pásztori gond és az egyháztanács gyűléseinek vezetése“ (Artt. 21—24.) A presbiterekre van bízva: „foglalatoskodni a lelkészekkel az egyházközség pásztori gondozásában, megkövetelése és felügyelése a vallás-oktatásnak, a rendnek és szeméremnek védelme; továbbá buzgóan közreműködni mindenben, a mi a község keresztyéni tökéletesedésére szolgálhat“ (Art. 25). — A diakonusoknak meg van hagyva: „főleg a gyülekezet szükölködőiről gondoskodni. Azért ők vannak megbízva a szegénygondozási alap naponkénti kezelésével, mindenféle, bármely cím alatt a gyülekezet diakonátusához befolyó pénzek beszédésével, a kegyadományok összegyűjtésével és ennek egy és más, erkölcsi és vallásos célra — a melyet a keresztyén gyülekezet szegényei számára czélszerűnek lát — való fordításával.“ (Art. 20.) „Gyülekezetekben, a melyekben egy vagy két pap van, azokkal együtt, a melyekben három

vagy több pap van, ezeknek és a presbitereknek felügyelete alatt járnak el.“ — Az egyházközség tagjai felett, a papok, presbiterek, diakonusok és papjelöltek kivételével, elsőfoku bíróság az egyháztanács, melynek ítélete ellen az osztály-igazgatósághoz folyamodhatni. A község keblü ügyeit intézheti — összhangzóan az általános intézkedésekkel — helyi értékű szabályzattal is, csakhogy erről az osztály-igazgatóság értesítendő. (Art. 18., Art. 26.)

VÁSÁRHELYI BOLDIZSÁR,
ref. papjelölt.

(Folyt. köv.)

KÖSZÖNET ÉS ELŐSMERÉS

a sz.-udvarhelyi ev. ref. collegium előjárósága által 410—1884. szám alatt kibocsátott *fölvadásra* befolyt adományokért.

(Folytatás.)

38. Magyarai Jenő ivén: valaki 10 kr, Kónya Ferencz 40 kr, Jáno Albert 60 kr, Demeter Mózes 40 kr, valaki 20 kr, valaki 25 kr, Szalánczy testvérek 50 kr, Kósa János 20 kr, Háver József 14 kr, Magyarai Károly 40 kr, Magyarai Berta 20 kr, Magyarai Klára 20 kr, Benkő Gyula 1 frt 41 kr.

39. Veres Sándor 1 frt, Henter Gábor, Domokos István, Masznik Gyula, Sipos János, Magyarósi Ferencz 1—1 frt. Gödri János, Borcsa Mihály, Szentiványi György 50—50 kr; Kővér Lázár 40 kr, Bede Imre, Farkas István, Kis Árpád, Kovács Mihály, Dánér Ábel, Deák Sándor 30—30 kr, Gyurka József, Kis Lajos, Borsai Mihály-lisz Lipót, Bitai Sándor, Kovács Zsigmond 20—20 kr.

40. Benedek József ref. pap 1 frt, Bartalis József, Bartalis Ferencz, Birdai Sándor 20—20 kr, Rápolty Lajos 10 kr, Szunyogi András 50 kr.

41. Szabó Sámuel ref. pap 50 kr, Boncz József 50 kr, Péter Mózes 20 kr, Bedő Áron 20 kr.

42. Kis Sámuel ref. pap 1 frt.

43. Damokos Antal, br. Kemény Györgyné, Gyárfás László 1—1 frt.

44. Csép József 1 frt 10 kr, Molnár Ferencz 50 kr, egy hazafi 30 kr, Ábrahám 40 kr, egy jegyző 30 kr, Tamási 1 frt, Papp 50 kr, egy adófizető 50 kr, Kutka Antal 50 kr, egy jegyző 40 kr. Balla Pál 50 kr, Godolán János 1 frt, Bundsuh Károly 1 frt, ifj. B. J. 50 kr, Csibe József 50 kr.

45. Orbán Mihály 1 frt, Simon Gábor, Tokai Aladár, Csűrös Pál, Barcsi József 50—50 kr, Hajdu Ferencz, Bede Dénes, Varga Lajos, Bartók Dénes 20—20 kr, Mak-kai Jenő 30 kr.

46. Kassai F. Mózes, Kondor József, Szabó József, N. N. 50—50 kr, Vida Károly, Nagy József 60—60 kr, Bodola László, N. N. 40—40 kr, N. N. 20 kr.

47. Bőjthe Sándor ref. pap 50 kr, Bőjthe Kornélia 20 kr, Bőjthe Károlina, Bőjthe Róza, Bőjthe Teréz 10—10 kr.

48. Kőnczei Kelemen 2 frt.

49. Péter Károly ref. pap 1 frt, ifj. Péter Károly 20 kr.

50. Molnár Károly tanár 1 frt, Héja Endre 1 frt, Rucsinszki Lajos 50 kr, Sinkovics József 50 kr, Dr. Soly-mosi Lajos 50 kr, N. N. 30 kr, Molnár Sándor 20 kr.

51. Sojom Miklós alügyész 2 frt, Kenderesi Farkas 1 frt, Jakab Ödön 1 frt, Téglás Gábor 1 frt, Csulak Kálmán 50 kr.

52. Barabás Gyula 50 kr, Barabás Gergely, Barabás Mór, ifj. Koos András, Barabás Albert, Keresztély Lázár 20—20 kr; Forró Albert 30 kr, Forró Imre 30 kr, ifj. Balogh József 10 kr.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. április 4.

— **Boldog husvéti ünnepeket** kíván olvasóinak a „Protestans Közlöny“ szerkesztősége!

— **Az erdélyrészi magyar közmivelődési egyesület** f. hó 12-én tartja alakuló gyűlését. Ápr. 11-én előértekezlet lesz. Olvasóink közül mindazok, kik e közgyűlésre feljönni szándékoznak, szíveskedjenek azt lapunkkal tudatni, hogy a m. kir. államvasutakon és a szamosvölgyi vasuton rendelkezésünkre álló féljegyek kézhez juttatásáról gondoskodhassunk. Budapestről Kovács Albert levélben tudatta lejövetelét, hasonlóképen Gyéresről Hegedűs Lajos esperes aa.

— **Háromszoros husvét.** Az idei husvétünnepeket a Gergely naptár szerint ünneplő keresztény felekezetek együtt ülik meg a görög kalendáriumos keleti és nyugati görögökkel, a mennyiben a két naptár husvétünnepe összeesik; sőt annyiban a zsidók is együtt ünnepelnek a keresztény felekezetekkel, hogy az ők husvétjok, mely márcz. 30-án kezdődött, ápril 6-án, a keresztény husvét másodnapján ér véget.

— **Elekes Victor** gyulafejevári ev. ref. lelkész esküvője márcz. 23-dikán volt, Henter Ilona kisasszonnyal, Henter Gábor gyulafejevári kir. ügyész kedves leányával. A násznagyi tisztet Novák Ferencz polgármester teljesítette.

— **Földes György**, papolczi ref. lelkész urnvét nem régen szintén közöltük volt a kovásznai papi állásra jelöltek nevei közt. Földes György aa. azon feltevél mellett pályázott volt, hogy ha a b. e. püspökünk gyászemlékünnepe teendő szolgálata próba gyanánt elfogadtatik. Elfogadtatott s ez alapon jelöltetett is. Azóta azonban egyet-mást meggondolva, elhatározta a jelöltek közül ki- és visszalépni s e határozatot az esperesi hivatalhoz már be is jelentette. E visszalépést mi is közzétesszük.

— **A budapesti ev. ref. egyháztanács** a törökök kiűzésével egyidejűleg elpusztított budai refom. egyház visszaállításáért folyamodó jobbpárti egyháztagok kérelmére állandó segédlelkézi hivatalt állított fel Budán. Az első ref. istenitiszteleket a jobbparton már husvét másodnapján meg fogja tartani reggel 8 órakor (urvacsoraszertással összekötve) az ág. evangélikusok testvérileg átengedett várbeli templomában, Simon Ferencz lelkész, kit Szász Károly ref. püspök a napokban nevezett ki a budai ev. ref. segédlelkézi állomásra.

— **Elégett protestans község.** Szirken (Gömörmegyében) mult hó 16-án reggel borzasztó tűzvész dühöngött, mely nemcsak a teljesen evangélikus község $\frac{3}{4}$ részét, körülbelül 70 házat s melléképületeket, hanem egyszersmind a templomot, paplakot, iskolát is elpusztította.

— **Makkai Márton** rákosdi ev. ref. tanító m. hó 21-én, életének 24-ik, tanítószkodásának 3-ik évében hirtelen történt elhunyt. Földi részei mult hó 23-án helyezettek örök nyugalomra Déván. A ravatal felett Páljános Károly rákosdi, a sirnál Szóts Sándor dévai lelkész mondott megható beszédet.

— **A messiás.** Ezrath Niddáchim cz. egylet Jeruzsálemben a zsidók közt a kézművességet igyekszik terjeszteni. Jellemző, hogy a szüléknek kénytelen heti 1—2 frankot adni, csakhogy ezek megengedjék, hogy gyermekeik tanuljanak valamit. Érdekes továbbá, hogy Jémenből nemrég 80, többnyire kézműves család ment Jeruzsálembe, mert azt hallották, hogy — a messiás megérkezett.

— **Zsidók a német városokban.** A „Magyar-zsidó Szemle“ írja: A legújabb adatok szerint van Berlinben 45,000 zsidó; Boroszlóban 17,690; Hamburgban 16,100; Frankfurtban 13,850; Posenben 7,000; Königsbergában 5,300; Kölnben 4,600; Münchenben 4,200; Mannheimban 4,000; Strassburgban 3,550; Hannoverában 3,500; Lipcse, Mainz, és Fürth városokban egyenként 2,300; Nürnbergben 3,000; Stettinben 2,400; Drezda, Stuttgart és Würzburg városokban 2,300; Mülhausen és Beuthen városokban 2,200; Altonában 2,100.

— **A római egyház husvétja.** Nem érdektelen a kath. egyház ceremoniaról reprodukálni az alábbi adatokat: Nagyszerdával kezdi a katolikus világ Jézus szenvedése és halála emlékének megünneplését, mert Judás e napon adta el Jézust. A csütörtöki mise bevezető része, továbbá a lezke előtti, a felajánlás és urvétel utáni könyörgések mind Jézus kinszenvedésére vonatkoznak. E napon olvastatik a „passio“ neve alatt Jézus szenvedése története Lukács evangélista előadása nyomán. Ugyanekkor szokott tartatni, többnyire csak székesegyházakban és templomokban az első ugynevezett „sötét“, vagy „zörgő“ zsolosmákból álló délesti istenitiszteleket. Sötétnek azért nevezik, mert hajdan éjjel tartattak, miután Jézus elfogatása is éjjel történt. Zörgőnek pedig azon riadástól, melylyel az e napi, a nagy-csütörtöki s a nagypénteki zsolosma végződik. A három nap zsolosmái közül a három első szakasz Jeremiás prófétának Jeruzsálem elpusztulásáról s a keserves rabságra jutott zsidó nemzet inségéről szóló szivreható siralmait foglalja magában. Ezen istenitisztelek alatt két oldalon egy-egy háromszögű gyertyatartón hét-hét sárga, s annak csupán egy fehér, összesen tizenöt, a főoltáron pedig hat, a gyász jeléül szinte sárga viaszgyertya ég. Amazok közül minden zsolttár végeztével egy szál eloltatik, az oltáran égő gyertyaszálak pedig a zsolttárt befejező, s „Benediktus“ kezdetű vég-ének minden második verse után egyenként oltatnak el. Ezen gyertyák némely egyházi írók szerint arra valók, hogy a jelenlevő hiveknek a zsolttár haladását mutassák, mások szerint pedig a viaszgyertyák a tanítványokat jelentik, kik Jézus elfogatásakor tőle gyáván elfutottak. A háromszög csúcsán levő fehér gyertyaszál, mely a többiek eloltása után is égve marad, Jézust jelképezi, ki sirja rejtekéből halhatatlan fénnel lépett ki.

Szerkesztő postája.

Nagypénteken Routinnal verssel, azonban ily rövidítések, mint pl. „ujra szülve“ újra születve helyett, „örökvaló“ örökkévaló helyett, s aztán a „kegytelve“ „kegyelmmel teljes“ helyett megakasztják a lendületet. A legfőbb baj azonban, hogy későn érkezett. — „Jézus G-*van*“ és „Husvétban“. E különben szép két költeménynek elveszi lelkét a . . . reflexio. Reflexio a költészet halála. *K. N. E. Iskáriót.* A könnyü, rhythmus nem elég a balladához.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 1. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: A „vadházasság“ kérdéséhez. (Révay Páltól.) — Nagy Péter emlékezete. (Dr. Finály Henrik emlékebeszéde.) — Tárca: Órtüzek. (Szalay Károlytól.) — Hollandia egyháza. (Vásárhelyi Boldizsártól.) Rövid visszapillantás. (K. Nagy Elektől.) — A bukovinai magyarok. — Köszönet és elismerés. — Az áll. igazgatótanács üléséből. — Különfélék.

A „vad-házasság“ kérdéséhez.

V.

A protestánsoknál megvan ugyan a boldogtalan házasságtól való menekülés lehetősége, és a boldogabb házasságtalpon vezető út. De hát miért tagadnók: hogy itt is igen sok akadály van! Meg kell lenni bizonyos törvényesen elfogadott okoknak, s még ha ezek meg is vannak, a szegény embernek itt is bajos a teljes elválás, mert ha nem tudja még azt a 40—50 frt perkoltséget is hordozni, mit az ítélet kimondásig a házassági törvényszék bírának napdíja, az államnak bélyege és illeték fejében fizetni kell, hát bizony ott hagyja gyűlölt felét, s mert a házasságtalpon gyönyöreiről nem bír lemondani, vadházasságra lép egy talán hozzá hasonló szerencsétlennel. Az új élet tetszik, mert békés és boldogító; ez nem részeges és pusztító, mint a másik — a törvényes — fél volt; maholnap kigyűl, meg lesz takarítva a válóperi költség — ha évek múlva is! — és aztán elváltik amattól, törvényes házasságra lép mostani vadházasság felével. És most tessék e nyomorult szegény embert akár a baranyai, akár az udvarhelymegyei, valóban nevezetes és hatalmas — csak nem célravezető! — rendeletekkel, mielőtt a válóperi költségeket összekaparhatta volna, tessék szétválasztani, egymástól eltolonczolni, és aztán utána gondolni, mi haszna van ebben akár az állam-, akár az egyháznak?

„Nem akarja az ur a bűnösnek halálát, hanem hogy megtérjen és éljen.“ De ha tolonczolni kezditek, mielőtt megtérésének tényekben adhatná jelét: nem a kárhozható taszítjátok-e?

Míg a szőnyegen forgó kérdésben a bajok ily mélyreható okai forrásaiig nem hatolunk, oszthatunk tanácsot, puhatolózhatunk, vizsgálatokat ejthetünk; záros határidő alatt eltöltő, szétválasztó ítéleteket hozhatunk vidékenként és megyénként, de a baj orvosolva nem lesz.

Valamennyi törvényhatóság összhangzó és egyöntetű eljárása volna szükséges a vadházasságok megszüntetéséhez; de ez csak országos törvénnyel lehetséges.

Hogy pedig ily országos törvény alkotása maholnap parancsoló szükségesség jellegével fog előállani, azt is bizonyos jelek igazolják.

Arad város — ha jól emlékszem — ez évi február havában tartott tanácsülésében a képviselőtestület elé a vadházasságok ügyében tett előterjesztésében azon okból indult ki: hogy a születések statisztikai adatai szerint, a törvénytelen ágyból született magzatok száma a törvényesekének 45%-át tette. Ez egy példány ama *jelkből*.

Ime egy másik példa. Kolozsvárt, 1885. február hó 14-étől február 21-ig — tehát egy hét alatt — született 8 törvényes fiú és 10 törvényes leány; 4 törvénytelen fiú és 2 törvénytelen leány; halva született 1 törvénytelen leány; összesen 24 élve és egy halva született.

Vajjon Kolozsvár város érdemes polgármestere nem hordja-e már zsebében a javaslatot a vadházasságok ellen, melynek indokolása így hangozhatik: ha Kolozsvártt a születési arány, törvényes és törvénytelen magzatok között 1885-ik évben végig az lenne, mi a február 14—21-ig való állapot volt, akkor a törvénytelen ágyból származott magzatok száma több, mint 33%-át tenné a törvényesekének, és 25%-át az összes születettekének? Még tanulságosabb volna ismerni az országos statisztikai hivatalnak ide vonatkozó adatait, hogy teljesen indokolt legyen a létező bajnak országos törvény általi orvoslása után való sopánkodásom! És miért ne mondanók ki őszintén, férfiasan meggyőződésünket? Kimondom!

Legyen hát az az országos törvény — más célravezetőbb hiányában: általánosan kötelező polgári házasság.

Van-e joga ehhez az államnak? Van és teljesen igaz joga, mert a házasság által alakult család: nemcsak az egyház és ebben a vallás-erkölcsi élet melegágya; de a polgári erényeké is.

Addig tehát, míg az állam öntudatra ébred, méltányos és igaz jogait — a hitfelekezetek jogai sérelme nélkül, meghagyván az egyház áldását minden polgári házasságra azután is ráadhatni — kezébe venné, a család sorsára a házassági viszonyból ötlet jogosan megillető részt, mi Pál apostollal prédikáljuk a Krisztust „ki tegnap és ma ugyanaz volt, mindörökké is ugyanaz létezen“ hogy „foglyul“ vihessük a vadházas felek sziveit az urnak; de inquisitorok ne legyünk, míg a máglyatüzek helyett: a szívek és a lelkiismeretben gyujhatunk tüzet: „az istennek lélekben és igazságban való imádsására!“

„Simon! Jónásnak fia, szeretsz-e engemet?“ Ha igen, ne vegye, tisztelt collega ur, néhol talán erős szavaimat egyébnek, mint az ügy iránti szent és tiszta szívű érdeklődés hangjainak, melyek az *elvet* ostromolják *elvből*.

RÉVAY PÁL.

Nagy Péter emlékezete.

— Dr. Findly Henrik emlékezésede. —

A szép emlékezésed, melyet dr. Findly Henrik egyetemi tanár tartott felejthetetlen püspökünk fölött, bő kivonatban így hangzik:

Élünk, ugymond a szónok, tehát élnünk kell, tehát jogunk van élni. Mozgunk és mozgásunknak tért keresünk, de számos bajon, számlálhatatlan csalódáson kell keresztül mennünk, a míg mozgásunknak megfelelő tért szerezhettünk; és ha végre megvan a tér, ha megvan a pálya, melyre elhivatásunk kijelölt, melyen istenadta tehetségünket kifejthetjük, kérdem, mit kell fájdalmasan tapasztalnunk akkor? Meg nem érdemelt gyűlölködést, irigységet és méltatlan haragot többnyire és csak ritkán egy-egy sikerült tervet, és csak nagyon, óh nagyon ritkán egy-egy boldog embert. Az életnek hullámváltozásai közepette akaratlanul is meg kell győződünk, hogy nem mi jelöljük, nem mi választjuk a pályánkat, hanem a viszonyok határozzák meg azt. Meg kell győződünk, hogy idegen befolyások alatt állunk, hogy hiába az akarat, hiába a vergődés, melyet számunkra a sors szeszélyes véletlene immár előre kijelölt: minden küzdelmünk árán sem tudjuk elkerülni soha. Aztán végre is beletörődünk a helyzetbe. Figyelmünket e jelenre és a közel jövőre összpontosítjuk és nagyra vagyunk avval, ha közeli, ha mai fáradságos munkánk sikerét némileg biztosítani tudjuk.

És mégis szeretjük elhitetni magunkkal, hogy van kátározott életcélunk! Hiuságnak tetszik magának abban, hogy elhitesse: ime, nem a véletlen, nem a sors, hanem te intézed a lépteidet, úgy, a mint te akarod, a mint bölcsességed parancsolja. Vajjon hol van ez elhatározás? Bizony mondom: Sehol. Lépteinket a kényszerítő szükség vezérli; független gondolkodás helyett: az elkerülhetetlen másként nem tehet és visz ellenállhatlan erővel. Vergődünk: de azt mondjuk, hogy küzdünk és

munkálkodunk. Egyetlen vigaszunk e tételben van: minden jó, a mit az Isten tesz.

A tudomány a maga hideg, kétségtelen igazságával megtámadta az ember hitét és leszállította arról a főséges magasságról, hová azt a vallásos kebel helyezte. De minden tudomány, minden bölcselkedés katalma sem elegendő arra, hogy egyetlen tételt: a halált megtámadhatta, avagy megdönthette volna. A halál még mindig titokzatos rejtély, melynél csak az élet volt nagyobb, mely azt megelőzte. Ha mindent lerombolt a hideg ész, ha nem marad semmi azon a polczon, melyre azt a hívő emberi szív felemelte, egyetlen szomorú bizonyosság mindig meg fog maradni: a halott többé nem él a mi számunkra. Ez a bizonyos tudat teszi oly rettenetessé a halált az élőkre nézve.

Nekem is, tisztelt gyülekezet, ma jutott a feladat, hogy egy ily drága halotról megemlékezzek. Nem volt ő nekem rokonom; már mint meglett férfiak találkoztunk s habár csak néhány esztendővel vala idősebb, mint én, atyámnak neveztem őt, s ő fiának fogadott. Nagy Péterről beszélve, nincsen szükségem ékesszólásra. Helyette tettei beszélnek, melyek mindenikén rajta volt az istentől arra hivatottság bélyege. Ha ő elhittetett valamit, ha lelkesedést keltett, az azért volt, mert ő is hitte azt, a mit hirdetett, mert az ő szíve is lelkesedett azért, a miért a mi szíveinket felbuzdítá. Nem tartozott azok közé, a kiknél a hev pillanatnyi levén, idővel tovaszáll és semmivé lesz, mint a foszló pára. Magas és bölcs értelmiségével tudott uralkodni a szíven és eszén egyaránt, melyeknél az egyensúly egyetlen pillanatra sem zavarodott meg soha. Bölcsességével mindig meglátta az egyedüli helyes irányt, melyet követnie kelle és azokhoz feltétlenül is tudott ragaszkodni.

Nagy Pétert mindenki szerette, a kinek a szerencsés vélelén úgy hozta magával, hogy közelébe kerülhetett. Személyes ellensége nem volt. A pártok tusáiban ugyan neki is kijutott a maga része, de a küzdelmek végeztével, a szenvedélyek lecsillapulta után, egyénisége ismét tisztán állott azon a magaslaton, melyet a küzdelmek előtt elfoglalt. Utolsó pillanatáig roppant munkaerő lakott benne. Es Nagy Péter nem volt válogatós. Nem sorozható azon emberek közé, a kik különbséget szoknak tenni a kötelességek között és a míg a nagy munkát lelkiismeretesen elvégzik, nem bajlódnak az apróbb, a mindennapi kötelmekkel. Ő minden, a legapróbb kötelességet is, melyet olyannak megismert, egyenlő pontossággal végezt. Ime, ilyen volt az az ember, a kinek egyéniségét csekély tehetségem szerint vázolni megkísértem.

Nagy Péter szül. 1819. ápril 22-én Kolozsvárt. Édes anyját Kecskeméti Klárának hívták. A földi javakban nem igen bővölködő szülők tehetséges gyermeküket legdrágább kincsöknök tartva, igyekeztek annak lelki kiképeztetését eszközölni s beadták őt főidején a már akkor is virágzó helyi evang. ref. főtanodába, hol azután a középiskolai, bölcsészeti, jogi és theologiai tanfolyamot nagy szorgalommal és kitünő eredménnyel megfutva, alig husz éves korában végzett. Bőségben nem élt, de szükségét sem látott. „Ezt a faját a gondnak én, hála istennek, soha sem ismertem“ — mondotta nekem egy bizalmas beszélgetés alkalmával.

Tanuló korában kitűnt tehetségével, élénk felfogásával, jó kedélyével s kedves humorával. Már az iskolában rájött, hogy azzal a tananyaggal, melyet ott nyer, s mely közepes tehetségek munkabírásához van szabva, ő nem elégedhetik meg. Régi vágya a tanári állás levén, tudta, hogy a ki másokat tanítani akar, annak sokat

kell tudnia s azért nagy szorgalommal tanulta a nyelveket.

Különös előszeretettel tanulmányozta a növénytant is. Az e tanulmányág iránt tanusított előszeretete hozta közeli ismeretségbe Brassai Sámuellel, a ki abban az időben a „Vasárnapi Ujság“ szerkesztője volt. Mikor Brassai növénytani előadásokat hirdetett, ezeken, mint legszorgalmasabb tanítványát — ott látjuk Nagy Pétert is. Első szárnypróbálásait is korán kezdte a szépirodalom terén, egyelőre csak fordításokkal. Brassai Sámuellel való ismeretése nem lehetett döntő befolyás nélkül a minden szépért, jóért hamar lelkesedni tudó ifju jövőjének további fejlődésére.

A már akkor tekintélyes névnek örvendő tudós is korán felismerte Nagy Péterben a tehetséget s mikor különösen 1837-ik évben Brassai, mint tanár, számos növénytani kirándulásokat tett, Nagy Pétert mindig magával vitte.

Hogy tanár helyett — pap lett, erre nézve is nagy befolyása volt Brassainak. Mert Nagy Péter nem egészen önkényt választotta pályáját. Mikor ugyanis egy alkalommal Mara Lőrincz jómódu birtokos vendégei voltak, Mara abbeli óhaját fejezte ki, hogy szeretne egyszer a maga házánál hallani egy egyházi beszédet. Brassai Nagy Pétert szólította föl egy beszéd tartására.

Szivesen vállalkozott rá s oly szivből fakadt szónoklatot tartott, annyi hévvel, annyi melegséggel beszélt: egészen elragadta hallgatóit. Brassai akkor mondta neki, hogy végkép elhibázná pályáját, ha nem lenne pappá. Nagy Péter pap lett. És ném lehet eldönteni, ha vajjon a papi hivatal tette-e őt nagygyá, vagy ő tevő a papi állást . . .

Kedélye sem tulságosan komoly sem tulságosan vig nem volt; mindig mérsékelt volt az, mint a hatalmas folyam tükre, mely egyenlő méltósággal folyik tovább nagy utján. Jellemének alapvonása a humor levén, szivesen olvagatta különösen Dickens műveit. Am Nagy Péternek érzékeny szive is volt; fokozta ez érzékenységet meglehetősen gyönge testszervezete is, de azért idegessé csak nagyon ritkán lett. A mit egyszer helyesnek megismert, ahoz a végletekig ragaszkodott, néha ideges hevességgel is, s e consequentiáját haláláig megtartotta. Ezért nem volt kedvence ifju korában a tanárainak.

A pályavégzett husz éves ifjut még azon évben, melyben az iskolától megvált — Krizbai Ferencz mellé — 1839. decz. 27-én választották meg segéd-lelkésznek ide Kolozsvárra, mely állomását jan. 1-én, 1840 ben foglalta el. Alig töltött itt másfél évet, Krizbai hirtelen halála után, már 1841. junius havában a kolozsvári református egyház rendes lelkésze lön. Régi vágya volt felkeresni a külföldi egyetemeket, hogy azokban lelkét tovább képezze, megszerezze magának azon ismereteket, melyek életpályájához szükségesek; előbb azonban, az akkori szokás szerint, a philosophiai és theologiai tudományokból a kolozsvári, negy-enyedi és marosvásárhelyi főiskolákban nyilvános szigorlatoknak vetvén alá magát, az 1842-ki marosvásárhelyi közssinaton pappá szenteltetett.

Sorsa így biztosítva levén, most már valósíthatta régi szándékát. Egyházától egy évre távozási engedélyt és annak néhány buzgó tagjától anyagi segélyt is nyervén: kiment a göttingiai egyetemre, hol theologiai tanulmányai mellett, a természettani, természetrajzi s főleg Barting, Liestling és Vagner előadásait hallgatta. Bevezvén tanulmányait, hazatért, s reá váró hivei között elfoglalta állomását; még azon év telén súlyos betegségbe esett s oiyannyira rosszul lett, hogy életbenmaradása

is igen kétséges volt. Majd Mehádiába ment, de csak az 1844-ik év tavaszán épült ki betegségéből annyira, hogy további szolgálatra ismét képessé vált.

(Folyt. köv.)

TÁRCZA

ŐRTÜZEK.

XV.

Vallásos szüksége mindenkinek van, sőt nem mondunk sokat, ha azt állítjuk, hogy a legnagyobb, általunk u. n. átheistát is enemü, a vallásos eszmével rekon szükségérzet üzi kutatásainak végtelen terén; az a szomj, mely a lét örök talányainak megfejtése után eped; az a sovárgás, mely az ismeretek növekedtével egyenes arányban növekszik s az élet célját felismerni akarva, értékét fontolgatva, legtöbbször a kérelyek, az örök titkok örvényében vezet. S ki nem töprengett el már számtalanszor csodálatos hatása fölött az isteneszmének, mely elvégre is ezredek nehéz vajadásai után lett jelenlegi tisztult alakjában az emberiség közkincsévé, a nélkül azonban, hogy ez eszme lényegére vonatkozó sejtelmeken, egynehány, mondhatjuk erőltetett bizonyítékon kívül véges értelmünk által felfogható alappal birna. S hányan vannak, kik hosszú tusakodásaik, önmagokkal való tépelődéseik után, elvégre is a költő ama szavaiban keresnek megállapodást, hogy: „Az ember ájtatos álmában azt véli, hogy a hosszú gondolkozás igazsághoz vezet s az igazság nyugalomhoz; pedig többnyire csalatik és kételkedés jutalma a tüzes eszmélőnek. Legnyugodtabbak és boldogabbak a tudatlanok: vakon hisznek és a földön minden kénytelenséget, sőt önügyetlenségök kárait is az égnek tulajdonítják.“ (Kisfaludi K.)

Napjainkban végtelen nagy azok száma, kik a tudomány nevében minden fonákságra képesek s egy szemernyi úgy vélt igazságot ezer ábrándok, édes álmok utleveleül használnak s feledik, hogy: „A tudomány csak úgy tiszteletes, ha az élet ösvényén szövétnekül szolgálhat; különben több nála a tanulatlan józan ész“; még nagyobb azok száma, kik a megélhetés kérdésén kívül nem törődve semmivel, nevetik azokat az úgymondott félkegyelműeket, kik holmi elvont eszmék, képzetek után szaladozva elalusszák a jelen kínálkozó boldogságát, s csak nagyon kevés azok száma, kik az arany középszerőség útján haladva, az emberiség azon nagy többsége lelki szükségének fedezésén munkálkodnak, mely többség a mily mértékben nem nélkülözheti pl. a vallás felemelő tanait, intézményeit: épen annyira nem elégíthető ki ma már olynemü oktatás, kalauzolással, mely e tömeg saját korlátolt ismeret s felfogási körénél is alantabb áll, mely, mondhatjuk: már reá nézve is tuléit. Innen van az, hogy például mai napság egyházi beszédeinknek intentiója tulnyomóan erkölcsi oktatás, az igaz emberies-

ség parancsaira való figyelmeztetés, a felebaráti szeretet, szorgalom, kitartás, a jó előbb-utóbb bekövetkező győzelmébe vetett hit, remény gerjesztése; melyeket nem annyira egy jövődől boldog életre való hivatkozás nevében hirdetünk, s nem mint egy természetfeletti csodás hatalom szigorú parancsát, hanem mint józan eszünk, a természeti viszonyok által elénk szabott törvények követelményeit, a melyek a mily mérvben testi létezésünk feltételei, ép annyira kutforrásai anyagi állapotunkon alapuló lelki világunk nyugalmaának, gondolkozásmódunk rendszeres kifejlésének is. Mindenesetre nagyon helytelen eljárás az, amikor számosan azon előfeltételből indulva ki, hogy a vallás, jelenlegi alakjában, a nagy műveletlen tömegre nézve nélkülözhetetlen, egyszersmind kétségbe vonják a kutató észnek azon jogát is, melyszerint az a természet törvényeit nyomozva, egy netalán helyesebb világnézet alapján, egy, az értelmet is inkább kielégítő vallást teremtsen meg. Elvégre is a vallásban meg kell különböztetnünk azon elemet, mely inkább is az egyén lelki nyugalmaát van hivatva megteremteni, attól, mely annak a rajta kívül álló világhoz, embertársaihoz való viszonyát szabályozza: melylyel csupán jelezni akarom azon mindinkább lábrakapó véleményt, melyszerint az erkölcsiség a jelenleg létező pozitív vallások nélkül is fennállhat vagyis hogy a vallás és erkölcsiség egymást nem mulhatlanul előfeltételezik. De azok, kik a vallást „bizonyos világnézetben alapuló boldog érzelmeknek tartják, mely az ezen érzelmeknek megfelelő erkölcsi tettekből nyilvánul,“ tudni fogják, miszerint vallás és erkölcs oly szorosan együvé tartoznak, hogy egyik a másik nélkül nem is képzelhető.

A földolog a világnézet, melyet ugyan kiki maga alkot meg magának, de épen azért, mert e világnézethez oly számos helyről kell összehordani az anyagot, már csak ezen okból is teljesen jogosultnak kell tartanunk az emberiség nagy művelt tömegének közvéleményét, ha máskülönben a szellem vizsgálódási szabadságát teljesen elismerjük is. Hogy az egyes korszakok világnézete nem mindig s nem mindenben volt összhangzó az akkori vallással: számos példa bizonyítja; s hogy ez az eset mai napi vallásunkkal is így van: nem tagadhatjuk.

A vallás első sorban is a lélek nyugalma, az, a mit megkövetelhetünk, hogy általa megnyerjük; keresztyén vallásunk e nyugalmaát az által akarja megteremteni, hogy a lét örök talányainak megfejtését egy végtelenül bölcs, szerető atyára való hivatkozás által eszközli; mely hitnek boldogító, megnyugtató hatását bár senkise vonhatja kétségbe, mindazonáltal el kell ismernünk, hogy ez által ama talányokat nem tekinthetjük igazán megfejtetteknek. Az emberiséget ősidők óta foglalkoztató ama kérdések, hogy a létezők honnan vették eredetüket, s mi célja van létezésüknek, s hova lesznek az emberrel e magas fejlettségű értelmes lényekkel együtt? ma épen úgy nyugtalanítják a gondolkozó főköt, mint ezredekkal ezelőtt; hogy pedig egyéni, társaséletünk s erkölcsiségünk mily

szoros viszonyban van az ezen kérdésekre adott felelettel: felesleges emlitenünk is.

SZALAY KÁROLY,
papjelölt.

Hollandia egyházai.

Utrecht, 1885. márt. 25.

(Folytatás.)

Az egyházközségek papiállomásai „körök“-be (ringen) vannak beosztva. Ilyen kör van 138. A körgyűlések tagjai a körbe tartozó gyülekezetek lelkészei, a kik évenként annyiszor tarthatnak gyűlést, a hányszor a szűkség kívánja. Ezen körgyűlések munkássága főleg a papihivatal körébe tartozó ügyekre terjed ki. Munkásságokról évenként kimutatást küldenek azon osztály-igazgatóság-hoz, a melyhez tartoznak. A körgyűlések között vagy egy körgyűlés és valamely egyháztanács között felmerülő eltérések az osztály-igazgatóság ítélete alá tartoznak.

Több egymáshoz közelfekvő egyházközség együtt „osztály“-t (classe) alkot. Ilyen van 44. Az ugyanazon tartományban fekvő osztályok együtt „tartomány“-t (Provinciaal-ressort) képeznek. Ilyen tartomány, az állam provinciáinak megfelelően, van 10, a melyhez mint 11-dik a wallon vagy francia községek egyeteme lépik. Az időközben előforduló ügyek vezetésére, az osztályokban: „osztály-igazgatóság“ (Classikaal Bestuur), a tartományokban: „tartományi egyházigazgatóság“ (Provinciaal Kerkbestuur) s a francia gyülekezet egyetemében: „a wallon egyház ügyeit intéző bizottság“ áll fenn. Ezen kormányzó testületek tagjait, kivéve a franciát, „az osztály-gyűlések“ (Classikaale Vergaderingen) választják. Ezen gyűlések tagjai az osztályba tartozó gyülekezetek tényleges lelképásztorai és annyi presbiter, a kiket az egyháztanácsok saját kebelekből választanak, a hány papi állomás van az osztály területén; az egyházközségnek joga van az osztály-gyűlésre akkor is küldeni tagot, ha a papiállomás üres lenne. Az egyházközségek által küldött presbiterok a megválasztásukat igazoló irat nélkül nem léphetnek be a gyűlésbe. Ezen gyűlések évenként egyszer tartatnak. A gyűlés saját kebléből választ elnököt, úlnököt és jegyzőt, a kik ugyanabban a minőségben szerepelnek az osztály-igazgatóságban is. A gyűlésben tanácskoznak a megajten-dő választásokról és a zsinat által véleményadás végett leküldött törvényjavaslatokról. Továbbá felülvizsgálják az osztály-igazgatóság évi jelentését s az osztály számadása-it a különbféle alapítványokról és az osztály özvegy-ár-vai pénztáráról. Azután megválasztják az osztály-igazgatóságba és a tartományi egyházigazgatóságba küldendő tagokat. Az osztály-igazgatóságnak tagjai az osztály-gyűlésen választott elnök, úlnök és jegyző s azonkívül két vagy több lelkész és félannyi presbiter, mint a hány pap az igazgatóságban van. Azon osztályok, a melyekben 20 vagy kevesebb papiállomás van, küldenek két tagot; a melyekben 21-től 35-ig terjed a papi állomások száma, három tagot; és végre, a melyekben 36 nál több lelkési állomás van, négy tagot az osztály-igazgatóságba. A tagok három évre választatnak s mindenik tag mellett van póttag is. Január utolsó napján a tagok egyharmada leköszönt s a póttagok lesznek a leköszöntek helyett rendes tagokká, a kiknek helyére az azután következő első gyűlés póttagokat választ. Az osztályigazgatóságok rendszeren egy évben négyszer, az osztály székhelyén, tartanak gyűlést, de az elnöknek joga van s két tag irás-

beli felszólítására kötelessége, rendkívüli ülést összehívni. Ezen ülésekben döntenek az egyháztanács által meg nem oldható ügyek felett. Itt vizsgálattatják meg azokat, a kik a vallásánitásra jogot óhajtanának nyerni s a kedvező eredmény után ezen igazgatóság adja meg azt. Ezen ülésekben ismerik el, a tartományi egyházigazgatóság jóváhagyásával, az ujonnan alakult egyházközösséget. Erősítenek vagy megszüntetnek itt az egyháztanács kérelmére, papiállomásokat. Ez az elsőfoku bíróság a papok, papjelöltek, presbiterok és diákonosok felett s utolsó az egyházközösség tagjaira nézve. Egy szóval, az osztályigazgatóság az osztály területén időközben előjövő ügyekben jár el és mindenféle munkásságáról jelentést küld az osztálygyűlésnek és a tartományi egyházigazgatóságnak. Ez áll papokból és presbiterokból, még pedig, mindenik osztály küld ezen igazgatóságba egy papot, választva az osztálygyűlésen és két osztály együtt, sorszerint váltakozva, egy presbytert. A wallon egyház ügyeit vezető bizottság áll öt pappból és két presbyterből. Ezen igazgatóság tagjainak egyharmada január végén szintén leköszön s a pótagok foglalják el helyeiket. A tartományi egyházigazgatóságok évenként háromszor tartanak ülést, de az elnököknek joga van és két tag írásbeli megkeresésére kötelessége rendkívüli ülést összehívni. Mindenik tartományi egyházigazgatóság saját kebelében a pap-tagok közül választ elnököt, alelnököt és titkárt, a ki lehet presbiter is, de akkor csak véleményadó szavazata van. Ezen igazgatóság vigyáz fel a hatáskörébe eső osztályok és igazgatóságok működéseire, azok felett elsőfoku-, a papok, papjelöltek, presbiterok és diakonosok felett döntő bíróság. Saját tagjai vagy pótagjai közül nevez ki egy bizottságot, a mely az egyetemeken előadandó hittani és gyakorlati tárgyak előadására theologiai professorokat választ. Gondoskodik a theologusok pap vizsgáinak felvételéről s a kedvező eredmény után feljogosítja őket a papi hivatal folytatására. Továbbá ismeri az ujonnan alakult egyházközösségeket s felügyel a tartományi alapok és özvegy-árvai pénztárak gondos kezelésére. S végre, mindazokról, a miket elvégzett tudósítást küld a zsinatnak, ugyszintén azon ügyekről is, a melyek általa nem oldhatók meg.

VÁSÁRHELYI BOLDIZSÁR,
ref. papjelölt.

(Folyt. köv.)

Rövid visszapillantás

a vallás-erkölcsi élet közelebbről lefolyt történetére Magyarországon. — Ezzel kapcsolatosan a vallásánitásról, vasárnap iskolákról és a gyermeki istentiszteletről Hollandiában.

Ha a magyar protestáns egyház közelebbről lefolyt évtizedei történetének lapjain végig tekintünk, gyakran találkozzunk panasszal ugy egyeseknél, mint a sajtó terén a vallás-erkölcsi élet hanyatlása miatt. — Ha olykor mutatkozik is némi haladás, azt nyomban hanyatlás követi; ha olykor a vallás-erkölcsi életerő nevezetes nyilvánulást mutatott is, mint ezt a „patens“ ellen folytatott nagyszerű küzdelem tanúsítja, az csak muló csillag volt, mely feltűnését az abszolút kormány pénzügyi és hadügyi romlásának, az egyházi élet terére szorult nemzeti érzület élnék nyilvánulásának s így teljesen a kedvező viszonyoknak köszönhető. Mihelyt az 1861-ik évvel hazánk politikai élete felett az ég derülni kezdett: azonnal az eddig csak a protestáns szellem által táplált

jogérzet a politikai élet tágabb terére ment át, s az egyház terén már régóta megoldást váró, a vallás-erkölcsi élet ápolására nézve felette fontos kérdések lemaradtak a napirendről. Hogy miféle kérdések voltak ezek, arra nézve elég felemlitenem a szegénység miatt a kor igényétől messze elmaradott iskolákat, a nemzeti nagy katasztrófa következtében nyomoruságban sinlő, vagy némely helyt, mint Erdélyben is, teljesen elpusztult egyházakat; elég felemlitenem azt, hogy a hittudat mivelése a gyakorlati lelkészkedés mezejére szorult, irodalom által mivelve nem volt, a nemzeti nyelv és az exegétikai tudományok fejlődése a biblia fordítását tulszárnyalta, a rideg kultusban oly csekély táplálékot nyert lelkek a szeretet művei és a közjótékonyosság gyakorlásában nem buzgólkodtak. A vallás-erkölcsiség életforrásai ennyire kiszáradván, csudálkozhatunk-e? ha azt ez időben kihalni látjuk és a szeretet műveinek és a közjótékonyágnak gyakorlását csak a magasabb osztály körében találjuk fel, miről az 1861—1862—1863-iki években a Protest. Egyh. lap hasábjai fényes bizonyosságot tesznek. Azonban tisztelet az erdélyi székelly székeknek, hol a közép-nemességnél is az áldozatkészség nagyszerű példáit lehetne felemlíteni. Midőn a magasabb osztály ily fényes példával járt elől; midőn a prot. egyház külföldről is tetemes segélyekben részesült, és így a legégetőbb anyagi szükségéin segíteni tudott: akkor ama komoly kérdés merült fel, *hogyan lehetne segíteni a vallás-erkölcsi élet hanyatlását?* A felelet egy volt: *tanítás által.* Élővé tenni a holt hitet a hittudatnak az irodalom terén való mivelése által, felkölneni az egyház iránti érdeklődést a legszükségesebb könyvek kiadása által, mikre nézve előbb a hitnézetek tisztázása vált szükségessé. A protestantizmus életében nem ismert jelei mutatkoznak az öntudatos működésnek. A sajtó terén a hitnézetek tisztázása felett a legégetőbb harc kezdődik, melyben a „Prot. Egyh. Lap“ az anyagok gyűjtése és a vezéreszmék fejtegetésével teszen nagyobb szolgálatot, a Révész Imre által szerkesztett „Magyar prot. Egyh. és Isk. Figyelő“ az orthodoxia mellett küzd, szemben a reformirány hiveivel, kik a Kovács Albert szerkesztése alatti „Egyházi reformban“, az „Erdélyi Protestáns Közlönyben“ és az unitáriusok folyóiratában a „Keresztény Magvetőben“ találtak erős szövetségeseket.*) — Egész sorát látjuk a derék férfiaknak, kik a legégetőbb szükségét pótló vallásani, egyháztörténelmi, a lelkipásztorokodásra tartozó theologiai és imakönyveket szerkesztenek, hogy megnyissák forrását a vallás-erkölcsiség és az egyháziasság megújulásának. Ez üdvös mozgalomnak legszebb és legtöbbit ígérő gyümölcse a „Protestáns Egylet“ megalakulása volt, melynek megalakításában az oroszlanrész Kovács Albertet illeti, és a mely első alakulási gyűlését 1871-ik évben, okt. 1-én tartotta Pesten.***) — Hogy mit tett a „Prot. Egylet“ a hittudat ápolására az irodalom terén, részint eredeti, részint fordított művek kiadásával, azt elvitatni nem lehet, valamint azt a nagy veszteséget sem, melyet kellő pártolás hiánya miatt bekövetkezett mngszünése okoz, midőn fennállására most lenne a legnagyobb szükség, elszomorítóan hangozván ismét a panasza a vallás-erkölcsi élet hanyatlása miatt.

K. NAGY ELEK,
ref. papjelölt.

(Folyt. köv.)

*) Lásd bővebben Szeremlei Vallás-erkölcsi élet.

**) Lásd bővebben A Magy. Prot. Egyh. Évkönyve.

A bukovinai magyarok.

A Szász Domokos püspökjelölthöz érkezett két levél így hangzik:

Méltóságos ev. ref. egyházhatóság!

Andrásfalva ev. ref. vallású község lakossága a közeli időben 278 lélekszámmra apadt, mivel a nagyobb rész az előbbi lelkész: Tomka által felbuzdítottván, földjeit és házait eladva, Magyarországra Pancsova környékére vándorolt ki, a hol most a legnagyobb nyomor közepette él.

Az itt visszamaradottaknak sem papjuk, sem tanítójuk nincsen. Vágnak ugyan templom és iskola után, de erdélyi református testvéreik számbavehető segélyezését nélkülözvén, semmi kilátásuk sincs arra nézve, hogy céljukat egyhamar elérhessék.

Ámbár én, mint legközelebbi ref. lelkész a községet a lehetőségig pártfogásom alá veszem, még sem tudok kivinni annyit, mint a mennyit egy ott helyben működő lelkész felmutatni képes volna, mivel sem időm, sem hivatalom nem engedik azt. Magamnak is nagy hitközségem van, mely minden erőmet igénybe veszi. Segélyre szorogató szükség van, különben a község teljesen tönkremegy. Ezt érzik a község lakosai, s ezért folyamodtak Balogh Gergely által a főegyháztanácsához. A Kolozsvárról 1885. febr. 14-én leérkezett válasz alapján a község tanács tagjait arra szölitottam fel, hogy nyilatkoztassák ki, mit volnának képesek tenni ők maguk a saját erejükből. E felszólításomra a következő, minden község tanács tag által aláírt nyilatkozatot adták: hogy együtt a pap és tanító részére 150 forintnál többet nem képesek adni. Ez persze nagyon kevés, és ha még az állami mint eddig évi 150—200 forintnyi segélyt lehetne is kieszközölni, még mindig kevés volna arra, hogy egy család belőle megélhessen. Ezért intéztek kérelmet erdélyi testvéreikhez állandó és bizonyos segély tárgyában. A község kérelme továbbá oda irányul, hogy ajánljanak egy embert, a ki kész lenne oda menve átvenni a tanítói s lehetőleg a papi állomást is, mert ezáltal állapota biztosabb és jobb is lenne, csakhogy az az ember a német nyelvnek a birtokában is kellene legyen.

Mindkét hivatalt igen jól lehet összeegyeztetni egymással, mivel a papnak a szokásos istentiszteletek tartásán kívül ugyyszólván semmi más teendője nem lévén, idejét hasznosan tölthetné el az iskolában. Ezenkívül anyagi helyzete is hovatovább egyre javulna, ha a lelkész és tanító használatára szánt 25—30 holdnyi földet kellően megművelné.

Ha egy ily ember találkoznék, kérem őt, nekem névszerint megnevezni s neki meghagyni, hogy bizonyítványait küldje el ide, hogy azután egy meghívást lehessen kiállítani.

E kérést a szegény andrásfalvi ref. község érdekében ismételtlen jóakaratu figyelembe ajánlván, maradtam stb.

Radautzon, Bukovinában, márcz. 12-én, 1885.

Kerk Eduárd,
evang. lelkész.

Balog Gergő andrásfalvi presbiter a következő levelet intézte:

Miután a pancsovai kivándorlást a volt andrásfalvi lelkész mindig sürgette és tüzelte, sokan kivándoroltak, de még néhányan Andrásfalván maradtunk, részint mert nem volt kedvünk a kivándorláshoz, részint mert

vagyonkánkat nem voltunk képesek eladni, egy szóval mondva még vagyunk Andrásfalván református család 50, a melyben van vagy 300 lélek, a mely most a legnagyobb lelki nyomorban él és sinlődik, mert sem papunk, sem tanítónk nincs. A templomunk megvan és iskolánk, de nincs most, ki összegyűjtse a hiveket és a gyermekek nem tanulhatnak a tanító nem léte miatt. Távol Andrásfalvától van egy lutheránus német község, ennek a lelkészét nevezte ki az esperesünk adminisztrátornak nekünk, de ez egyszer távolléte miatt, másodsor sok dolga miatt hozzánk egy évben egyszer vagy kétszer jó csak, harmadszor keveset tud magyarul és a nép nem igen érti a szavait. Az Andrásfalvi ref. eklézsia a bécsi superintendentiához tartozik, mindamellet mégis mindig Erdély és Magyarországból kaptunk eddigelé lelkészt és tanítót.

Az andrásfalvi község vegyes, azaz több katolikus van benne, mint református és van papjuk és tanítójuk is.

Mi reformátusok, mikor egy gyermeket keresztelni akarunk, kénytelenek vagyunk a helybeli katolikus pappal kereszteltetni, mikor temetünk, magunk a hivek énekletét azt értjük magunkra temetünk és akkor a katolikus atyafiak nevetnek és mondják: úgy temetkezünk, mint a zsidók.

És a kormánytól parancsolatot kaptunk, hogy gyermekeinket a katolikus iskolába küldjük, már pedig ez ránk nézve a legszomorubb és a legrosszabb, mert a fiatal gyermek a mit lát és a mit a tanító tanít, azt tanul, ez reánk reformátusokra a legszomorubb és legrosszabb. Eddig szaporodtunk, de ha az Isteni gondviselés nekünk lelkészt és tanítót nem ad, akkor el vagyunk veszve, ily távol ez a maroknyi, református nép, még eddig hála az Istennek megőriztük magunkat minden kísértettől és vallásunkat mindnyájan, de a fiatalságnak kéne minél hamarább a tanítás.

A múlt évben, mind a mellett, hogy még a lelkészünk itt volt, a fiatalokat nem confirmálta.

Andrásfalvára a kivándorlás alkalmával betelepedett vagy 20 lutheránus német gazda, ezek csatlakoznának hozzánk reformátusokhoz, mert látnák, hogy templomunk és iskolánk van. A lelkész és tanító dotálásban csatlódnának hozzánk az igaz, de mi tartunk tőle, hogy mivel a püspökünk, esperesünk és adminisztrátorunk mind németek, nehogy német papot adjanak, mert még ők kevesebben vagynak, mint mi és a többség batároz, és ha mi, ha magyar egyházi embereket kapnánk, akkor ők is hamarabb elmagyarosodnának.

Körülbelől vagy száz esztendeje, hogy apáink bevándoroltak Erdélyországból Bukovinába Andrásfalvára, az igaz kevesen voltak, mert 1812-ben csak vagy 30 család volt, mégis képesek voltak egy lelkészt és tanítót tartani, mindamellet, hogy akkor oly vallásszabadság nem volt, mint most.

Folyamodunk és felkérjük az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának pártfogását, hogy segítsenek, ha lehet, mi rajtunk minél előbb. Lelkészt és tanítót önmagunkra hajosan tudunk föntartani, mert kevesen vagyunk, de ha a missioba segítnek, kérjük igen szépen, segítsenek rajtunk is, ámbár mi az ausztriai birodalomban vagyunk.

A mi volt lelkészünk a bécsi consistoriumból kapott évenként 200 forintot, a melyet nem hogy visszavonnák a mi ekléziánktól, hanem még meg fogják javítani, csakhogy legyen egy derék lelkész, a ki azt kérelem útján kérje, mert az eklézsia szegény parochiai telek, 20 hold ennek évi hasznobére 200 forint.

És a gyülekezet képes fizetni 100 forintot. Van jó lakóház és nagy gyümölcsös-kert és gazdasági épületek, a mi szükséges.

Az iskolának van 12 hold földje, a melynek évi hasznobére 100 forint és vannak jó gazdasági épületei. A lakás az iskolában van, mert az nagy épület.

Az iskolának méltóságos Szabó László ur ajándékozott 1000 ezer pengő forintot, ez a Takarékpénztárban van elhelyezve és ennek évi kamatját élvezi mindig a tanító, rendszeresen 75 forint.

A gyülekezet is képes a tanítónak 60 forintot fizetni. A volt tanítók mindig kérelem útján kaptak a consistoriumból rendszeresen minden évben 80 forintot. És a Gusztáv Adolf-egyletből rendszeresen 40 vagy 50 forintot minden évben.

Andrásfalván, januárius 25, 1885-ben.

Az egész református gyülekezet nevébe irta:

Balog Gerge,
presbiter.

AZ ÁLL. IGAZGATÓTANÁCS ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvárt, 1885. márcz. 29.

Elnökölt mltszs. Lészai Ferencz igazgató-tanácsos ur, mint helyettes elnök. Jelen voltak dr. Kolozsvári Sándor, dr. Szász Béla és dr. Jenői Viktor igazgatótanácsosok, Szabó Ádám számvevő, Deák József pénztárnok Szász Domokos h. püspök és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok bejelentése és helybenhagyó tudomásulvétele után titkár indítványára, tekintettel a múlt évben konventi bizottsági uti költségekre kiutalt összegek fedezetének elégtelen voltára, felterjesztés intéztetik a főt. egyházkerületi közgyűléshez a váradgyai és kővári kamarai javadalmak 1884. és 1885. évi lejárt összegeinek ezen költség fedezet pótlására kiutalása végett.

A csángó-magyar-egylet értesítettik a missiói segélyezésekről, a missio állásáról kimerítő jelentéstétel mellett.

A zilahi collegium előljárósága jelentvén, hogy Szilágyi B. János collegiumi volt pénztárnok hagyatéki vagyona felett megtartott vételárfelosztás folytán a collegiummal nevezett volt pénztárnok ellen fennálló pénztári liquidum követelése nemcsak hogy kielégítetlen maradt, hanem a kiutalt összeg még a perköltségeket sem fedezi: felhivatott az előljáróság az iránt nyilatkozattételre, hogy a főt. egyházkerületi közgyűlés által kimondott kártérítési felelősségből folyólag, az előljáróság illető tagjai mily módon és arányban helyezik vissza a kárösszeget? a további hivatalos beavatkozás kikerülése végett. —

A szászvárosi Kun-collegium előljárósága felküldi azon jegyzőkönyvi kivonatot, mely szerint nemesszövű és kifogyhatatlan áldozatkész gr. Kun Kocsárd főgondnok ur ígéretet tett, azon collegium pénztárnokát egy kisorsolt kötvény beváltásának véletlen elmulasztása által szenvedett kárának fedezése iránt, mely nyilatkozat elismerés kifejezése mellett tudomásul vétetett.

Az alsó-balásfalvi papi állomást a Cserenyi udvarból illető patronusi javadalomnak készpénz-tökével leendő megváltása bizonyos feltételekhez kötve elvileg megengedett.

Torda-Aranyosmegye tanfelügyelője tudatja, hogy a

m. kir. vallás- és közoktatási miniszter ur ő nmltsza csak azon módosítással fogadja el a kocsárdi állami m. iskola felállítására tárgyában nevezett egyházunk és az állam között tervezett szerződvényt, ha kötelezi magát nevezett egyház arra, hogy az előleges megegyezéssel állami költségen eszközözendő építkezések előállításí árát a szerződvény megszűntekor megtérítendi. Felfejtve azt, hogy az építkezés idejétől a szerződvény megszűntéig, valószínűleg az épületek annyira el fognak használtatni, hogy a visszabocsátáskor tetemesen kevesebbet fognak érni, mint értek az előállításakor: felterjesztés intéztetik ezen pontnak oly módon szövegezése iránt, hogy az új építkezéseknek az átadás alkalmával megállapítandó becserékét legyen köteles az egyházközség megtéríteni.

Ellátatott még ezeken kívül kevésbbé fontos több ügydarab.

B. A.

KÖSZÖNET ÉS ELŐSMERÉS

a sz.-udvarhelyi ev. ref. collegium előljárósága által 410—1884. szám alatt kibocsátott *fölvívásra* befolyt adományokért.

(Folytatás.)

53. Maksai Zsigmond tanár 3 frt.
54. Id. Donáth József elnök 2 frt, Balogh Izra, Kelemen István, Barabás Károly 1—1 frt; Kovács Károly, Zajzon Lázár, Becskor Mihály 50—50 kr, dr. Pethő János 40 kr, dr. Bánffy Zsigmond 40 kr, Fejér Károly 30 krajczár.
55. Derzsi János 2 frt.
56. Szakács Károly adófelügyelő, özv. Fejérvári Lajosné egy-egy frt.
57. Biró Albert tanár 1 frt.
58. Bedő József tanár 80 kr, Török Áron 50 kr, Bartha Sándor 50 kr, Nagy Imre 20 kr.
59. Kelemen József 1 frt.
60. Gr. Haller János algondnok 15 frt.
61. Szász Dénes törv. bíró 2 frt, Keresztesi Károly 50 kr.
62. Biró Géza 1 frt.
63. Vékás Lajos ref. pap 1 frt.
64. Kovács Gyula ref. pap 1 frt.
65. Zajzon Lajos, Zajzon János, Berde Sándor, Szabó Károly 1—1 frt; Zajzon Gábor és Kovács Antal theologusok 50—50 kr.
65. M. Ugron István 2 frt.
67. Kovács Móricz 1 frt; Idős Kovács Domokos 1 frt, Biró Géza 50 kr.
68. Bodor Pál 4 frt.
69. Gyarmathy Ferencz 40 frt (megigért perköltség elengedése.)
70. Nagy Lázár 1 frt; Ugron Gáborné 1 frt.
71. Balázs Imre ref. pap 1 frt.
72. Varga Lajos ref. pap ivén N. N. 1 frt.
73. Karácson György ref. pap 1 frt.
74. Puskás Lajos ref. pap ivén Erzse György 1 frt, Soós Mihály, Soós M. György, Erzse Pál János, Dánér József, Sigmund József, Gábor Pál, Málnási Lajos és Málnási Károlyné 10—10 kr; Lukács Dávid József 12 kr; Judig Zsigmond 20 kr; Mátyás Lajos tanító 15 kr; Lőrincz Lajos 30 kr és N. N. 20 kr.
75. Gáspár Albert 50 kr, Boda Dénes tanító 30 kr; Magyar Ferencz 30 kr; ifjabb Nagy Lajos 20 kr;

Rákosi Ferencz 40 kr; Pujá Miklós 40 kr; N. János 20 kr.

76. Szabó Géza ref. pap 1 frt, Fülöp Péter 20 kr, Szaniszló Ferencz 10 kr, Rákosi Móricz 5 kr, N.N. 4 kr, Kölönte László 10 kr, özv. László Lajosné 10 kr, Vitályos Györgyné 10 kr, Fülöp Miklós 20 kr, Bajka András 11 krajczár.

77. Somogyi István idős, Somogyi Albert, Imecs Jenő 1—1 frt.

78. Nagy Mózes ref. pap 2 frt.

79. Kovács Sándor ref. pap 1 frt.

80. Szász József esperes 1 frt, Bartha József 20 kr, Józsa Gábor 20 kr, Szász Jóska 20 kr, Benedek Elek 10 kr, id. Borbát László 10 kr, ifj. Borbát László 10 kr, Szabó Károly őrnagy 20 kr, Gáspár András 10 kr.

81. Jancsó Ferencz (Maksa) 40 kr, Antal Zsigmondné 40 kr, özv. Kölönte Józsefné 20 kr, Málnási Lajos 10 kr, ifj. Gócsmán Mihály 20 kr.

82. Ilyés Ferencz törv. bíró 1 frt.

83. Menyhárt András (Kecset) 1 frt.

84. Sebesi Ákos algondnok 4 frt.

85. Csia Elek (Czófalva) 57 kr, Szabó Albert 5 kr, Potsa János 20 kr, Csia Samu 10 kr, Csia Ignác 5 kr, Deák Sándor 20 kr, Csia Gergely 10 kr, Luffy Péter 20 kr, Csia Dénes 33 kr, Csia Zsigmond 20 kr.

86. Kövér András pap 1 frt.

87. Zajzon Mihály (Bardocz) 60 kr, Zajzon Lajos 20 kr, Zajzon Gábor 20 kr.

88. Konez Armin 1 frt.

89. Szilveszter Domokos 5 frt.

90. Kőnczei Albert 1 frt.

91. Dr. Ráczkői Samu 2 frt, Medgyes Gábor 1 frt, Joó Gáspár 1 frt, Szabó Károly 1 frt, Szamosi Béla 1 frt, Martini Róbert 1 frt, Petz József 2 frt, Szabó Albert 2 frt, Schnaper József 1 frt.

92. Ifj. Kassay András 1 frt.

93. Ferenczi György s.-szolgabíró 1 frt.

94. Bíró András pap 1 frt, valaki 5 kr.

95. Miskóczy Károly ügyvéd 1 frt, Riemen Ede 1 forint.

96. Székely-egyleti I. takarékpénztár 10 frt.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. április 11.

— **Nagy Péter emlékezete.** A Kolozsvártt székelt „Erdélyi Múzeum Egylet“ ápr. 9-ki közgyűlésének egyik legfontosabb tárgya volt az emlékbeszéd, melyet dr. *Finály* Henrik egyetemi tanár tartott boldog emlékü szeretett püspökünk *Nagy Péter* fölött, ki az egylet *alelnöke* volt. A szép emlékbeszéd nagy hatást tett a közönségre, s miután felolvasó külön füzetben szándékozik azt kiadni, számunkra nem maradt más, mint bő kivonatban nyujtanunk. A beszéd lapunk más helyén található.

— **Az erdélyrészi magyar közművelődési egyesület** ápril 11-én és 12-én megalakult. Az alakuló gyűlésen országrészünk minden zugából díszes

küldöttség jelent meg. De legkivált a *nagyenyei* küldöttség vált ki érdeklődés, a vitában való részvétel által. A vidéki választmányok és körök hatáskörére nézve az alapszabályok megváltoztatásával az enyediiek indítványa fogadtatott el. Óriási hatást keltett, midőn *Hegedüs János* kijelentette, hogy a *Bethlen-főtanoda* 500 forinttal az egylet örökös tagjai közé lép. — Az alapszabályok tárgyalása folyamából igen érdekes kiemelünk, hogy az értekezlet kihagyatni akarta az *egyházak* segélyezését. *Szász Domokos* h. püspök igen meleg felszólalása s lapunk szerkesztőjének felvilágosítása akadályozták meg a meg nem értett pont kihagyását. Meg kívánjuk még jegyezni, hogy *Szász Domokos* h. püspök 100 forinttal az egylet alapító tagjai közé lépett. Titkárrá a „Prot. Közl.“ szerkesztője kiáltatott ki.

— **Szász Domokos** püspökjelölt és helyettes püspök, ki rövid helyettes hivataloskodása alatt is már annyi szép tanujelét adta administratív alkotó erejének, melylyel már nem egy egyházközséget ragadott ki a bel- és külviszállyok tömkelegéből, a napokban *Bukovinába* megy, hogy ott maradjon s jórészt a ref. valláson levő *csángó testvéreink egyházát*, melynek a bevándorlás óta se papja, se iskolája, életerősen *újra szervezze*. E, több napot s bizonyára nem csekély, odaadó fáradságot igénylő utjában meglátogatja az *Andrásfalván*, Fogadjistenben, Istensegítsben és a szomszédos falvakon élő ref. hitfeleit. — Lapunk más helyén hozzuk a *bukovinaiak* levelét.

— **A főrendiház** reformjáról szóló törvényjavaslat a főrendiház leterjesztett szövegében csütörtökön került az alsóház 21-es bizottsága elé. Ez a módosított szöveget változatlanul elfogadta s így kétségen kívül a képviselőház is el fogja fogadni azt. A zsidók tehát ki maradnak.

— **Magyar történetet** fognak ezentul tanítani a román középiskolákban. A közoktatásügyi miniszter intézkedett már, hogy dr. *Kiss Áron* jeles tankönyve lefordíttassék.

— **Krisztus keresztfája.** A lapok felemlítik, hogy katolikus hagyomány szerint Krisztus keresztfája diófából volt ácsolva. A keresztfát a Krisztus utáni 70-dik év körül találták meg és a Golgothán őrizték, 570-ben egy *Antonin* nevű placenciai zarándok még látta a keresztfát a Golgothán, de a pogányok magukkal hurcolván a keresztfával együtt *Zachariás* patriarchát, annak őrzőjét, 627-ig nem lehetett a keresztfáról semmit hallani, ekkor *Heraklius* császár visszaszerezte a persáktól és ismét a Golgothán, az újra felépített feltámadás templomában helyezte el. 1217-ig a keresztfa hollétére nézve „történeti adatok“ vannak, midőn 1217. decz. 3-dikán *II. András* magyar király a Tabor elleni rohamot vezeté, a jeruzsálemi patriarcha vitte a szent keresztet. — Ezzel megszünik minden történeti hitelességgel bíró adat.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryni tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 1. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Véreink. (Nagy Mózesztől.) Rövid visszapillantás. (K. Nagy Elektől.) — Hollandia egyházai. (Vásárhelyi Boldizsártól.) Nagy Péter emlékezete. (Dr. Finály Henrik emlékbeszéde.) — Tárcza: Örtüzek. (Szalay Károlytól.) — A lelkész a gyermekvilágban. (Jancsó Lajostól.) — Köszönet és elismerés. — Az áll. igazgatótanács üléséből. — Különfélék. — Püspöki körözvénnyek.

VÉREINK.

Nemzeti nyelvünk védelmére és terjesztésére egyesülés történt ápr. 12-én Kolozsvártt. Lelkesedett közönség jött össze országfésüünk minden vidékéről s kimondta, hogy a magyar állam eszméjének fejlesztését egyházak és iskolák segélyezése — utóbbiaknak alapítása által is — akarja előmozdítani. E célra össze is jött már mintegy tizezer forint. Pedig a gyűjtés nagyszabásu mozgalma még meg sem indított.

Teljes reményünk lehet tehát, hogy a magyar társadalom ismét egy oly hatalmas tényre fog végrehajtani, milyen az Akadémia alapítása volt. Akkor a hatalom elleni védekezésre, ma egyenlő jogu polgártársakkal szemben önbiztosításul. Felülről — hála Isten! — nincs többé veszély; most azt akarjuk, hogy alulról se jöhessen. Hadd legyen a magyar nagy, erős és hatalmas!

Megállva azonban az eddig tapasztalt mozgalomnál, büszkeséggel látjuk, hogy a felekezetek részéről eddigelő elsősorban az ev. ref. anyaszentegyház fiai adtak kiválóbb életjelt magukról, a mivel távolról sem akarunk a más oldalról is eljövendő áldozatkészség felől reménytelenkedni, csak azt constatáljuk, a mihez jogunk van s a mi örvendetes önérzettel tölti el lelkünket egyházunk ősi ereje, életképessége, szent hivatásának betöltése iránt.

Figyelemmel kísértük az egyesület életének a lapokban tett hírlásait, melyek — úgy lát-

szik — mintegy üveg alatt mutatják a választmány működésének legkissebb részleteit. Ezekben olvastuk, hogy helyettes püspökünk az első volt, ki meleg, hazafias levélben az egyesület eszméjét köszönté. Más püspökről mind maig egy hangot sem hoztak a lapok. Pedig lehetetlen, hogy föl ne lettek volna szólítva, miután ily tapintatlanságot nem követhetett el az előkészítő bizottság, annál is inkább, mert kinyomatva olvastuk, hogy az erdélyi részek másik két püspökéhez is kérő levél intéztetett. A közgyűlésen sem voltak jelen, az adakozók közt sem látjuk neveiket.

Ellenben Szász Domokos nemcsak levelet írt, de személyesen is megjelent ugy az ápr. 11-ki előértekezleten, mint az ápr. 12-ki közgyűlésen, s az ő felszólalásának köszönhető első sorban, hogy az „egyházak segélyezése“ a programból ki nem hagyatott.

A ref. helyettes püspök továbbá nemcsak írással, nemcsak szóval, de áldozattal is az első elseje vala. Alapító tag lett száz forinttal. Írt, szólott, tett, midőn még közéletünk legszájasabb alakjai is távollétükkel tündököltek, s legfeljebb egy üres távirattal tolták magukat az előtérbe.

Aztán ott van — a legelől való említésre méltón — a nagy-enyedi Bethlen-főtanoda. Nemzeti küzdelmünk elpusztíthatatlan faskolája, most oly virágot hajtott, mely a legszebb ékessége felébredt honfiu genius homlokára. Küldötteket menesztett a közgyűlésre szellemmel és áldozattal. Annyi gazdag intézmény és testület közepette a nagy-enyedi főtanoda 500 frttal a harmadik s még eddig az utolsó is az örökös tagok sorában. Küldöttei kiválóan látszottak a kérdéssel foglalkozni; legtöbb komolyságot, legtöbb odaadást hoztak föl.

Az erdélyi részek képviselői közül összesen kettő jött le az alapvető nagygyűlésre: Hegedűs Sándor, a kolozsvári collegium növendéke és

Kovács Albert, egyházi életünk nagymunkásságu alakja.

Budapestről a református Ballagi Mórnak jutunk eszébe s tőle jut az egyesületnek egyik alapító-tagsági 100 frtja.

A szászvárosi collegium igazgatóját küldte fel a közgyűlésre, s a Szilágyból sem késik Nagy László esperes aa. eljönni, résztvenni a munkálatokban.

A sajtó terén egyik legmunkásabb harciosa az eszmének dr. Szász Béla; aztán a bizottságokban, a cselekvésben, az irányadó kép feltárásában mindenekfölött a kálvinista Felméri Lajos.

A kezdet munkájában, a mint illik, az erőtlenebbé, tehát a lelkesülőbbé az oroszán-rész.

A folytatásban szó sincs róla, hogy kitartassuk a versenyt azokkal, a kik most következnek.

De jöjjön bár a leghatalmasabb fellépés, — minél hatalmasabb, annál jobb — egy elvitázhatatlanul a miénk marad; a miénk marad, hogy midőn a haza intett, csekély erőnkhez képest, mi voltunk a küzdők sorai közt a legelsők. A „választottak“ itt is a kálvinisták voltak!

NAGY MÓZES.

Rövid visszapillantás

a vallás-erkölcsi élet közelebről lefolyt történetére Magyarországon. — Ezzel kapcsolatosan a vallástanításról, vasárnapi iskolákról és a gyermeki istentiszteletről Hollandiában.

(Folytatás.)

Hazánk vallás-erkölcsi élete közelebről lefolyt történetének áttekintése után meg lehetünk győződve, hogy a messze multban gyökerező bajon csak *hosszas, kitartó és lelkiismeretes komoly munka által segíthetünk; sok beszéd által és a természeti tudományok vívmányainak egy unalmas litániát alkotó felsorolása által* vajmi keveset. Mert a messze multban gyökerező bajt előttünk is felismerték derék egyházi férfaink és a sürgős megoldást váró kérdések között felkarolták azt, a mi első teendő volt a vallás-erkölcsi élet megújulásának eszközésére, t. i. a hittud.-nak művelését az irodalom terén, a vallás-erkölcsi eszmék tisztázását, forrást nyitván ez által azon eszmék után szomjuhozó lelkeknek. Közel 40 évet foglal magában az egyházi élet terén megindult mozgalom, hogy alkalmas népet neveljen az ígért földének. Az állam számos és jól berendezett iskolák felállítása által megkönnyítette a munkát. Az egyházi iskolák is legalább részben a kor igényeinek megfelelően kezdenek berendeztetni, vagy — anyagi szükségek miatt az meg nem történhetvén — az államnak átadatni, illetőleg attól segílyeztetni. A tanítás az újabb módszertani szabályok szerint történik; tanítanak vallástant is quantum satis (de hogy?). Az ide tartozó legüdvösebb törvények meghozatnak. Tehát sok mindent tettek és tesznek derék egyházi és világi férfaink a szent ügy érdekében. És mégis e nemzedék nem alkalmas az ígért földére, s legalább még negy-

ven év szükséges Isten országa méltó polgáruinak megszerzésére, kik áthatva legyenek Isten országa elnyerhetőségének legfőbb feltételétől, mely az Isten és emberszeretet nagy elve. Uj polgárokat kell nevelni Isten országának, mert e népnek szíve megvan kövéredve, szeméit sötét lepel fedi, fülei be vannak dugva; nem látnak szemekkel, nem hallanak fülekkel, nem éreznek szível, hogy megértvén, meggyógyuljanak. Igen! Mert csak a leviták ismerik a sziklákban rejlő üdítő forrásokat, s nem vették a fáradságot magoknak: megnyitni azokat a népnek is, hogy lelkek égető szomját enyhítsék; mert nem ismeri a nép az örök élet ama vizét, melyet a Krisztus ad minden pénz nélkül nagy bőven, melyből a kik isznak, soha meg nem szomjuhoznak. Igen! Mert van törvény, melyet végre nem hajtottnak lehet nevezni.*)

Ezekben van a baj! Csak egy pár pillantást vessünk a történet lapjaira („Die Augen an der Erfahrung Lust haben, sind die rechten Professoren“), látni fogjuk a valót (— experimentis cognitum erat, hoc maximum est experimentum — Tacitus), miszerint a tisztultabb vallás-erkölcsi képzetek nem lettek a nép szívébe átültetve, pedig elvitathatlan igazság, hogy erőteljes vallás-erkölcsi életet csak tisztább vallás-erkölcsi képzetek hoznak létre, viszont erőteljes vallás-erkölcsi élet nagy befolyással van tisztább képzetek előállítására. Hogy a nevezett dolgokat illetőleg mennyi kívánni valót hagynak feán a jelenlegi állapotok, sajnosan tapasztaljuk.

Világosan látván tehát a vallás-erkölcsi élet hanyatlásának mélyebb okát a történelemből, hagyjunk fel az ide tartozó kérdéseknél azon hosszú és unalmas litániák zengedezésével, mintha a villany, a gázok, a gőzök, meg gépek korszaka okozott volna minden bajt, mert e szavakban igen kevés és csak relativ igazság van, a meny nyiben a minden tekintetben történt gyors előhaladás a vele lépést nem tartott vallás-erkölcsi életre nem előnyösen hatott. Mert nem valótlanságot mondok, ha azt mondom, hogy a magát nagyrészen a „Kápland“-ban és az „Indiák“-on levő gyarmatokkal folytatott kereskedésből fentartó Hollandiát inkább nevezhetni a villany, a gőzök, a gázok, meg a gépek országának, mint hazánkat, népet inkább tarthatni számítóknak, kereskedői ügyességben jártasnak, mint hazánkét. Mégis itt a kor materialismusa nem gátolja a vallás-erkölcsi élet fejlődését. De hogy történhetik meg ez itt és nálunk nem? Könnyű és egyszerű a felelet és ez az, hogy itt az arra hivatott egyének betöltik amaz utasítást, melyet a nagy apostol ad Tit. 2. r.-ben és szívökre veszik eme szavakat: *Te azért a munkának terhét hordozzad, mint a Jézus Krisztus jó vitéze.* 2. Tim. 2: 3. Itt Krisztus vitézei megnyitják az örök élet vizének forrását a hiveknek, hogy Isten országa méltó polgárai lehessenek. Fontos nálok ez igazság: *„Wie de zoute pit wil hebben, moet de harde schil breken“* (a ki a mag édes belét élvezni akarja, annak a kemény héjat szét kell törnie). Itt nem lehet az egyházi törvények közül egyet is végre nem hajtottnak nevezni, pedig mind a vallástanítás felügyelete, mind maga a tanítás több articulushban van körvonalozva.

Azt nem mondom, hogy annyit és úgy, a mennyit és a hogy a hollandok tesznek, mi is megtehetünk, tekintettel lévén a különös hazai viszonyokra; de azt állítom, hogy sokat megtehetünk. Munkánkban előnyünkre vannak a közelebről megalakult országos tanítói egylet a kebelében levő fiók-egyletekkel és az ujonnan keletkező lelkes-egyesületek, melyek egyik célul az alapos és

*) Lásd az „Egyh. és Iskolai Lap“ 28. évf. 4. sz.

rendszeres vallástanítást tüzték ki. A lassan és még évek mulva várható eredmény ne rettentessen vissza a nagy és komoly munka megkezdésétől. Mert míg a régibb papság számos és nyomatékos okokkal mentheti magát, addig az új papi nemzedék alig fog találni mentséget; mily megpirító volna pedig, ha évek mulva reánk is alkalmazhatók lennének Horatius „*Delicta Maiorum*” című ódájának a következő szavai:

„*Aetas parentum, peior avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem citiosiore.*”

Azon mentséggel ne nyugtassuk meg magunkat, hogy a tudomány vívmányai megsemmisítik minden igyekezetünket, mert a tudomány és vallás többé nem ellenségek, s a tudomány egy nagyszerű felfedezése által ismét leesvén egy lepel szemekről, fényesebben látjuk Isten bölcsességét. Világosítsuk hát a nép értelmét, ébresszük fel bennök a kötelesség érzetét, s tisztább érzelmek beplántálása által tisztítsuk meg szívét; hiszen Jézus is a szív tisztaságába helyezi Istennek látását, midőn így szól: „*Boldogok azok, kiknek szívök tiszta, mert ők Istent meglátják.*”

Felmutatván tehát egy pár vonásban, mit a történet világosan bizonyít és reflexióimat is röviden érvényesítvén, eljutottam munkámban oda, hogy beszéljek a holland vallásosság és egyháziasság alapjáról: a *vallástanításról, a vasárnapi iskolákról és a gyermek-istentiszteletről.*

VÁSÁRHELYI BOLDIZSÁR.

(Vége köv.)

Hollandia egyházai.

Utrecht, 1885. mart. 25.

(Folytatás.)

A németalföldi egyházközségek egyeteme felett áll „a zsinat” (De Synode), a mely az egyházat képviseli és jogait védi. A zsinat alakítva van 13 paphól és 6 presbiterből, a kik a tartományi igazgatóságok és a wallon egyház ügyeit vezető bizottság által küldetnek. Azon tartományok egyházigazgatóságai, a melyekben több a papi állomások száma 150-nél — ilyen van öt — küldenek két-két tagot és pedig vagy két papot, vagy egy papot és egy presbitert, de úgy alkalmazkodva, hogy összesen hét pap és három presbiter küldessék. A többi igazgatóságok — a wallon egyházzal együtt hat — küldenek egy egy papot s azonkívül együtt — sorban váltakozva — három presbitert. Mindenik igazgatóság a tagokat, póttagjaikkal együtt, három évre választja. Évenként a tagok egyharmada, a mennyiben lehetséges, úgy a papok, mint a presbiterek egyharmada, lemond egy az első gyűlés alkalmával megállapított lajstrom szerint s helyükre a póttagok lépnek. Azon tagok helyét, a kik hivatali idejük alatt azon tartományból, a melynek képviselői elköltöznek, a póttagok foglalják el. A rendes tagokon kívül helyük van a zsinatban: véleményadó szavazattal a zsinat titkárának és az egyházi vagy főfelügyelőjének, a ki azonban csak akkor vehet részt az ülésben, midőn pénzügyi kérdések tárgyaltnak, továbbá két egyetemi tanárnak, a kik évenként, a szoroson megállapított sorrendben következő egyetemektől, hivatalnok társaik által küldetnek s csak tanácsadó szavazattal bírnak. A rendes zsinati gyűlés egy évben egyszer, jul. 3-dik szerdáján tartatik. A zsinat munkásságát, a hivata-

lára nézve legidősebb pap elnöklete alatt, az elnökek és alelnökek — kik csakis papok lehetnek — választásával kezdi meg. A zsinat titkára állandó s a németalföldi reform. papok közül a zsinat által választatik. A zsinat nevezi ki az amsterdami gyülekezet tagjai közül az összes egyházi pénzek főfelügyelőjét. A zsinat kezében van a legfőbb törvényhozó, ítélő és kormányzó hatalom. Az küldi le az általa előlegesen elfogadott szabályzatokat megfontolás és véleményadás végett a tartományi egyházigazgatóságoknak és osztálygyűléseknek. A következő évben az adott véleményeket megvizsgálja és ha a vélemények összege az, hogy az előre elfogadott szabályzat változtatás nélkül megállapítható, aláveti azt a tartományi igazgatóságok fejenkénti szavazatának s ha a többség mellette szavaz, törvénynyé lesz s kivétel „a közönséges zsinati bizottság”-ra (De Algemeene Synodale Commissie) bízatik. Ez, a zsinat körébe tartozó s az évenkénti zsinati gyűlések között felmerülő ügyekben, mint annak megbízottja, választottja, a zsinat nevében működik. Tagjai, a zsinat elnöke, alelnöke és titkára. a kinek csak véleményadó szavazata van, azonkívül három lelkész és ugyanannyi presbiter választva a zsinat által saját kebeléből s a mennyiben lehet, különböző tartománybelieket. Ezen bizottságnak kötelessége a zsinat által hozott törvényeket, összeköttetésbe lépve az alsóbb hatóságokkal, életbe léptetni. Ez gyakorolja az egész egyház szellemi és anyagi ügyei felett a legfelsőbb felügyeletet. Az egyház körébe tartozó testületek kötelesek a zsinati bizottság bármiféle kérdésére írásbelileg kimerítően felelni. A bizottság köteles mindenféle intézkedéséről évenként a zsinat elé jelentést terjeszteni. Ez a bizottság ítél mindazon ügyekben, a melyekben alsóbb bíróság nem dönthet. Utólagosan megjegyzem, hogy az egyház kormányzó testületei azon újításokról, a melyek hatáskörükben történtek, kötelesek az illető politikai hatóságokat azonnal tudósítani. Továbbá, hogy senki sem lehet egy magasabb rangú kormányzó-testületnek addig tagja, a míg az alsóbbakban nem volt az. És végre, hogy az egyházi végítéletek ellen csak a cultusminisztériumhoz folyamodhatni.

A németalföldi református papok tudományos kiépeztetésüket az állami egyetemeken nyerik. Már a reformatió óta oda voltak utalva, minthogy az egyetemek theologiai fakultásai a reformatusok számára voltak berendezve. A legújabb, 1877-diki egyetemi törvények az állami professorok által előadandó theológiát a felekezetiesség jellegetől teljesen megfosztották s a hittani és gyakorlati theologia előadására két, az egyház által betöltendő tanszéket állítottak fel. Most a három állami és az amsterdami városi egyetemen mintegy 300 theologus van. S bár meglehetősen nagy szám, de azért mégsem elég, mert a míg ezelőtt husz évvel több, mint kétszáz papjelölt volt állomás nélkül: most több, mint 200 papi állomás üres a papjelöltek hiánya miatt.

Az egyházban különféle pártok vannak, a melyek lapok, folyóiratok és egyletek által igyekeznek fért hódítani s bár eközben meglehetősen heves viták fejlődnek ki, mégis azok nem akadályozzák az egyháztagjait a szeretet áldásteljes műveinek fentartásában és újaknak alapításában együtt működni.

2. „*A keresztyén reformatus egyház*” (De Christelyk hervormde kerk.) Hollandiában a mult száz. végén és e század elején a reformatus egyházat, az akkor uralkodó szellem befolyása következtében a tanfogalom reformatus jellegének levetkezése s a rationalismus felvétele jellemzők. Az egyháznak ezen iránya ellen e század 3-dik és 4-dik évtizedeiben egy párt keletkezett azok között, a

kik a reform. egyház régi tanrendszerében az evangéliumi igazság igaz kifejezését láták s irtóztak vala egy olyan keresztyénségtől, a mely mindenféle felekezeti sajátságot elvetett. Így állott elő 1834 ben a németalföldi ref. egyház kobelében egy szakadás. Azonban az elszakadtak, minthogy az akkori törvények nem engedék meg vallási gyülekezetek felállítását, nem alapíthatának egyházat, sőt nézetükért üldöztetének is. Egy 1836-ban, jul. 5-én megjelent királyi leirat a különváltak társaságát törvénytelennek és feloszlottnak nyilvánítá, de egyszerű utat is mutata gyülekezetek szervezhetőseire. Így állottak elő a különváltak gyülekezetei, a melyek között az utrechti volt az első, 1839 ben, törvény által is elismert különvált egyházközség. Nem sokkal azután, előbb 1849-ben, majd 1852 ben és végre 1868-ban, okt. 1-én, az 1836 iki k. leirat érvényen kívül helyeztetett s a „Különvált Egyház“ (de afges heidene kerk) az állam által — jöllehet semmiféle segélyben sem részeltetve — a többi egyházakkal egyenlő rangra helyeztetett.

(Folyt. köv.)

Nagy Péter emlékezete.

— Dr. Fındly Henrik emlékbeszéde. —

(Folytatás.)

Az 1844-ik év emlékezetessé vált Nagy Péterre nézve. A fűvészet iránt mindenha tanusított előszeretete ez évben hozta közeli ismeretségbe Landó Jánossal, kinek leányát még azon évben feleségül vevé. Nejét azonban, kihez érzékeny kedélye minden melegével ragaszkodott, alig három évi boldog együttlét után 1847. mart. 20-án elvesztette. A nagy csapást, melyet a sors szívére mért, erős lélekkel viselte el Szenvedett, de remélt is, s a remény nem engedett szívéhez utat a kétségbeesésnek. Szeretetének Katalin és József nevű gyermekeire osztá meg. Figyelmes gonddal szemlélte fejlődésüket, egyetlen örömét növelésökben találván.

Az 1846-ik évben az egyházi főtanács segédtanáru nevezte ki a természettani tanszékre a kolozsvári főtanodához. Az ifju tanár — papi teendőit is a legnagyobb lelkiismeretességgel végezvén — előszeretettel tanítványa iránt, szorgalommal kezdte meg működését, ki adván tanítványai használatára kézikönyvül Milne Eduárd „Állattan“-át, általa eszközölt magyar fordításban.

Az 1848-ik évvel elkövetkezett az önvédelmi harc. A hazaszeretet őt is kiragadta könyvei közül s szokott foglalkozását menten odahagyva, önkéntesen vállalkozó társakkal egy gyntacs-készítő gyárat rögtönözvén, lelkes vezetője lön. Mikor Erdélynek tulnyomó része, Háromszék kivételével, hol még Gábor Áron küzdött s tartotta fenn magát, az elbizakodott győztes Urbán hatalma alá került, annyi jó hazafival egyetemben ő is fogságba kerülvén, Szebenbe vitetett, honnan csak akkor szabadult ki, midőn Bem tábornok Szebent megostromolván — bevette.

A szabadságharc lezajlása után Nagy Péter is viszatért békés foglalkozásai mellé, s 1850 ben, papságának megtartása mellett, a kolozsvári főtanodához a természettan rendes tanári székére választatott meg. Ezen minőségben működött kilencz esztendőn keresztül, megkedveltetvén tantárgyát az őt lelkesülten szerető tanuló ifjúsággal.

Brassai Sámuel ez időtájban indított meg egy nővénytani tanfolyamot, önkéntesen jelentkező mindkét ne-

mű hallgatók számára. Előadásain számosan voltak jelen. Rövid idő alatt nagy népszerűsége vergődtek ez előadások, ugyannyira, hogy csakhamar női hallgatók is jelentkeztek. Brassait később bokros teendői gátolván előadásainak további megtartásában tanítványait Nagy Péternek adta át. E tanítványok között volt br. Vesselényi Krisztina is. A nemes lelkű báró hölgy és Nagy Péter között rövid időn bizalmas barátság fejlődött ki, melynek eredménye házasság lön. Nagy Péter mindig áldotta a bölcs gondviselést, mely neki Vesselényi Krisztinában szerető nőt, árva gyermekeinek gondos édes anyát adott.

A lelkében első neje halála által megzavart egyensúly most ismét helyreállt. Életének e második forduló pontja felette jótékony hatással volt tetterejére, mely csakhamar új irányban, még pedig a legnagyobb mérvben hazafias és áldásos irányban nyilvánult.

A forradalom kitörése alkalmával ugyanis számos erdélyi család menekült a Királyhágón túlra, legtöbbször Budapestre, a melynek tanintézetébe járatták gyermekeiket mindaddig, míg 1851—52-ben visszatérvén, itt kerestek gyermekeik számára megfelelő tanintézetet. Az itteni viszonyokkal, melyek akkor még nagy mértékben zavarosak és bizonytalanok valának, nem levén megelégedve, ismét vissza akartak térni. Ennek a megakadályozására szövetkezett Nagy Péter néhány társával, többek között velem, Berde Áronnal, s másokkal; magunk között Berdét igazgatónak tevén, egy külön tanintézetet szerveztünk, mely jöllehet kevés ideig állott fenn, sok egyéb baj mellett, még a tandíjak felette drága volta is közrejátszván, de a cél: visszatartani a hérczes kis hazánkba távozni készülő családokat: teljesen el lett érve.

Intézetünk keletkezése is ez időpontra esik, 1856-ban hívta össze a feledhetlen emlékezetű néhai gr. Mikó Imre azt a bizottságot, mely az alkotandó Muzeum-Egylet ügyét volt részletesen megbeszélendő. E bizottságban ott látjuk Nagy Pétert is. És mikor az 1859. november 22—26-ig tartó gyűlésen az alakuló bizottság létrejött, Nagy Pétert egyhangulag igazgatósági taggá, majd 1871-ben első alelnökké választotta.

Hogy miye volt Nagy Péter számos éveken a Muzeum-Egyletnek, azt szóval, egy emlékbeszéd keretében elmondani — mértéken felül nehéz volna. Oly intézetnél, a hol egyesek működése, ha még olyannyira hangyaszorgalommal történnék is, az összesség szempontjából nem igen jöhet tekintetbe még két-három év leforgása alatt sem: az intézés lehet mérvadó. Mint intéző fő oroslánrészt érdemel a felmutatott siker tekintetében.

Nagy Péter az előhaladás, nem a gyors, de a biztos előhaladás embere volt. A Muzeum-Egylet, haj, sokáig fogja gyászolni a kidőltét. . . .

Mint embereket azonban, minket leginkább Nagy Péter az ember érdekel.

Lángoló szeretettel csüggött anyján, nejen és gyermekein, kiknek fejlődését kéjes gyönyörrel kísérte figyelemmel. Gyors magafeltalálás jellemezte, kitünő szónoki tehetség, szorgalmas munka és lelkiismeretes kötelességérzet, melylyel egyenlő buzgalommal, egyenlő pontosság-gal végezte a nagy munkát úgy, valamint a kicsinyt.

A megbántásokat, melyekkel olykor illettetett, nagy-lelkűen megbocsátotta mindig. Az alattomoságot soha. Ösztönszerűen, lelke mélyéből undorodott az alattomoságtól, s a kiket valaha ilyen bűnben leledzve kapott, azok az ő köréből mindörökre ki voltak zárva. Formaságokban, a kénytelenség parancsára nem egyszer engedett Nagy Péter is, mint minden a viszonyokkal apróságokban eszélyesen megalkudni tudó ember, de lényegét azért soha sem adott fel.

Mindemellett kiapadhatatlan humor is volt benne. Szerette az angol humoristákat; megvetette azt a humort, mely esetlen, minden áron megnevettetésben leli jutalmát. Olyan humort szeretett, mely mindig talál, de soha sem sebez. Tudott Nagy Péter élesen is vágni, ha akart; a gúnyt, e hatalmas fegyvert azonban felette ritka esetekben használta és mindig csak azok ellen, a kik nagyon is megérdemelték. A kedélyes humor iránti előszeretettel dolgozta át Kukli Jónás álnév alatt a „Kukliné predikációit“, mely könyvét minden, a finomabb humort érzékelni tudó ember, szíves örömezt olvasta és olvassa végig mind e mai napig.

A Deák-párt küzdelmeiben, mint politikus, élénk részt vett Nagy Péter. 1866-ban követté választott. A fanatizmusa által félrevezetett tömeg akkor támadta meg házáat. E támadás s másfelől eladdig jó embereinek hitt barátainak árulása hosszú időre elkésérette Nagy Pétert. A mint lejárt megbízatása, örökre visszavonult a politikától és többé nem is vett részt a pártok tusáiban. Egészen és kizárólag papi hivatásának szentelte magát, mint az erdélyrészi protestánsok püspöke.

Élete ezután ismét derengeni kezdett. Leányát gondos férjhez adta, fia szíve szerinti nővel kélt egybe, ő országosan tisztelt főpap volt. A végzet azonban nem engedte, hogy nyolcz unokáját, kiket forró szeretettel ölelt körül, felnövekedni lássa. Először leánya halt meg, azután unokái közül egyszerre kettő. Ezt a csapást nem bírta ki a nagy ember szíve. Megszakadt. . .

1884. szeptember 16 án szárnyalta be a két hazarészt a szomorú hír: Nagy Péter meghalt. Egy ország gyásza lebegett ravatala fölött.

Teste meghalt. De a mit szerettünk, a mit bámultunk benne, az meg fog maradni örökkön-örökké!

TÁRCZA.

ÓRTÜZEK.

XVI.

S ha végig tekintünk például a bölcsészet történetén, azonnal szemünkbe tűnik, miszerint általa ama nagy kérdések megfejtéséhez alig jutottunk közelebb csak egy lépéssel is. Sem Socrates, Plato, vagy Aristoteles, sem a középkor scholasticusai, avagy egy Baco van Verulam, Descartes, Spinóza, vagy La Mettrie, Leibnitz, Fichte, vagy Hegel nem valának képesek kimerítő, vagy kielégítő feleletet adni a fenti örök talányokra. Hogy munkáik sikertelenségének mi az oka: bajos pár szóval megmondani; talán magában a kérdés megfejtetlenségében rejlik az ok, avagy talán a módszerben, a melynek segítségével kutatásaikat, eszmélődéseiket végezzék? Különben az a szigorú elkülönítése a szellemes anyagnak, melynek alapján vizsgálódásaikat végezzék, már magában is elég magyarázat lehet munkájuk sikertelensége felől. Egyedül a szellem vagy anyagból indulva ki, képtelenség is valaha csak olyan, a milyen kielégítő eredményre is eljutni. Kant Immanuel (1724—1804) volt az, a ki erősen megróvta e vizsgálódási mód helytelenségét s ki-mondá, miszerint az emberi lélek ioha sem leendő képes

ismeretét a tapasztalás, az érzéki észrevétel körén kívül is kiterjeszteni; ő mondá ki, miszerint egyedül a tapasztalás a mi kutatásink, ismereteink mezeje s miként a pusztá szemlélődés fogalmak nélkül ugyszólván: vak, épen úgy a fogalmak, tapasztalatok, szemlélődések nélkül: tartalmatlanok, üresek, tehát a kettő csak együtt vezethet igazságra. És mégis, noha el kell ismernünk, miszerint a létező bölcsészeti rendszerekben igen sok szép s reánk nézve tanulságos dolog foglaltatik, azt is meg kell engedni, miszerint valami positivumra egyáltalában nem tanítottak bennünket s vizsgálódási módszerekről nem is sokat várhatunk.

Az isteneszme talán még a leginkább kidolgozott tárgy, ha tisztán bölcsészeti szempontból fogjuk is fel a kérdést. A legtöbb népnél föltalálható az istenbe, egy oly lénybe vetett hit, a ki rajtunk s a természetén felül áll, azt igazgatja. De hogy e hit nem minden népnél van meg: bizonyos az is. Az ausztráliaknak például szavuk sincsen az isten-név vagy vallás kifejezésére; nem törődnek sem mult, sem jövővel; Istenről, jövő életéről, erkölcsiségről fogalmuk sincsen. Descartesnek tehát azon régi állítása, hogy e hit velünk született s az emberi lélektől elválaszthatatlan: nem egészen igaz, sőt még ezen esetben is, hogy mily különböző, egymásnak sokszor mennyire ellentmondó az egyes népek istenbe vetett hitte s felőle alkotott képze: mindnyájan jól ismerjük. A vad ember azt hiszi, hogy minden, a mit ő nem képes értelmével felfogni, mindmegannyi természeti erő s azon hatalmas lény nyilatkozata, kit ugyanoly tehetségekkel felruházottnak képzel, — habár hatványozott mérvben is — mint a minőkkel ő rendelkezik. Ha az a vadember csak egy kevéssel tudományosabb volna is, t. i. jobban ismerné az őt környező természet életét: istenről alkotott fogalma lényegesen átalakulna. A néger nem áldoznék fétisének, hacsak kevéssel is fejlettebb volna értelme. Az összehasonlító vallástan kétségtelenül kimutatja, miszerint a vadember leginkább eredeti, természetes színeből vette eredetét a sokistenhivés, melyből hosszú idők multával a sokkal fejlettebb s emelkedettebb egyistenhités származott. Az ősi Sémii pogányságból vette eredetét Izrael népének sajátos figyelemreméltó felfogása, mely szerint egy főisten van, ki úgy uralkodik, mint egy absolut monarcha, a kivel Izrael szövetségben áll. A Genesis világosan bizonyítja, miszerint a sok istenhivéstől Izrael vallása kezdetben nem volt teljesen ment. A zsidóságéból származott keresztyén istenfogalom már sokkal emelkedettebb, noha az egyház által kifundált Szent Háromság tanában némileg visszaélés mutatkozott is. A muhamedán istenfogalom, mint tudjuk, tisztán monotheisticus, míg a Brahmanismus és Buddhismus pantheisticus. Világos, miszerint az istenfogalom a különböző népeknél különböző; s talán nem csalódunk, midőn azt állítjuk, hogy a keresztyénség, ha a századok reá rakodott porától megtisztítjuk is, erkölcsileg felette, de bölcsészetiileg alatta áll a többi vallásoknak. A biblia istene, ki a ter-

mészetet létrehozás s önmagát mintegy azon kívül helyezé el, hogy mint egy mechanicus igazgassa azt, sokkal inkább ellentmond értelmünknek, mint a Brahma. És mégis, ha egy enemü istenfogalom minden népnél feltalálható volna, — habár kevés különbség a felfogásban léteznék is — elfogadhatnók azt, mint olyat, mely az emberrel veleszületik, s értelmünk megnyugtató végett talán joggal nevezhetnők a lét első s egyedüli alapokának. Ugyde csak nagyon parányi része az az emberiségnek, a melyik egy ilyen istenben hisz, s e kevés résznél is olyan különbségek, ellentétek vannak az isten tulajdonságára, miséjére vonatkozólag, miszerint elmondhatjuk, hogy a hány ember, annyiféle, az istenről alkotott fogalom is. Valóban, a mikor a bibliát — ha minden salaktól, ellenmondástól megtisztítva is — kijelentés könyvének nevezzük s a mit tanít, igazságnak tekintjük s belőle egy személyes istenre következtetünk, a lélek halhatatlanságára s több ezzel rokon egyházi vallásos tanokra: bizonyos mérvü erőszakot követünk el, melyre alig van valami jogunk. Az Ária papsága ép oly joggal nevezheti igaznak, egyedül helyesnek Istent s halhatatlanságot illető véleményét, mint a keresztyénség papsága.

SZALAY KÁROLY,
papjelölt.

A LEKÉSZ A GYERMEKVIÁGBAN, A SERDÜLŐK ÉS FELNOTTEK KÖZÖTT.

„Neveljétek a magzatokat a tudományban és az Ur beszédinek intésiben“ Efez. 6—4.

A) A lelkész a gyermekvilágban.

Szándékosan, mintegy kikeresve irtam rövid értekezésem címéül: „a lelkész a gyermekvilágban“, mert valóban egy egész más világ az, melyben a gyermek él, jobban mondva, melyet a gyermek alkot önmagának. Benépesíti élénk képzeletével a pusztát, alakokat teremt mintegy magának, életet ad az élettelennek, s ő, mint ezen általa alkotott világnak létesítője, kis királynak vagy bajtársnak képzeletét magát. És a gyermek ezen kis világát, melyben oly jól találja magát, nem egy könnyen hagyja el, a legtöbb magával viszi annak alakjait, habár egy kissé átváltoztatva, az iskolába is. Csak idő múltával, midőn bábjai helyett valóban élő játszópajtásokat talált tanuló társaiban, akkor válik meg az otthoni játszótársaktól, a tehetősebb család gyermeke a szép játékszerektől, a szegényebb sorsu a kis kövektől, a fűzfapárpától. És mikor megválnak amaz előbbiektől, még koránt sem lép a mi világunkba; gyermektársaival él igaz köztársasági életet, ma az egyik, holnap a másik szerepvén meg az elnökséget. a játszó közt az első szerepet.

Nem kis feladat a tanítónak, még nagyobb a vallás tanítónak: a lelkésznek, beletalálni magát ez általa már régen átélt világba, kitudni, megtanulni mintegy mindeniknek vagy a legtöbbnek gondolkozásmódját, hogy aztán vezetője, irányítója lehessen gondolkozásuknak. Legtöbbször és legtöbb tanító, lelkész, mint vallásoktató azzal téveszti el, azért nem tudja a kellő figyelmet feléreztetni a gyermekben, mert tudós apparatussal, komoly arccal kezd hozzá a tanításhoz, a helyett, hogy játszva vezetné őket a tárgyhoz.

De... nagyon is általánosan kezdettem beszélni. Én ez alkalommal csupán a vallás tanításról, legelsőbbben is arról kívánok szólni, hogy milyenformán kezdjük a gyermekeknek a vallásos oktatást, vagyis milyen módon ébreszszük fel a gyermekben a legtöbbször szunyadozó vallásos érzést és miképen erősítgessük azt az iskolában.

Ne kezdjük — mondom — hivatalos hangon, folytassuk látszólag a játszást tovább, mert csak így lesz kedvük arra, hogy a pappal is tanuljanak. Ha mindjárt a teremtés historiáján kezdjük nagy komolysággal, akkor azt mondja a gyermek magában: „Oh! de unalmas, sokkal jobban szeretem a tanító bácsi óráján“, föltéve, hogy jó tanító az illető és a gyermekekhez alkalmazkodva, gondolkozásmódjukat tanulmányozva igyekszik tanítani. Sok módja van a vallás tanítás megkezdésének, mindig az alkalom és gyermekek fejlettsége határozza azt meg. Én felteszem, a legtöbbször oly módon kezdettem az egészen kis gyermekekkel, hogy midőn a már azelőtt iskolába járt nagyobb gyermekekkel együtt imádkoztam, akkor mindjárt a kicsinyekhez fordulva mondtam: Na ti ezt az imádságot nem tudjátok, de hát imádságot tudtok-e? A legtöbbször azon feleletet kapom, nem tudok imádságot. Na látjátok — mondom én — imádkozni kell, mert csak az a jó gyermek, a ki imádkozik s ezen bevezetéssel mindjárt szemök elé állítok elbeszélésben egy kis fiút, a ki, midőn látta, hogy imádkozik édes anyja, szépen megkérte, hogy őt is tanítsa imádságra. Az anya aztán egy szép kis estéli imádságra tanította, itt elmondom, hogy melyik volt ez az imádság s így megtanulják rendre, a jó kis fiút követve: a reggeli, ételelőtti, ételutáni imádságot. De — mondom, a mint ezeket megtanulták — a kis Béla nem ült otthon, hanem mint ti, úgy ő is iskolába ment, ott a pap bácsi megkérdezve, hogy tud-e imádságot, büszkén mondotta el az ottan tanultakat, mint közöltetek ez és ez, azután az iskolában is tanult imádságot, iskolába menéskor így imádkozott... mikor onnan kijöttek így... stb. Rendre-rendre elvezettem a jó kis fiú példájával őket a templomba, elbeszéltem a jó kis fiúval, hogy milyen a templom, hogy mit csinálnak ott az emberek, hogy viselik magukat, mit tanult ott stb. Megtanulta a miatyánkat, hogy a gyermeknek szeretni kell szülőit, testvéreit s más gyermekeket s itt aztán szép kis elbeszélésekben minderre példát állítok szemök elé stb.

JANCSÓ LAJOS.

KÖSZÖNET ÉS ELŐSMERÉS

a sz.-udvarhelyi ev. ref. collegium előljárósága által 410—1884. szám alatt kibocsátott *fölvívásra* befolyt adományokért.

(Folytatás.)

96. Székely-egyleti első takarékpénztár 10 frt.
97. Péter Elek ref. pap 1 frt., Kelemen Pál tanító 20 kr, ifj. Antalffy István 20 kr, ifj. Bakó Dániel 20 kr.
98. Dr. Jenei Viktor egyetemi tanár 5 frt., Nagy László (aliás Laczi) 2 frt., Paál Ferencz 1 frt., H. J. 60 krajczár.
99. Benedek Ferencz ref. pap 1 frt.
100. Kovács Domokos adótiszt 1 frt.
101. Bucsi József adótiszt 1 frt.
102. Bodor Domokos tanár 1 frt., Bodor Domokosné 1 frt.
103. Szakács Károly pénzügyi fogalmazó (pécs) 5 forint.

104. Felméri Albert tanár 1 frt.
 105. Teleki József pap 1 frt.
 106. Jakab Mózes 2 frt.
 107. Somogyi István főjegyző 1 frt, Szoboszlói Károly 1 frt.
 108. Révai Pál ref. pap 50 kr, Bocz Péter 20 kr, Szász Jóska 20 kr, Budai Domokos 20 kr.
 109. Lőrincz Gyula ref. pap 50 kr, Benkő Sándor tanító 40 kr.
 110. Nagy József hévizi pap 40 kr, Tokos Bálint 30 kr.
 111. Zsigmond Ferencz 70 kr, ifj. Gáspár István 30 kr.
 112. Benkő István 1 frt.
 113. Simó Sándor 1 frt.
 114. Maksai Gyula 50 kr, Molnár Róza 50 kr, Maksai Elemér 10 kr.
 115. Szilveszter Dénes 5 frt.
 116. Dr. Nagy Soma 2 frt. Csutak Márton 50 kr.
 117. Huszár Gyula 1 frt.
 118. Székely Dénes 1 frt.
 119. Biró Sándor 1 frt.
 120. Benkő Ferencz 50 kr.

(Folyt. köv.)

AZ ÁLL. IGAZGATÓTANÁCS ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvárt, 1885. ápr. 10.

Elnökölt br. Bánffy Albert, egyházkerületi főgondnok ur ő mltsga. Jelen voltak Székely János, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla igazgató-tanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Adám, számvevő Deák József pénztárnok, Szász Domokos h. püspök és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügyek bejelentése és helybenhagyó tudomásul vétele után titkár jelentést teszen b. e. Nagy Péter püspök könyomatu arczképéből eddigelő tett megrendelésekről s mivel a még rendelkezésre álló 650 példánynak a titkári hivatal utján való eladására kevés kilátás lehet, Stein János könyvkereskedőnek 10% díj mellett a képek egy része bizományba adatik, ugy azonban, hogy a titkári hivatal utján a megrendelések továbbra is elfogadtatnak.

Titkár előterjesztésére a május 28. és következő napjain tartandó egyházkerületi közgyűlésnek az elnöki meghívóban jelzendő főbb tárgyai kijelöltetnek és pedig:

1. Boldog emlékü Nagy Péter ev. ref. püspök ő mlga gyászünnepélye.
2. Püspökválasztás.
3. Egyházkerületi házi pénztárból újabban folyóvá tett 1000 frt segély kiutalása.
4. Választások: az országos segélyalap-bizottságba egy rendes és egy pót-tag. B. Baldácsy alapítvány kezelő bizottságába egy rendes tag. Továbbá gondnokok választása.

A nagykörtvélyesi püspöki birtok rendezése ügyében a működő mérnök felvételi munkálatainak a telek-könyvi munkálatokkal összhangzatba hozatala czéljából, működő mérnökkel pótszerződés kötötték a jogügyi bizottság előterjesztése értelmében.

Tanügyi előadó előterjesztést téve a népiskolai tankönyvek és tanszerek szükségletéről tett bejelentésekről, valamint a kimutatott szükséglet fedezésére kívántató segélyösszegekről: a tanszerek és tankönyvek beszerzésére

515 frt, a vallásos könyvek megszerzésére 100 frt, együtt 615 frt kiutalása elhatározottat s tanügyi előadó megbízott a megrendelések eszközésével.

Ezekon kívül ellátott kevésbé közérdekű több ügydarab.

r. l.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. április 18.

— **Papválasztások:** a *kérői* egyházközség Nagy József papjelölt aát, ez időszert a n.-enyedi ev. ref. Bethlen-főtanodánál alkalmazott köztanítót, — a *babucz-fodorházi* társ egyházközség Irsai József papjelölt aát választotta papjává.

— **A közügy hűséges szolgájának jutalma.** Ily czim alatt dicséri a „Szék. Nemz.” az alábbi szép sorokkal „Zabola ref. egyházközségének közel 40 év óta ékes ajku, buzgó lelkészét, tiszteletes Csákány József urat, s vele együttesen az őt eleitől fogva mindig megértett s szent ihlettséget lehelő szavaira lelkesülten felbuzdult zabolai ev. ref. egyházat.” Alig 20 év folyt le azóta — ugymond — hogy a lelkész ur m. e. 300 drb régi császári ezüst huszas alapból egy oly tőkét indított meg, a mely ha kinőheti magát a hívek buzgó hozzájárulása által akkorára, hogy biztos alapjaul szolgálhasson a papi és egyéb egyházzolgai fizetéseknek, ebből legyenek fedezve a pap, mester stb. évi fizetései, az eddig fennállott szokásos kepe helyett. Ezen összegnek nemcsak alapítója s főöre, hanem egyszersmind mostanig lelkiismeretes pénztárnoka Csákány pap volt; miglen a mult évben bemutatta a lelkes kezelő, hogy már a tőke szinte 20 ezer] osztrák értékű forintra növekedett. A papját minden nemes törekvésében lelkesülten pártoló egyház tehát ezen éven kezdve megszavazott a papnak készpénzben 1200 forint fizetést, s aránylagosan a többi egyházi szolgáknak is készpénzfizetést rendelt adatni a régi kepe helyett; mindamellert kötelezvéen a tagokat az egyház közterhei hordozására és egy élő tőke folytonos gyarapítására. Ezenfelül Csákány József papnak, egyháza érdekében tanusított érdemei különös elismerésül, rendes fizetésén kívül még haláláig 100 forintot határozott adni. A „Szék. Nemz.-tel!” végezzük mi is: „Emeljünk kalapot az ilyen pap és annak egyháza előtt!”

— **Győry Vilmos,** a budapesti ágost. hitv. magyar egyház lelkésze, s a bányakerület egyházi főjegyzője, f. évi április hó 14-én meghalt. Szívbjaj vetett véget a derék férfiú életének. Temetése ápr. 16-án ment végbe Budapéssten óriás részvét mellett. Életrajzát következőben adjuk; Győry Vilmos 1838. január 7-én született Győrött, hol atyja Győry Endre, az evangélikus gyülekezet felsőbb leányiskolájának tanítója volt. Szülei 1846-ban Budapestre költöztek és Győry a gymnáziumot itt végezte s a jogi pályára lépett. De az ügyvédségre hivatást sem érezvén, később a kedélyével sokkal inkább meggyező lelkészi pályát választotta. Mielőtt azonban theologus lett volna, házinevelőséget vállalt Dessewffy Ottó családjánál Vanyarczon, Nógrádmegyében, hol másfél évet töltött. Nógrádból visszatérve, az akkorában keletkezett egyesült prot. theol. intézetbe lépett, hol Székács József, Török Pál, stb. lettek tanáraivá. A teologiai 4-ik év végén Konkoly Thege Miklós és Tihanyi Ferencz mentora-kép Berlinbe ment, hol az egyetemen egy évet töltött, s a többek közt idegen nyelvek tanulmányozásával is fog-

lalkozott, a szünidőkben pedig Franciaországba és Németország nagyobb városaiba tett kirándulásokat. Berlinben érte őt Székács püspök levele, ki őt segédlelkésznek maga mellé választotta, mely minőségben egy évet töltött Budapesten. 1862-től 1876-ig Orosháza lelkésze volt, ekkor azonban a budapesti ev. hitközség választotta meg lelkészévé s Győry Vilmos, a minden iróban közös vágyának engedve, a fővárosban telepedett meg. Irodalmi működéséből különösen kiemelendők műfordításai, melyek egész könyvtárt képviselnek. Különösen a spanyol irodalom gyöngyeit foglalta szépen honi nyelvünk aranyába. Moreto „Közönyt közönnnyel“ című klasszikus vigjátékát, Cervantes halhatatlan „Don Quijote“-ját, Calderone „Az állhatatos fejedelem“, „Az élet álom“ című drámáit, Alacron vigjátékát, Schakspere „Minden jó, ha jó a vége“ című vigjátékát, „Szerelmes vándor“-t, a spanyol románcok, a portugál és svéd népköltészet legszebb gyöngyeit, stb. stb., ő fordította le. A Kisfaludy-társaság 1868-ban választotta tagjává, később akadémikus lett. Győry Vilmos halála szomorú apropos-t ad az elhunyt legutolsó költeményének, mely a feltámadásáról szól:

Hatalma nincs éltünkön a halálnak,
Csak az lesz por, mi porból vétetett;
A test, a vér, habár a sirba szállnak,
A lélek él, nem ér enyészetet!
A télre jó tavasznak ujulása,
Az éjre hajnalfénynek hasadása;
A tél s az éjjel: ez az elhalás,
Tavasz s hajnal: te vagy feltámadás!

Kiket szerettünk s kik szerettek itten,
Örökre a sirhant nem zárja le;
Mert életünknek atyja, a nagy Isten,
Nem holtak, ámde élők Istene.
Bár a halál itt válni készit is minket,
Meglátjuk újra drága kedveseinket.
S kikért szemünkben gyászköny rezgedez,
Lelkünk lelkükkel egyesítve lesz!

— Nagy Mihály papnövendék halála. F. hó 17-én d. u. 3 órakor temették el Kolozsvárt ny. karácsonfalvi Nagy Mihályt, a nagy-enyedi Bethlen-főtanoda III. éves theologusát, ki pár nap előtt jött fel az orsz. Károlina-kórházba reménytelen gyógyulást keresve. A 24 éves ifju tüdővész áldozata lett. Pályatársai gyászjelentőben siratták el az „önzetlen jóbarátot, a kötelességét mindig hiven teljesített pályatársat“ s Nagy-Enyedről 5 ön jöttek fel temetésére. A koporsó feletti imát Bodor Géza püspöki titkár mondta, a sirnál Késs Sándor 3 éves theologus beszélt. Kivonult a kolozsvári ref. collegium 4 felső osztálya, továbbá dr. Hegedüs István igazgató és dr. Török István. Az ifju halott nyugodjék csendesen!

* Görög kel. püspöki zsinat. Aradon ápr. 14-én a zsinat igazolván az esperességek 46 képviselőjét, megalakult. Az ülés folyamán hat szakbizottság választott meg, melyeknek feladata lesz a consistoriumok és iskolatanácsok által feldolgozott munkálatokat a zsinaton előadni.

* Tisza Kálmán leánya, Paula, f. hó 18-án kelt egybe Radvánszky Béla báróval. A család összesen 1800 meghívót, illetőleg belépti jegyet bocsátott ki a budapesti Kálvin-téri templomba. Szász Károly ref. püspök mondta az alkalmi beszédet. Szász mellett a szertartásnál jelen voltak a budapesti egyház összes lelkészei. Az ünnepi aktus alatt a templomban a rend fentartására a theologiai ifjuság vállalkozott.

— Püspöki látogatás. Szász Károly, a dunamelléki ref. egyházkerület püspöke, az egyházlátogatást

az alsó-baranya-bácsi egyházmegyében kezdi meg április 25-én. E napon indul szabadkára s innen másnap Bajára, hol 26-án, vasárnap, isteni tiszteletet tart. Bajáról Mohácsra s a többi községekbe megy. Meglátogatja Banoveczet is, a szlavoniai misszió első telepét. Egész Zimonyig a pétervárad kerületbe is lemegy, hogy az ott elszórt idegen ajku és hitü népek közé ékelte hiveket meglátogassa és teendői felől magát tájékozthassa. Utjában a püspököt az egyházkerület részéről Szilády Áron tanácsbíró s egyházkerületi főjegyző, az egyházmegye részéről Gál Péter gondnok és Kármán Pál esperes fogják kísérni.

Püspöki körözvénnyek.

Nagyf. Szász Domokos helyettes püspök a következő körözvénnyeket bocsátotta ki:

Tudásul és megtartásul.

436—1885. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urnak 7040—1885. sz. alatti hozzám intézett leirata értelmében t. lelkésztársaimnak kötelességévé teszem, hogy minden oly esetben, midőn valamely község előljárósága a tanköteles gyermekek összeírásakor, azok születési korának az anyakönyvek alapján történő igazolása végett, irásos vagy szóbeli kérelemmel hozzájuk fordul, a szükséges adatokat, minden további vonakodás nélkül, készségesen szolgáltatassák ki.

Köröztetnek:

404—1885. A sz.-szolnoki egyházmegyében a m.-csaholyi kántor-tanítói állomás. Javadalma: Minden egész bér-fizető gazdától 1 véka (30 liter) buza, 1 veder (11 liter) bor, 1 szekér fa, — fél bér-fizetőktől a felsoroltak 1/2 része; lakás, kert és 7 hold 1566 ööl szántó és kaszáló haszonélvezete. Az összes fizetés egyházzhatóságilag 219 frt 28 kr. pénzértékben van megállapítva. Pályázati határnap f. évi május 15-dike. Folyamodványok nt. Nagy László esperes aához Sz.-Somlyóra küldendők.

411—1885. A v.-hunyadi egyházmegyében a bácsii papi állomás második ízben. Javadalma: kepe czimen, a hivek által fizetve, 307 o. é. frt; a bácsii határon 8, a piskii határon 4 hold can. portio haszonélvezete, aránylagos legeltetési joggal; keresztelezésért 50 kr, esketésért háznál 2 frt, templomban 1 frt, temetésért 1 frt; lakás, gazdasági épületekkel s nagy kerttel. Megjegyzés: a megválasztott a bácsii állami iskolában az egyik osztály vezetésével meg fog bizatni, miért az állampénztárból 200 frt tiszteletdíjjal javadalmaztatik; az özv. árva gyámin-tézetnek köteles tagja. Pályázati határnap: május 15-ke. Folyamodványok nt. Bartha Lajos esperes aához Tordosra (u. p. Szászváros) küldendők.

477—1885. A n.-szebeni egyházmegyében a n.-szebeni első osztályu papi állomás. Javadalma: 909 frt készpénz; 100—120 frt stola; kényelmes szép lakás. A megválasztott 1886. ápril 24-ig fizetésének 1/2 részét élvezi s a papi lakba október 1-én költözhetvén be, addig lakbért kap. Pályázati határnap: f. évi május 20-ka. Folyamodványok nt. Kelecsényi Károly esperes aához Alamosra (u. p. Ladamos) küldendők.

Kolozsvártt, 1885. ápril 15.

SZÁSZ DOMOKOS,
erdélyi ev. ref. h.-püspök

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félvre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryni tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Zeyk Károly. — Zeyk Károly élete. — Püspöki látogatás Bukovinában. — T á r c z a: Örtüzek. (Szalay Károlytól.) Hollandia egyházai. (Vásárhelyi Boldizsártól.) — Irodalom. — Rövid visszapillantás. (K. Nagy Elektől.) — A lelkész a gyermekvilágban. (Jancsó Lajostól.) — Az áll. igazgatótanács üléséből. — Különfélek.

Egyházunk igazgató-tanácsa kitüzte a gyászlobogót s szomorujelentést adott ki.

Megint kidőlt egy oszlopunk! — a tartó oszlopok közül

Dicsőséges multunk egyik legdicsebbje, a Bethlenek, a Kemények, a Wesselényiek, a Telekies és a Bánffyok bajnok-társa, alkotmányos küzdelmeink egyik legmunkásabb alakja meghalt.

Id. Zeyk Károly — mint a gyászjelentés mondja — hosszas szenvedés után az anyaföld kebelébe szállt.

Legifjabbja gyanánt ama halhatatlan phalanxnak, mely a harminczas-negyvenes években megindította a feltámadást, társainál, vezéreinek szerencsésebben megérte azt a nagy boldogságot, hogy a harc reményeit jórészen megteste-sülve, hazáját biztosítva, egyházát virágozva, nemzetét a fejlődés útján haladva lássa. Nagy boldogság, minőt az Isten keveseknek ad.

Sírjánál megállva, midőn elvesztése fölött legmélyebb gyászunknak adnánk kifejezést, tartsuk meg példáján azt a végső tanuságot, hogy az

erkölcsi elszántsággal folytatott küzdelem előbb-utóbb lehullásra kényszeríti még a poklok zárait is.

Hite volt.

Örökségül ezt hagyja ránk s a biztosított szabadságot.

Ne féljete!

Zeyk Károly élete.

Zeykfalvi Zeyk Károly élete a folytonos törekvés, a szakadatlan munka egyforma láncolata.

Született Alsó-Fehérmegyében Diód községében 1810. november 19-én. Édes atya Zeyk Dániel volt kormány-széki tanácsos, édes anyja vajai Vay Katalin, septemvir Vay Józsefnek a leánya volt. Gyermek korában édes anyja szigorú felügyelete alatt növekedve, korán elsajátította azon előtanulmányokat, melyek később a magasabb iskolázásokra képesítették. Tanulmányait a marosvásárhelyi evang. református főtanodában végezvén, tanult jogot, philosophiát, történelmet, számtant, természet- és vegytant, természetrajzot. Mindezen tudományokból, mikor a főtanodát elhagyta — végvizsgát tett le.

A vizsgálat letétele után pályát kelle választania. Vágjai másfelé vonták ugyan, de az akkori idők szellemével nem merven szembeállani, arra a pályára lépett, melyen a nagy családok férfi tagjai szokták volt családjuk fényét és jólétét emelni. Jogász lett. Szorgalmasan tanulmányozta Magyarországot, de különösen a Királyhágón inneni részek történelmét, azt tartván, hogy a történelem az a biztos alap, a melyre állva, világos áttekintést lehet nyerni úgy a történelmi tradíciók kapcsán alakult viszonyokról, valamint azon körülményekről, melyek a haza felvirágoztatását és boldogulását jó sikerrel előmozdíthatják.

Felajánlván szolgálatait az akkori erdélyi királyi táblánál, a jeles ifjút szives örömet fogadták, minek következtében jurátusi állását csakhamar elfoglalta.

Másfél évig végezte jurátusi köteleit példás pontossággal. Elfoglaltsága mellett arra is ráért, hogy jogi tanulmányait tovább folytassa; a másfél év végén le is tevő a jogi szigorlatot kitűnő sikerrel.

Az 1832-ik év forduló pontot jelez életében. Csáládja ösztönzésére megvált az erdélyi királyi táblától, hol a másfél év alatt általános becsülést vívott ki magának, s még azon év tavaszán Bécsbe ment.

Ez időben Bécsben Erdély ügyeit az erdélyi korrát-nokság intézte. Zeyk Károlyt leginkább ez vonzotta Bécsbe. Jól tudta, hogy valameddig a központban nincsenek oly egyének, kik meg nem vesztegetve az idegen légkör, az idegen áramlat által: teljesen tisztában vannak azon tekintélyes országrész viszonyaival, melynek vezetésére hivatvák, addig boldogulásról komolyan nem lehet szó. Egyikévé akarta magát képezni azon férfiaknak, kik hazaszeretelőket, tudományukat és befolyásukat szülő hazájuknak szentelve, annak jólétét munkálják, meg nem vesztegetett intenciók segélyével.

A kezdés nehéz volt. Az idegen ifjút kezdetben jó adag bizalmatlansággal fogadták, de a bizalmatlanság nem riasztotta vissza. Rajta volt, hogy megismerjék. Elérte célját. Megismerték és megszerették eleinte, megbecsülték utóbb.

Az 1832-ik év augusztus havában (17-én) nevezte-tett ki korrát-noksági gyakornoknak. 1835. május 27-én tiszteletbeli fogalmazónak. A természettudományok iránt kora ifjukorától kezdve mutatott előszeretete Bécsben új tápot nyert. A tudományosságnak Bécs ez időben egyik centruma lévén, az egyetem magas színvonalon állott. Kitűnő tanárok tartottak előadásokat a természettudományok minden ágában, s e körülmény nem kerülhette el a tudni vágyó ifju figyelmét. Szabad óráit tanulásra használta fel. Beiratkozott az egyetem hallgatói közé, s szorgalmasan hallgatta a hirneves Baumgarten tanár természetani előadásait; Moosét az ásványtanból és a polYTECHNICUMBAN a Meisnerét a vegytanból.

E tanulmányi buzgalma egyfelől elismerést és tiszteletet szerzett neki, — másfelől azonban sok csipkedésnek volt okozója. Ő maga beszélte nem egyszer bizalmas körben, hogy collégáitól számos tréfát és apró gombostűszurást kellett elszenvednie, s nem egyszer rossz tréfákhoz jó képet vágnia. Tudós fogalmazónak nevezték. Nem bánta. Pedig abban a körben, melyben ő születésénél fogva mozgott, a tudós czímet épen nem tekintette valamelyes nagy dicséretnek. Az akkori korszak aristocrata ifjai egy ugrató lovat hasonlíthatlanul többre becsültek, mint egy tudóst. Szokva voltak hozzá, hogy a magyar aristokrata ne foglalkozzék olyan dolgokkal, melyek „porlepte német Schulmeister“-hez illők csupán, — úgy mondták.

Zeyk Károly mosolyogva hallgatta megjegyzéseiket és sohasem reflektált rájuk. Pontosán végezte hivatalos teendőit, pontosan eljár az egyetemi előadásokra, szabad idejét ezenfelül folytonos munkálkodás, s természetrajzi magánbuvárlatokkal töltvén el.

1836-ban neki nem tetsző irány kezdett tért foglalni a korrát-nokságnál. Ez iránynyal nem tudva kibé-külni — elhagyta a szolgálatot, s lemondása 1836. ápril 6-án el is fogadtatott.

Még ez évben azután Bécsbe is elhagyta. „Nem vittem el kedves emlékeket onnan“, mondta nem egyszer ő maga. Haza — Erdélybe — jött, s csakhamar rá meg is házasodott, nőül vevén magyar-gyermónostori báró Kemény Juditot, a kivel hosszú negyvenkilencz esztendeig élt zavartalan boldogságban.

Az 1837-ik év ismét a szereplés terére szólította. Kolozsmegye a 37-iki országgyűlésre követnek választotta, s ez időtől kezdve minden erdélyi országgyűlésen jelen volt, a két haza egyesülése után pedig a pesti országgyűléseken működött mint erdélyrészi képviselő — egészen 1874-ig.

Ez évben neveztetett ki Alsó-Fehérmegye főispánjává, s mint ilyen, egyuttal a főrendiháznak is tagja lón. 1848-tól kezdve életét röviden ő maga beszéli el.

„1848. augusztus 20-án tudatta velem Szemere Bertalan belügyminiszter, hogy előterjesztésére a belügyminiszteriumban tanácsossá, s egyszersmind osztály-igazgatóvá neveztetem ki. Az állást, mint olyant, melyen hazámnak szolgálatokat reméltem tehetni csekély erőmhöz képest: elfogadtam, s így a képviselőség mellett ezen állás teendőit végeztem. Történt azonban, hogy a szélső baloldal indítványára, a parlament biztosokat volt hajlandó küldeni Erdélybe, kik is az ottani királyi biztos br. Vay Miklós tetteit és magatartását ellenőrizték. A kormány megelőzni akarván egy ily félig-meddig az ő jogi hatáskörébe vágó határozatot, mely azonfelül a parlamentet is conventi testületté változtatta volna: br. Vay Miklós mellé kormánybiztosi minőségben engem küldött le, s így egészen addig, a mig br. Vay kénytelen volt Erdélyt elhagyni, mellette működtem. Nem mint ellenőr, hanem mint jogi tanácsadó.“

Bem tábornok fővezérsége alatt a kormánybiztosság bezűntetettvén, mint képviselő, mint belügyminiszteri tanácsos és osztály-igazgató Pestre ment fel, de akkermár — a forradalom zűrlásai közepette — úgy az országgyűlés, valamint a miniszterium Debreczenbe költözvén — ő is Debreczenbe ment. Itt, mivel br. Kemény Dénes Budán, Zoltán János pedig Debreczenben betegen feküdtek: a miniszteriumban államtitkári teendőket végzett, sőt midőn a belügyminiszter a Görgey-hadtest megszemlélésére elhagyta állását, ezen egész idő alatt egymaga vezette óraszerű pontossággal a belügyminiszteriumot.

A déli hadsereg veresége után a miniszteriummal Pestre, majd ugyanezzel Szegedre ment, hol is a catastropha beálltáig viselte magas hivatalát.

A világosi fegyverletétel után, mint annnyi más hazafi, ő is számos bosszantásnak és nyomorgatásnak volt kitéve. Férfias lélekkel tűrte, s egész idejét kedvenc könyveinek és családjának szentelve, visszavonult életet élt falusi magányában.

A kiegyezés után ismét a nyilvánosságra lépett,

mint belügyminiszteri államtitkár, Horváth Boldizsár minisztersége alatt. E magas tisztet azonban nem sokáig viselhette. Szükség volt rá idehaza.

Igy lett 1874. őszén Alsó-Fehérmegye főispánjává. Tizenegy évig, holtig végezte főispáni teendőit erélylye! és példás pontossággal. Felügyelt a közigazgatás minden ágazatára, s őrszemmel ügyelt — az idegen ajku nemzeti-ségek között — a magyar állameszme sértetlenségére, melyet élete végeig tisztán megőrzött. „Hivatálnak nézem az állásomat.“ E szavai jellemzik legjobban.

Püspöki látogatás Bukovinában.

Tudattuk volt, hogy Szász Domokos h. püspök és püspökjelölt Bukovinába utazott. Közöltük volt ama segélykiáltást is, melylyel *Andrásfalva* református magyarjai egyházkerületünk igazgatótanácsához s h. püspökéhez fordulának.

Most ez elárvult eklézsiánkról egész anyaghalmasz áll előttünk. H. püspökünk visszaérkezve, meglepő tapasztalatokat hozott magával, melyek egész más világításban tüntetik föl bukovinai véreink helyzetét, semmint azt a „csángó-egyesület“ teljesen tájékozatlan előírásai-ból ismerők. Szász Domokos magával hozta az andrásfalvi egyház legfontosabb és teljes épségben megőrzött történelmi okmányát is, egy nagy naplót, melyet b. e. néhai *Abats* püspökünk ajándékozott a *kitelepítéskor* az egyháznak oly czélből, hogy abba jegyeztessenek föl a hívek dolgai. S az akkori buzgó lelkipásztor híven is teljesítette e feladatot. A könyv egy chronika. Lesz alkalmunk a benne foglaltakat részletesen ismertetni, most először a látogatásról s a jelen helyzetről tartván szükségesebbnek a megemlékezést.

Az andrásfalvi elárvult hitközség esdő szózata meg lett hallgatva. Szász Domokos, az erd. ref. egyházkerület h. püspöke, elhatározta, hogy ez egyháznak megmentésére siet. Mult hét csütörtökén indult el Kolozsvárról s Románián, Moldován át, szakadatlan utazásban, pénteken délután érkezett meg Radautzba, a bukovinai városkába, hol Janiczky József kir. tanácsos vendégszerető hajlékában lőn elszállásolva.

A radautzi indóháznál Kerk Eduárd. a radautzi luth. egyházmegye esperese s ez idő szerint az andrásfalvi ref. egyház adminisztrátora fogadta, az andrásfalvi derék ref. presbyterek élén; az adminisztrátor urnak maradó érdemei vannak abban, hogy a papnélküli kis egyházközség, atyai gondoskodása folytán, olykor-olykor részesült az isten igéjének hirdetésében, a mi — tekintve a vallás- és nyelv-különbséget — szépen jellemzi a lutheranus atyafiak nemese hitbuzgóságát.

Utközben Plojesten, az ottani ref. missionárius: *Láng Károly* is csatlakozott a h. püspökhöz kísérettől, annál is inkább, mivel — mint az andrásfalvi egyház korábbi lelkészét — régi híveinek váleágos sorsa élénken érdekelte.

Radautzban a hosszú és fárasztó út után rövid ideig megpihent a vendégszerető hajlékban a h. püspök ur, s másnap délelőtt kikocsizott Andrásfalvára, hol a hívek, értesülve jöveteléről, már várták az iskolaépületben egybegyűlve.

A meghatottság, megindultság, a hitük megtartásában való lelkesültség és bizalom jeleivel fogadta a maroknyi református magyarság, (*ötvenhárom család, háromszáz lélekkel*), a körükben megjelenő főpásztort.

Daczára a szorgos munkaidőnek, a község ref. híveinek apraja-nagyja egybesereglett a főpásztor körül, ki előbb megtekintette a csinos paplakot, a jó karban levő iskolaépületet, a kicsiny fatemplomot, melyek csekély javítással teljesen jó állapotba helyezhetők s aztán ismét az iskola tantermébe sietett, hol a családok fejei, mindannyian értelmes, kivétel nélkül irástudó és hitükben alhatatos, egyszerű gazdaemberek már összegyűltek, hogy elárvult egyházuk megrendült talpköveit újra megvessék.

A közöttük tiszt. Kerk administrator, *Láng K.* missionarius kíséretében megjelenő főpásztort áldáskodva, megindultan fogadták a hívők, mire kis vártatva a h. püspök ur a gyűlést megnyitotta, s lendületes bevezetés után, mely a jelenlevő egyszerű gazdaembereket a könyvekig megindította, előadta jövelele czélját.

Lelkesedve fogadták a derék emberek a főpásztor ama kijelentését, hogy immár lehetővé lesz közreműködése s pártfogása által téve: kicsiny egyházukat újból megalkotni s így külső segélyek kieszközlése által, nemkülönben a hívek áldozatkész megajánlása utján legalább egy lelkészi állomást rendszeresíteni, mely a tanítói kötelezettségek teljesítésével is egybe lesz kötve. A kilátásba tett segélyek nyújtásában a bécsi prot. egyházi főtanács, s az erdélyi ref. egyházkerület egyaránt részt fog venni, a h. püspökünk megígért közbonjárására, — míg másfelől magok az egyházközségi tagok szerény anyagi helyzetükhöz s csekély számukhoz mértén aránylag igen tekintélyes összeget ajánlottak föl a javadalmazásra.

Egyhangy lelkészedés szülte e határozatot, melynek megérelelésére h. püspökünk emelkedett hangy buzdításai jelentékenyen közrehatottak.

Ekként biztosítottnak látszott tehát az anyagi javadalmazás kérdése, s az összetartás, ragaszkodás biztos záloga: a hitbuzgóság is oly szépen nyilvánulván, a híveket a főpásztor a papválasztás megejtésére szólította föl.

Egy szóval, egy lélekkel kiáltottak föl erre a tagok, hogy legörömestebb látnák ismét körükben *Láng Károlyt*, volt papjukat, kit könyves szemekkel üdvözöltek visszatértekor is s volt olyan is, ki sirva borult rá a viszontlátás percében. A hivatalos ügyrend ugy kívánta, hogy a szavazás titkosan ejtessék meg, mire a hívek mindenike *sajátkezűleg* irta föl a *Láng Károly* nevét a szavazó lapocskákra s így a titkos szavazás eredménye is az ő egyhangy megválasztása lett a lelkész-tanítói állomásra.

Ezzel a főpásztori látogatás hivatalos aktusa véget ért, s rövid ott tartózkodás után, mialatt néhány hívét lakában, csinos, tiszta, egyszerű kis házacskákban is fölkereste, h. püspökünk visszatért Radautzba, másnapra ígérvén visszatértét, hogy az immár ujonnan szervezett egyházközségben isteni tiszteletet tartson.

Vasárnap a kis fehér házak népe ünnepi öltözetben jött-ment az utcán, a katolikus magyarok siettek az új és csinos katolikus templomba, mely a falu közepén emelkedik, míg a református templom kis harangja is megcsendült, oly hosszú hallgatás után, az Isten házába szólítván a híveket. Jöttek is seregestől. Nyílt arczy, nyílt szívű, igazi magyar typpussal bíró gazdaemberek, éltesebb nők, egyszerű, otthon készített darócruhájukban; fiatal menyecskék prémes bekecsben, tulipános fejkendővel, mustrás viganoban; ifju leányok fonatos hajjal, csinos pruszlikban.

Szász Domokos h. püspök kevéssel a templomozás ideje előtt érkezett meg Radautzból s míg csak a templomba nem lépett, valóságos bucsujárásban sereglett hozzá a nép, hogy színről-szinre láthassa, beszélhessen vele, üdvözölhesse, hálát mondhasson neki.

Mikorra a harmadik harangszó is elhangzott, a nép színültig megtöltte a kis fatemplomot. Az iskolás gyermekek ellepték az egész karzatot, a padosorokat betölték a nép vénei, az anyák kis csecsemőiket is ehozták, három padosorból ifju leányok viritottak ki, — szóval a zsufolásig megtelt templomban ott volt az egyházközség apraja-nagyja.

Egy dicséret elhangzása után Szász Domokos alapul vevén Máté VIII. 24 ik versét, emelkedett bevezetés után, melyben szivből köszönté a távol föld hiven megmaradt magyarjait, egyikét tartá azoknak a beszédeknek, melyek egyaránt építnek s meghatnak. Szivből szólott a szívekhez, buzdítá a hiveket állhatatosságra a hitben, a magyarság fönntartásában, a munkában; szólott elhívásokról s örömmel üdvözlé őket, mint a kik az igaz utról nem tántorodtak el. Szem nem maradt szárazon a beszéd hatása alatt s a hontalan magyarok zokogva hallgatták a szónoklatot. Végül megáldotta az egész gyülekezetet s kihirdetvén a papválasztás eredményét, fölolvastatván az arról fölvetett jegyzőkönyvet, az alatt a főpásztort a paplak téres udvarán körölvették a nők, ifjak, gyermekek, s később a már aláirt családfoők s holdog volt, ki közelébe férhetett, vele szót válthatott, neki kezecskölhatott.

Az asszonyok hazaszaladtak s csekély jelölül hálájuknak egész halmazával a sajátkezüleg készített szép kendőknek boríták el a főpásztort kocsiját.

A h. püspök még néhány látogatást tett a hiveknél, fölkereste a községi derék körjegyzőt, a katolikus lelkeszt, s azután a nép hálálkodásaitól, áldásaitól kísérve, visszatért Radautzba, honnan kedden este Kolozsvárra visszaérkezett.

TÁRCZA.

ÖRTÜZEK.

XVII.

De bölcsészeti okoskodás, szórszálhasogatásra nincsen semmi szükség e nemü kérdések benczolásánál. A mai értelmi felvilágosodás után törekvő kor embere, a mikor a felől akar meggyőződést szerezni magának, hogy valóban létezik e Isten, a ki e nagy mindenséget létrehozta s az emberek sorsát is igazgatja, első sorban is a természethez fordul, mint a honnan a vad ember ezelőtt sok ezredekkel első vallásosnak nevezhető benyomásait vette; ahöz a természethez, a melyben él, melynek ő is egyik alkotó része. S talán nem teljesen helytelen s jogosulatlan eljárása, a mikor a természet tanulmányozása utján haladva akar feleletet adni a lét s az ezzel kapcsolatban levő Isten, halhatatlanság, erkölcsiség s általán az élet céljának kérdéseire?!

Hogy aztán az ezen az uton nyert felelet lényegesen különbözik attól, melyet a jól-rosszul értelmezett val-

lások nevében a világ és istenség kérdéseit illetőleg maig adtak, nem csodálkozhatunk rajta. Épen azért fontos reánk nézve theologusokra közelebből megismerkedni a mai kor tudományos világnézetével, mint a melyen alapulnia kell korunk vallásának is; sőt nemcsak szükséges, hanem elkerülhetetlen is, hogy aztán ezen az alapon a vallásnak *fejlődéskéességét* egy a mostaninál értelmileg talán sokkal fejlettebb kor számára is biztosítsuk. Ez új világnézet mellett sok mindent el kell választanunk a vallásos kérdésekről, czélokról, melyeket ezekhez számítottak: a vallással mintegy újabb fejlődési stadiumába kell lépni az értelemnek s habár lassan, de haladéktalanul meg kell kezdenünk a netalán még meglevő romok eltakarítását, hogy helyükön a vallás dicső temploma felépíthető legyen.

A következőkben tehát kitézött czélunkhoz képest megkísértjük felmutatni a mai, u. n. tudományos világnézetet főbb körvonalaiban, tekintettel a valláshoz való viszonyára, mely világnézet nem más, mint hogy azon dualismust, melyet a hagyományos világnézet a szellem és anyag közt felállított, megszüntesse, a mythologiai háttért, melyből eddig a szellemi mint „Deus ex machina“ lépett a világ színpadára, lerombolja; a csudát a világból száműzze s ennek megfelelőleg a világ minden jelenségét, a physicaikat úgy, mint az erkölcsieket, a benők rejő törvényekből, tehát természetes okokból érte meg. Reméljük, hogy míg a real-tudományok terére s tapasztalati bölcsészeti alapokra lépve, tárgyunkat kimenteni igyekezünk, nem fogja senki szemünkre vetni Luther amaz ismert mondását, hogy: „Minden theologus, a ki okossággal és speculatióval kezeli az isteni dolgokat, az ördögé.“

földünk — mondják korunk tudományos emberei — összehasonlítva naprendszerünk többi bolygóival, sem nem közvetlen a nap mellett, sem nem legtávolabb áll attól, sem nem a legnagyobb, sem nem a legkisebb s köztötte és a többi világtestek között sem eredetre, sem alkotásra nézve nincs semminemü lényeges különbség. A Kant és Laplace-féle azon hypothesis, hogy naprendszerünk egy megmérhetlen nagyságu gőzömb volt, mely a világürken való kihülés folytán összéb-összéb huzódott s az által forgó mozgásba jött s hogy a központfutó erő törvényeivel megegyezőleg egyes részeket el-eldobott magából, a melyek mellékbolygóikkal vagy holdjaikkal együtt, mint bolygók a megmaradott legnagyobb tömeg a nap körül forognak s általa vonzatva, bizonyos kimért pályán mozogni kényszerítettnek, különösen mióta a szinképelemzés utján bebizonyítottott hogy a nap s a többi naprendszerek bolygói is ugyanoly anyagok összetételéből állanak, mint földünk, már-már alig vonható kétségbe. S itt nincs helyén azon különféle bizonyítékokat sorra vennünk, melyeket az említett hypothesis mellett felhordanak, mert hiszen azok általánosan ismertek, hanem elég csupán annyit kiemelünk, hogy a mi naprendsze-

rünk egyes alkotó részei ugyanazon egy alapoknak köszönik lételüket. Más u. n. álló csillagokban, más naprendszerek napjaiban is fedeztek fel egyes anyagokat, melyek földünkön is előfordulnak s a ködfoltok, melyeket fegyverzett szemmel a csillagászok régóta figyelemmel kísérnek, valószínűleg épen olyan gőztömbök, mint a minő egykor a mi naprendszerünk lehetett, mely ködfoltok idővel szintén naprendszerekké alakulnak.

SZALAY KÁROLY,
papjelölt.

Hollandia egyházai.

Utrecht, 1885. mart. 25.

(Folytatás.)

Az 1869-iki middelburgi zsinaton, a különvált egyház és több hasonló irányú egyházköztség között egy egyesülés jött létre. Ezen egyházközségek addig rendszeren „községek a kereszt alatt” (gemeenten onder het kruis) név alatt voltak ismeretesek. Az összeolvadás után mindkét név használata megszűnt s a „keresztyén reformatus egyház” elnevezés vétetett fel,

A keresztyén reform. egyház egyházkormányzatában a dortrechti zsinatnak az 1818. és 1819-ik években megállapított egyházi rendeleteihez szabja magát. Jelenlegi zsinatuk 40 rendes tagot, még pedig 20 papot és 20 presbitert, számít, a kik a tartományi zsinatok által, még pedig mindenik provinciából 2 pap és 2 presbiter választatnak.

A lelkészek 1854-től fogva az egyház theol. akadémiáján Kampenben nyerék kiképeztesüket, de legújabbban az amsterdami szabad egyetem papjelöltjeit is elfogadja ez egyház lelkészeiül. Ez egyház gyülekezeteinek száma folytonosan szaporodik, a minék oka az, hogy ezen egyházat tartják a legfüggetlenebbnek, mivel az állam semmivel sem gyámolítja.

3. „A lutheranus egyház” (De Luthersche kerk). Jóllehet a 16-ik sz. reformatioja a lutheranizmus alakjában nyomult volt be Németalföldre: mindazáltal annak Hollandia egyházi életében csak másodrangú szerep jutott, mivel az nemsokára a baptizmus s ez a calvinizmus által nyomtatott el.

Az első németalföldi lutheranus gyülekezet Woe-denben keletkezett, a mely 1566-ban az augsburgi confessio tanfogalmát fogadá el. A gyülekezetek között kezdetben mindenféle egyházszervezeti közösség hiányzott. Az első egység az istentisztelet rendjét illetőleg, 1605-ben egy néhány gyülekezet között jött létre. Egyházzá az 1619-ben keletkezett „testvériség” (broederschap) által alakulának. A „testvériség” zsinatai kezdetben különböző időközökben, majd minden 5-ik évben tartatának, az utolsó zsinata 1696-ban volt.

A lutheranus egyház az 1818-ban I. Vilmos király által megerősített s 1855-ben és 1859-ben többféle, az egyháznak az államtól való függetlenítését célzó változtatásokon átment „Általános szabályzattal” (algemeen reglement) nyert új egyházkormányzati szervezetet. Most a lutheranus egyház zsinatát, a mely a legmagasabb egyházi bíróság, alkotja 15 rendes tag, még pedig 7 pap és 8 világi. E zsinat minden évben egyszer tartatik.

Ezen század elejétől folytonosan emelkedik a lutheranus egyházközségek száma, így: 1784-ben volt 45 egy-

házközsége 57 papi állomással, 1815-ben 46 gyülekezet 60 pappal s 1877-ben 50 egyházközség 9 leányegyházzal — 7 körbe osztva — 62 lelkésszel. A papok régebben külföldön tanultak, most az e célra 1816-ban alapított amsterdami seminariumban.

Mint csaknem mindenik prot. egyháznak, úgy a lutheranusnak is kellett a mult sz. végén tapasztalnia a mindent megújító szellemi újjászülésnek a hatását s egy újító hajlamnak a befolyását. A lutheranus egyház e hajlama az egyház azon tagjaiban, a kik a régihez ragaszkodának, nagy visszahatást szült s nemsokára szakadást idézett elő. A különváltak tömörültek s előállott az „o lutheranus egyház”, (oud Luthersche kerk) a melynek szervezete 1835-ben nyert a királytól megerősítést. Ennek alapján az az o-lutheranus egyház ügyeit a „közönséges egyházi gyűlés”, a mely áll 9 papból és 8 világi tagból, vezeti. Az o-lutheranus egyház papjai eleinte az Amsterdamban létező különféle keresztyén papnöveldékben nyerték tudományos kiképeztesüket: most, 1877 óta, az amsterdami városi egyetemen. A dogmatikát egyik amsterdami lutheranus pap adja elő. Az o-lutheranusoknak 1815-ben, az elváláskor, volt 4 gyülekezetök 7 pappal, most van 8 egyházközségök 11 lelkésszel.

VÁSÁRHELYI BOLDIZSÁR.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

Nagy László sz.-somlyói ev. ref. pap és esperes, *Kis Albert* ev. ref. pap és *Viski Pál* zoványi ref. pap szerzőktől megjelent „*Ünnepi és közönséges egyházi beszédek*” cz. derék vállalatból vettük a II. füzetet. Az előttünk fekvő füzet méltó folytatása az ez előtt 10 évvel kiadott „*Közönséges egyházi beszédek*”-nek. Szívesen ajánljuk paptársaink figyelmébe. A mű a sz.-somlyói nyomda-részvénytársaság kiállításában jelent meg. Ára 1 frt 60 kr. Kapható Telegdy Márton könyvkereskedésében Sz.-Somlyón és általa minden hazai könyvárusnál.

Utmutatás a keresztyén vallás középiskolai tanítására. Irta *Kovács Lajos* tanítóképezdei tanár. A 167 oldalra terjedő könyvecskének feladata vezéreszméket és tájékozást nyújtani a vallástanításban az ev. ref. vallásu elemi iskolák V—VI. osztályaiban tanítók számára. Mindenesetre ajánlatos e különben pályadíjjal is kitüntetett vezérkönyvet ev. ref. vallásu elemi iskoláink t. tanítóinak megszerezni. Ára 55 kr. Nyomatott Hornyánszky Victoránál Budapesten s kapható minden hazai könyvárusnál.

Magyar-zsidó szemle. Szerkesztik *Backer Vilmos* és *Bánoczi József*. Második évfolyam, 3. szám, következő érdekes tartalommal jelent meg: Tudomány. *Lőny Mór*: Gnosztikai törmelékek a talmudban. Irodalom: *Bauer Simon*: Az antisemitizmus philosophiája. *Herczog Manó*: A német midrás. *Kis József*: Templomi énekek. Társadalom. Értésítő. Kútfők. Vegyes. — Megjelenik minden hónap elején, négy ivnyi tartalommal. Előfizetési ára egész évre 6 frt, rabbiknak, tanároknak, tanítóknak 3 frt.

„**Vasárnap**” cz. evangeliomi hetilap 19—20 és 23—24. számaikat vettük. Szerkesztik Czelder Márton, Molnár Sámuel és Láng Adolf, Kecskeméten. Előfizetési ára

egy évre 2 frt; egyes szám ára 4 kr. Ajánljuk olvasóink pártfogásába.

Kalauz a méhtenyésztés okszerű gyakorlásában. Szerkesztette és kiadja Dömötör László, a m. orsz. méhészeti egyesület alelnöke, méhészeti vándortanító. Ára 60 kr.

Országos középiskolai tanár-egyesületi közlöny XVIII. évfolyam, áprilisi VIII. füzetét vettük. Szerkeszti *Szarvas Gábor*. Tartalma: dr. *Say Móricz* (szül. 1830. okt. 4. † 1885. márczius 11.) *Hófer Károly*. Értekezések: Az iskolai műszótárról. *Veress Ignác*. A francia nyelv tanításáról. *Theisz Gyula*. A latin nyelv tanítását előmozdító eszközökről. *Pirchala Imre*. Irodalom. *Berzsényi D. ódái*. Magyarázta dr. *Versényi György*, ismerteti *Komáromi Lajos*. Száz év egy hazai főiskola életéből. Irta dr. *Ortvay Tivadar*. Lapszemle. Közoktatási szemle. Egyesületi élet. Vegyesek. Előfizetési ár egy évre 4 frt. Megjelenik, a nagy szünetet kivéve, minden hó elején.

A bánffy-hunyadi m. kir. gyermekjáték-készítő tanműhely értesítője (1879. április hó — 1885. január hó) összeállította *Koleszár Lajos*, igazgató. A „Köl. Közlöny“ szerkesztője *Békésy Károly* által kezdeményezeti tanműhely 6 évi történetének vázlatát adja. A tanműhely művezetője *Schönhut Vilmos*, ki a halleini faragászati iskolából hivatott meg. Az értesítő többi része a tanműhely felügyeletére, vezetésére, igazgatására, valamint az intézet beléletére, működésére vonatkozó adatokat tartalmazza, valamint a növendékek névsorát is közli. Érdekesnek tartjuk a leltári kimutatásból ide igtatni a következőket. 1879—1881. év végéig készített gyermekjátékok értéke 1646 fjt 95 kr, 1882-ben 1111 fjt 22 kr, 1883-ban 1702 fjt 42 kr, 1884-ben 1813 fjt 11 kr. A tanműhely részére utalványozott államsegély 1882-ben 6334 fjt, 1883-ban 6000 fjt. 1884-ben 7482 fjt 12 krajczár.

Rövid visszapillantás

a vallás-erkölcsi élet közelebbről lefolyt történetére Magyarországon. — Ezzel kapcsolatosan a vallástanításról, vasárnapi iskolákról és a gyermeki istentiszteletről Hollandiában.

(Folytatás.)

A hollandoknál a vallástanítás két nemét különböztethetjük meg, u. m. a) Vallástanítás a családi élet körében; b) Vallástanítás a lelkésznél, befejezve a confirmációval. Az első, illetőleg a családi körben történő vallásos nevelés kezdődik a gyermek azon idejében, midőn már mondani tudja atyja és anyja nevét és tart a 10 vagy 12-ik évig. Ez időtől kezdve a vallásos nevelés egészen a 18-ik évig a pap kezében van, ki ez időtartam alatt végzett rendszeres és alapos vallástanítást befejezi a confirmációra való előkészítéssel, mely a 18 ik évtől a 19-ig tart, tehát egy évet foglal magában.

a) Valamint csak angyal nevelhet angyalt: ugy csak vallásos szülők nevelhetnek vallásos gyermekeket. A hollandok, kiknél minden családfő és anya szoros értelem-ben vett papja, illetőleg papnéja az ő családjának, már a zsenge korban azonnal a szülői szeretet felébredése után gyermekeik szívébe csepegtetik, mintegy észrevétel-nül, a közös édesanya szeretetét. A mint a gyermekek

öntudatok ébredésével a körülöttük történő dolgok felől kérdéseket intéznek szülőkhez, kiket ugy szeretnek, kiket ugy kedvelnek: e kedvező alkalmakat igen sikeresen használják fel az értelem világosítására, a szív nemesítésére, a jellemképzésre, melynek gyökérszállai csakugyan az első gyermekévekbe nyulnak vissza. *Ha a zsenge szent, annak egész állatja is szent; ha a gyökér szent, szentek az ágak is.* (Rom. 11. 16.) *Valaki ugy nem veszi Isten országát mint gyermek, nem megy oda bé.* (Márk 16. 15.) És valóban a családi élet által nyújtott ezer meg ezer alkalmat mily nagyszerűen használhatni fel vallásos gyermekek nevelésére; miként lehet a szülői szeretetet az Isten és emberszeretet alapjává tenni; és miként könnyeb-bül meg ezáltal a lelkész további sikeres működése: a holland vallásosság és egyháziasság főnyesen igazolja. Jöj-jenek hát nálunk is a családok segítségére a lelkészek-nek, mert csak a helyes irányú családi nevelés lehet biztos alapja a rendszeres és szakértelemmel vezetett val-lásos nevelésnek. *„Das erste Gefühl aller Geschöpfe ist die Liebe zu ihren Eltern, weil diese ihnen Speise, Trank und alles geben, was sie bedürfen.“* Használják fel ez első érzést arra, mire isten és emberek előtt kötelezve vannak; eszközölkék, hogy a *kisdedek nekedjenek test-ben és lélekben, Isten és emberek előtt való kedvességben.*

b) Itt a pásztori gond szoros kötelessége levén a papoknak, már a családi vallásos nevelésnek is ők szab-ják meg az irányát s annak bevégződésével teljesen ők vezetik, mint arra hivatott egyének, a vallásos nevelést alaposan és rendszeresen. Hogy a hetenkénti egy óra alatt is, mert csak ennyi van vallástanításra szabva, mennyi vallás-erkölcsi ismeretet szereznek a helyes irány-ban nevelt gyermekek, már abból eléggé megítélhető, hogy a confirmációi káté tanulásának megkezdésekor kellő jár-tasságot tanusítanak: *az ó- és új-szövetségi történetekben, a rövid és népszerű bibliai bevezetésben, a reformáció tör-ténetében, kiváló tekintettel lévén az egyes reformátorok alak-jaira, végül a hazai protestáns egyháztörténelemben, mint a melyek mind nagyon szükségesek az egyház iránt való érdeklődés felköltésére.* Ennyi ismerettel bir egy holland ifju, midőn 18 éves korában (és nem előbb) megkezdí a confirmációra való előkészülést, mely a 19-ik évig tart, midőn az egyháza hitczikkeiben jártas, az élet megpró-báltatásaival szembezállni képes és komoly vallás-er-kölcsi élet folytatására alkalmas ifju ünnepélyesen felvé-tetik a tagok közé.

K. NAGY ELEK,
ref. papjelölt.

(Folyt. köv.)

A LEKÉSZ A GYERMEKVILÁGBAN, A SERDÜLŐK ÉS FELNOTTEK KÖZÖTT.

A) *A lelkész a gyermekvilágban.*

(Folytatás.)

Ilyformán vezetem, tanítom az első osztályos kis gyermekeket és ez jóformán az első folyamat képezi. A második folyamaton, hová a 2-ik osztály fejlettebbjeit és a 4-ik osztályban tanulókat osztom be, tovább folytatom beszélgetésemet, ily formán: *Látjátok ugy-e, milyen szép ez a világ, hogy fel van osztva minden, hogy szeretik az emberek egymást s a kik nem szeretik, miképen bűnhöd-nek azok stb. stb. Mit gondoltok, lehetett-e ez magára, avagy csak fennállhatna-e stb., itt aztán a teremtés tör-ténetét tanítom, kitüntetve Isten mindenhatóságát. Az-*

után az ó-szövetségből a gyermekek képzeletéhez illő, alkalmazható történeteket tanítok, elvonva mindenikből a tanulságot s megtartva annyira a történeti összefüggést is, hogy aztán a harmadik folyamom (4. és 5. osztály) minden nagyobb bevezetés nélkül, önként mehetek rá Jézus Krisztus születésére; az ő gyönyörű tanításai, hasonlatai, példázatai értelmezésével, élete, története tanításával, a keresztyénség elterjedésének rövid ismertetésével töltve be e folyamot. Egyik évben Jézus Krisztus tanításaira, másodikban a történeti részre — természetesen nem egészen különszakítva — fektetve a fősulyt. A negyedik folyamom (6-ik osztály) az eddig tanultakat igyekszem összefoglalva, mintegy ismételtetni, csak hogy ez nem épen könnyű dolog, mert itt már egy kissé emlékeztetni is kellene, de nincs erre alkalmas kézikönyv, káté. Nem oly nehézség különben, hogy ne segíthetne az ember magán a meglevő káték használatával, jó magyarázat s a tanítandók ügyes megválasztása mellett. Kivánatos volna azonban a teljes eredményre, egy e folyam feladatához alkalmazott jó kézikönyv. Magam is próbálkozom egy ilyet összeállítani, idővel, ha tapasztalatom gazdagabb, olvasottságom több leend, tán sikerülni fog. Adja Isten, hogy más avatottabb segítsen én előttem e közös bajunkon! Addig csak igyekezzünk kelendő rendszert találva, igaz buzgalommal tanítani az iskolában, legalább heti 4 órán — 1-ön a 3 alsó, 2-ön a 3 felsőbb osztályban, s akkor, úgy hiszem, az iskolaköteles hat év alatt sokat javíthatunk nemcsak a gyermekeken, hanem a gyermekek által magukon a szüléken is. Így elérhetjük azt, mit a vallás oktatásról beszélve, egy alkalommal egyik mélytudományu, szeretve tisztelt tanárom, mint czélt állított e téren elénk, t. i: „hogy a vallásosan nevelt gyermek által szégyenítsük meg a vallástalan szüléket.“ „Gyermekek közt az erény mindig többségben van“, mondja halhatatlan paedagogusunk b. Eötvös s így tapasztalhatjuk azt mi is: és én nem hiszek oly apát, ki midőn kis gyermeke imára kulcsolja kezét lefekvés előtt, vagy midőn felkél, midőn asztalhoz ül vagy onnan távozik, hogy meg ne induljon; nem olyan anyát, kinek szégyenpir ne fussa el arcát, midőn imát mond gyermeke, melyre ő nem tanította, de melyet megtanított s melyre rászoktatta az iskolában a pap, kinek pedig annyi gyermeke van ott és ezután minden esetre igyekezni fog, hogy kisebb gyermekei tudják legalább a miatyánkot s egy pár kisebb imádságot, midőn iskolába kerülnek. Ha otthon találja magát a pap a gyermekvilágban, ha lelkiismeretesen tanít, akkor könnyű lesz munkája a serdülők és ifjak között. Van alap s biztosan építhet arra.

(Folyt. köv.)

JANCSÓ LAJOS.

AZ ÁLL. IGAZGATÓTANÁCS ÜLÉSÉBŐL.

Kolozsvárt, 1885. ápr. 19.

Elnökölt br. Bánffy Albert főgondnok ur öméltóságga. Jelen voltak: Székely János, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Szász Béla igazgató-tanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Ádám számvevő, Deák József pénztárnok és Bodor Antal titkár.

Az időközben elnökileg ellátott ügydarabok bejelentése és helybenhagyó tudomásul vétele után tárgyalattott gr. Wass Béla, Gaál Elek birtokosok és Pergő Márton pap afia személyökben a m.-frátai magyar népiskola vagyoni ügyei rendezésére felkért bizottság jelentése, mely szerint a népiskolának egyeseknél elhelyezett 2273 frt

98 kr tőkepénze csaknem kizárólag biztosítatlan, sőt egy részének felvétele az adósok vagyontalansága miatt kétséges; a birtokosok által alapított népiskola vezetésére alakított gondnokságnak újabb kinevezések által kiegészítését, a künnlevő követelések felhajtását hozva javaslatba, a két évről hátralékban volt pénztárnoki számadásokat beadja. — A bizottság tagjainak ügybuzgó s a szükséges rendezés minden ágát felölelő munkálkodásáért köszönet szavaztatott, a gondnokságba Kendeffy Gyula, Gaál Elek birtokosok és jegyzőül Lőrinczi Gábor afiai kinevezetnek s a megbízás elfogadására felkéretnek; a beküldött kötleveleken alapuló követelések biztosításával s felhajtásával titkár megbízatik, a Simon László pénztárnok kezén hagyott kötleveleken alapuló követelések felhajtásával pénztárnok a szabálytalan kikölcsönzésből folyó személyes felelősség terhe mellett megbízott és utasított, s a számadások felülvizsgálás végett számvevőhöz áttétettek.

A marosvásárhelyi egyházközség nagy templomfeljárójának és belépő csarnokának újból építéséről s részben átalakításáról s a torony újból fedéséről Székely János igazgató-tanácsos és kir. mérnök afia által beadott műszaki vélemény elfogadásával az építés megkezdése engedélyeztetett.

Szakács István esperes azon felhívásra, melylyel utasított a szent-lászlói egyházközség papi állomása részére ujjal kiállított díjlevél felküldésére — jelentve, hogy azon egyházmegyéből az ujjal kiállított díjlevelek felküldése nem volt szokásos: utasított, hogy minden díjlevél, mely akár az addig tényleg fizetett javadalom mennyisége, akár a fizetés teljesítésének mikéntje tekintetében a régebbi díjlevél intézkedésétől eltér egy egyházkerületünk szabályai, mint a zsinati törvények értelmében csakis egyházkerületi közgyűlési jóváhagyás után válnak érvényessé, utasított felelősség mellett a megválasztott haladéktalan teljesítésére.

A confirmálandó növendékek sikeresebb oktatása céljából javaslatételre felszólított egyházmegyék felterjesztésük beadására kitűzött határidő lejárván: bár számos egyházmegye még nem nyilatkozott, a beadott vélemények áttételnek tervezet kidolgozása végett nt. Szász Domokos, Szász Gerő, Baló Sándor és Parádi Kálmán afiai személyökben kinevezett bizottsághoz.

Ezekon kívül ellátott még számos kevésbé közérdekű ügydarab.

r. l.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. április 25.

— Az igazgató-tanács gyászjelentést adva ki Zeyk Károly haláláról, e szavakban apostrophálja a néhai nagy férfit: Anyaszentegyházunk, jószágos Istene kegyelméből mindig büszkélkedhetett hűséges tagjai sorából kivált oly jeles férfakkal, kik, mint az ur templomának oszlopai, készséggel vállaltak magukra az egyház gondjaiból nagyobb részt, s a hazában nemzetüket a templom és iskola építésével, örökös gondozásával szolgálva, Istennek tetsző munkákat végeztek. Mély fájdalommal, de méltó dicsekedéssel is siratja tehát elköltöző vezérét s kéri Istenét, hogy a sorból rendre kidülő Nagyok helyett méltó utódokat és követőket támaszson, kik a hű és igaz nyomdokaita léphessenek, az egyháznak és iskolának vezérlő férfiai lehessenek!

— Zeyk Károly ravatalára az egyházkerületi tanács egyhangulag elhatározta, hogy küldöttségileg gyönyörű gyászkoszorút küld. A küldöttség tagjai Gyarmathy Miklós, dr. Kolozsvári Sándor és dr. Szász Béla. Ezenkívül az igazgatótanács részvétiratot intézett a családhoz s a megboldogult emlékére gyászistentiszteletet rendez. A gyászszertartást Szász Domokos h. püspök fogja végezni, imát mondván a háznál és a templomban. Ez alkalomra a h. püspök ma (szombaton) reggel utazott N.-Enyedre. A gyászszertartás után, melyben az enyedi Bethlen-főtanoda összes gymn. és theologiai ifjusága is részt vesz, a koporsót Diódra a családi sirboltba szállítják.

— Kemény Gábor báró miniszter, egyházi főgondnok, Zeyk Károly temetésére ma reggel Budapestről leérkezett.

— Zeykfalvi Zeyk Károlyné, született magyar-gyerőmonostori báró Kemény Judith, mint hitves, mély fájdalommal jelenti maga és gyermekei: Zeyk Linka férjezett magyar-gyerőmonostori báró Kemény Gyuláné, Zeyk Károly, országgyűlési képviselő, ifj. Zeyk Dániel országgyűlési képviselő és Zeyk Kálmán; — veje: báró Kemény Gyula és unokája báró Kemény Anna; — az elhunyt testvérei: Özv. Zeyk Miklósné, született Zeyk Johanna, Zeyk Miklós és roffi Borbély Józsefné, szül. Zeyk Kata, férje és gyermekei; — továbbá: özv. Zeyk Józsefné szül. thoroczkai gróf Thoroczkay Juliánna; — Zeyk József és neje széki gróf Teleky Ágnes és gyermekei; — idősebb Zeyk Dániel és neje losonczyi báró Bánffy Cecília és gyermekei; — özv. Zeyk Domokosné, szül. báró Kemény Juliánna; Zeyk Gábor és gyermekei; idősebb báró Kemény Domokos és gyermekei; — özv. báró Kemény Dénesné, szül. báró Kemény Kata és gyermekei; — báró Kemény György Torda-Aranyosmegye főispánja, neje bethleni gr. Bethlen Mária és gyermekeik nevében, hogy a szeretett férj, édesatyja, illetőleg após, nagyatyja, testvér, sógor és rokon: Zeykfalvi idősebb Zeyk Károly Alsó Fehérmegye főispánja, az erdélyi ev. ref. egyházkerület államgondnoka, a nagy-enyedi ev. ref. Bethlen-főtanoda, a gyulafejérvári egyház megye főgondnoka stb. stb. életének 75 ik, boldog házasságának 49-ik évében, folyó április hó 23 án déli 1 órakor, hosszas szenvedés után elhunyt. A megboldogult tetemei folyó április hó 25-én délelőtt 1/2 11 órakor, Nagy-Enyeden várszegutczai házánál tartott gyászszertartás után lettek Diódon, irt napon délután 4 órakor rövid könyörgéssel a családi sirboltba örök nyugalomra helyeztetve. Aldás emlékére!

— Id. Losonczy József. A marosi ev. ref. egyházmegye egyik legkitünőbb és legáltalánosabban köztisztelőben álló lelkészét kísérte örök nyugalomra folyó hó 19-én Baczkamadarason 72 éves, szép élete után. Már 1838-ban lett káplán ez eklézsiánkban s e szerint negyvenhét hosszú éven keresztül hirdette Baczkamadaras anya-, továbbá Nyomat és Szent-László leány-egyházközségeiben az Urnak igéjét. Pédás életü és kiváló tehetségü lelkész volt s bár 9 gyermeket, 6 fiut és 3 leányt nevelt fel (a kik közül 7 most is életben van) s mindegyiket lehető legteljesebb kiképzetésben részesíté, mégis az Ur tetemes földi javakkal is megáldá szorgalmát és szép örökséget hagyhatott utódaira. Még évek előtt tett a marosvásárhelyi collegiumnál egy ezer forintos családi alapítványt és néhai kedves tanára Dósa Elek emlékére egy 200 forintos. E hó 17-én egy orvosi műtét végelgyengülését okozta Maros-Vásárhelyt, honnan nagy részvét mellett kísértetett Vas Tamás könyörgése után B.-Madarasra, hol 19-én d. u. az egyházmegye számos

lelkésze és tanítója, a vidék nemessége és népe, a városról Báró Bánffy Zoltán főispán, id. Vályi Károly gondnok, Deák Lajos kir. tanfelügyelő, Vas Tamás lelkész stb. jelenlétében Rákosi Lajos esperes könyörgése, Muzsnai Pál gyászbeszéde és Tavasi József búcsuszavai után temetett el. Gyermekei közül jelen voltak Losonczy Dénes királyi építészeti hivatali főnök; Miklós, végzett jogász és birtokos; József erdő-szent-györgyi lelkész; Mária, özv. Horváth Istvánné (férje lelkész volt); Kati és férje Molnár Lajos, harasztkeréki lelkész; Zsuzsa és férje Vitus Lajos szászvárosi gymnasiumi tanár és számos unoka. — Legyen emléke áldott a derék férfinak!

— A tiszántuli ref. egyházkerület gyűlése csütörtökön vette kezdetét Debreczenben, igen nagy érdeklődés között. Révész Bálint püspök imát mondott s megnyitóbeszédében áldozott Nagy Péter és Lónyay Menyhért emlékének. Az első fontosabb tárgynál hosszas elvi jelentőségű vita fejlődött ki. E tárgy a konventnek a közoktatási miniszterhez a középiskoláknak adandó államségélyek együttes kiutalványozása iránt intézett felirata volt, melyre válasz még nem érkezett. Kiss Albert indítványozta, hogy a közgyűlés e feliratot köszönettel vegye tudomásul s hozzájárulását pedig jegyzőkönyvileg fejezze ki. Révész Bálint indítványt tett, hogy a kerület a konventi határozat fölötti nyilatkozatát az eredménytől tegye függővé. Kiss Albert a maga indítványát visszavonván, a kérdés szavazásra került s Révész indítványa elfogadtatott 32 szóval. Érdekes mozzanat volt, midőn szőnyegre került a konventnek a protestánsoknak a főrendiházban való képviseltetése iránti véleménye. A többség azonban szombatra halasztotta. — Pénteken hosszas és érdekes vitát keltett Kőrösi Sándor jogakadémiai tanár és országgyűlési képviselő helyettesítési ügye. E kérdésnél Révész püspök kijelentette, hogy összeférhetlennek tartja a lelkészi és tanári hivatást az országgyűlési képviselői állással, de miután az által, hogy bizalmukkal tisztelték meg a polgárok a tanárt, nem akarthatták anyagi helyzetét gyöngíteni, indítványozza, hogy a superintendencia határozata értelmében, Kőrösit tanári állásában hagyják meg s ideiglenes helyettesítését határozzák el. Többen hozzászóltak a kérdéshez s végül a superintendencia határozata csaknem egyhangu felkiáltással jóváhagyatott. — Kiss Albert, a debreczeni, továbbá a felső-szabolcsi egyházmegyék indítványozzák, hogy felirat tétessék a konventhez, mely szerint ez jövőre a kormány által felvettett és az egyetemes egyházat érdeklő ügyekben a végérvényes intézkedéstől tartózkodjék, hanem a régi egyházi gyakorlat szerint, ily ügyekben kérdezze ki az egyházak, egyházmegyék, egyházkerületek véleményét; egyszersmind zsinati tárgyal jegeztessék elő az, miszerint a módosítandó egyházi törvénybe iktattassék be, hogy az egyetemes ev. ref. konvent a királyi kormány részéről felvetett, vagy felvetendő kérdésekben az egyetemes ev. ref. egyház meghallgatása nélkül nem intézkedhetik. E kérdésben a vita szombatra halasztatott. Szombaton Tisza Kálmán belügyminiszter és miniszterelnök is részt vett a vitában. Nagy hatású beszédben szolt a főrendiházi kérdéstről. A vita azonban vasárnapra is áttérjesztetett.

— A zsidó rabbi kimarad a felsőházból. A képviselőház ugyanis csütörtökön nagy szótöbbséggel elfogadta a felsőház ama módosítását, hogy az izr. hitfelekezet, mint olyan, a felsőházban helyet ne birjon.